

Hómezők hősei

IRTA:
Donászy Ferenc

HUNGÁRIA KÖNYVKIADÓ BUDAPEST

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2013
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5292-72-9 (online)
MEK-11617

TARTALOM

Prémvadászat a magas északon
A csincsilla és vadászata
Coboly helyett párduc
A keselyűk honában
Az erdők haramiája
Az állatok társasélete és barátsága
A legveszedelmesebb méreg
A vadászgepárd
Az állatvilág csodaszörnyei
A jó gólyamadár
Az erdő rablólovagja

Prémvadászat a magas északon

Amint szikrázó havával és vastag jégpáncéljával beköszönt a tél, a szücsök jólgondozott raktáraiból előkerülnek a prémek, bundák és szörmegallérok. Ugyancsak megbámulják azt a szerencsés halandót, aki kabátján egy kékesszürke sarki róka vagy egy bársonypuhaságú tengeri vidragallért visel. Mert nem mindenkinek adatott meg az a kivételes szerencse, hogy ilyen ritka és drága szörmét viselhessen, miután egy hibátlan kékrókabőrért vagy egy tengeri vidragereznáért komoly összeget is fizetnek. Ezek a drága prémek javarészt Szibéria, Grönland, a Spitzbergák és Északamerika Jegestenger övezte vidékeiről és a Behring szoros örök hó- és jéghegyfedte tájékairól kerülnek hozzánk.

Mert csak a magas észak az igazi prémes állatok hazája, ahol a hótól roskadozó komor fenyvesek, sivár hópuszták, kopár sziklahegységek és szakadékos völgyek váltogatják egymást.

A némaságnak és az élettelenségnek e zordon birodalmában a tenger harsogásán és a jéghegyek szakadatlan ropogásán kívül nem hallatszanék más hang, ha az északi állatvilág mozgalmas életével meg nem élénkítené a tájat.

A halmok és lejtők törpe nyirfával tarkázott oldalain a hófehér *menyétek* játszadoznak egymással. Ezeknek bőréből készül a feketecsíkos királyi hermelinpalást. Játszadozva követik a törpe egerek apró nyomait és mélyen a hóba ásott alagutjaikat. Közbe-közbe egy-egy félénk *sarki nyulat* ugratnak fel fektéből: a kis állat hófehér bundája teljesen beleolvad a hótakaró fehér színébe.

Játékuk közben észre sem veszik, hogy a fenyves-erdők homályából egy barnaszőrű állatka szökken nagy óvatosan elő és a cserjék mögé húzódva, villogó tekintettel, ugrásra készen lesi minden mozdulatukat. Ez a barnaszőrű állat, a drága bundájú *cobolymenyét*, amelynek gereznája annyira keresett és rendkívüli értékű.

A coboly egy ugrással nyakonkapta az egyik menyétet és a vértől piros havon éppen lakmározáshoz készült, midőn a bokrok közül két ujjal hivatlan kosztos jelentkezett a lakomához. Először óvatosan lapulva közeledtek a mítsem sejtő cobolyhoz, de midőn elég közelre lopódtak, vakmerő ugrással termettek mellette.

Mindkettő a mi rókánkhoz hasonlít, csakhogy kisebb. Az egyik tiszta fehér, mint a frissen hullott hó, a másik a palához hasonló kékesszürke bundát visel. Ez a sarki vagy *szibériai róka*, a prémes állatok egyik királya.

A coboly rövid marakodás után mérges prüszköléssel kerekelt oldott, nehogy őt is az erősebb jogánál fogva peccsenyének nézzék. Mert a sarki róka éppen nem válogatós az élelemben. Megeszik mindent a világon, amit a tenger hullámai és a hómezők nyújtanak neki. Dög vagy friss hús, az neki mindegy, csak ennivaló legyen.

Nyáron a környezetnek megfelelő föld vagy sziklaszínű szürkésbarna bundát visel, amely télre hófehérré vagy palakékessé átváltozik. Ez a kékes színváltozat a legdrágább és a legkeveset használt. Ezért vadásszák serényen az osztják, jakut, tunguz és szamojéd népek s a szibériai és az amerikai prémvadászok, vagyis a trapperek, akik egész életüket az északi rengetegek és a végtelen hómezők lakatlan tájain vadászva töltik el.

A sarki rókát, mivel a golyó az értékes prémet átlyukasztaná és megrongálná, a legtöbb esetben vermekben, hurkokban és csapdákkal fogják. A csapdákat azonban olyan furfangosan kell elkészíteni, hogy róka koma meg ne orrontsa és gyanút ne fogjon, különben bele nem megy, vagy legfeljebb csak a csalétket lopja ki bámulatos ügyességgel.

Bár olyan értelmesnek nem is mondható, mint a mi rókánk, de ravaszságból, torkosságból és szemtelen tolakodásból a miénk bátran leckét vehetne északsarki rokonától. E tulajdonságairól az északon járt utazók hihetetlen dolgokat és a csodával határos történeteket beszélnek.

A Behring-szigeten alig él rajtuk kívül más négylábú és midőn ott egy tudományos expedíció tanyát ütött, nemcsak éjjel, de nappal is a legnagyobb szemtelenséggel a kunyhókba tola-kodtak és elloptak, elhurcoltak minden elmozdíthatót. A huszonöt kilós besózott hússal telt hordókat kigörgették és addig görgették, dobálták és harapdálták, amíg a tartalmához nem férhettek. Vakmerő szemtelenségükben annyira merészkedtek, hogy midőn az expedíció egyik-másik tagja valami állatot nyúzott, folytonosan körülötte settenkedtek és a kedvező pillanatot kilesve, a kezük közül rántották ki a prédát. Midőn a vadász a szemtelenségen nekidühödve két-három körülötte settenkedő rókát leszúrt, a többiek fel sem vették.

Az elásott élelmiszereket, bármilyen jól voltak elföldelve és nehéz kövekkel befedve, ki-kaparták és ellopták. A nehezebb köveket úgy görgették el, hogy kettő-három nekivetette a vállát, akárcsak az emberek. Ha az óvatos utazók a húst a földbeásott magas póznára akasztották, addig ásták, kaparták a pózna tövét, mígcsak ki nem dőlt. Ha pedig így nem bírtak vele, egyikük macskaügyességgel felmászott a póznára, az akasztó zsineget elrágta és a prédát ledobta a többieknek.

Az expedíciónak minden mozdulatát éberren megfigyelték. Ha vadászni mentek, egy kisebb csapat elválhatatlanul nyomon követte őket. Bármit lőttek is, azonnal ott termett a ravasz banda és részt követelve, lopni próbált a prédából.

Ha a tenger hullámai valami nagyobb fajta állatot: delfint, rozmárt vagy fókát kivetettek, tüstént ott termett ez a falánk és örökké prédára éhes rókahad és hihetetlen gyorsasággal felfalta és eltüntette a hatalmas állatot. Amit nem tudtak felfalni vagy ha munkájukban valaki megzavarta őket, azt darabonként a hegyek és sziklák közé hurcolták, elrejtették a bokrok vagy a hó alá és a feltúrt havat farkukkal olyan ügyesen elegyengették, hogy a legélesebb szem sem tudott ráakadni. Ezt olyan gyors, ügyes és egyetértő munkával végezték, hogy valóban bámulatraméltó volt.

Az ilyen munkával ugyanis egy-két ravasz valami kedvező helyen mindig őrt állott, ahonnan a környéket áttekinthette. Ha embert, vagy valami nagyobb fajta ragadozót látott közeledni, rövid csahintással jelt adott, mire az egész csapat egyesült erővel a prédát olyan gyorsan és ügyesen beásta a homokba vagy hófúvásba, hogy még a nyomára sem lehetett akadni. Az egyetértő munka ellenére is az egész banda örökké veszekedett és marakodott. Csak akkor honolt közöttük béke és egyetértés, ha lopni kellett.

Az expedíció tagjainak lármás lótás-futásukkal és hangos marakodásukkal tömérdek kellemetlenséget okoztak, midőn a kimerült utazók az enyhébb éjjeleken a füstös és áporodott levegőjű kunyhók helyett a szabadban aludtak.

Ráadásul még lerángatták az alvók fejéről a szőrmesipkát, kezükről a kesztyűt, hideg orrukkal végigszaglásztak az arcukat, lerágták, lehúzogatták róluk a hód és szarvasbőrtakarókat, lábuk-ról meg a rozmár bőr csizmákat. Néha pedig egy-egy alvó éles fájdalomra riadt fel: a hegyes rókafog a csizma mellett jól a lábába harapott.

Hiába próbáltak a lelőtt vadra ráfeküdni, nem használt az semmit. Olyan ügyesen kirágták, kiették az alvók alól a legnagyobb részét, hogy észre sem vették. Sőt annyira szemtelenek és vakmerők voltak, hogy utóbb már az alvókat arcuktól kezdve le a lábukig végig szagolgatták, tapogatták és ha egyik-másik holtnak tetette magát és lélegzetét visszatartva várta, hogy vajjon mit csinál vele a róka koma, nagyon keservesen megbánta ezt a tréfát, mert biz az a mozdulatlan testet halottnak véelve, jól az arcába vagy a kezébe harapott.

Érdekes volt megfigyelni, midőn reggelenként a napon heverő fókák között a tengerparton portyázott az egész rablóbanda. Minden egyes alvó fókát alaposan végigszagláztak, hogy nem akad-e döglött közöttük. Volt is nagy mozgás, ha néhány élettelenre találtak, de csak rövid ideig, mert néhány, perc alatt nagy huzakodás és csaholás között az elpusztult fóka teteme a rókagyomrokba vándorolt. A fókavadászoknak, midőn a tengerpart sziklái között heverő fókacsapatra támadnak és leöldösik, néha valóságos csatákat kell a vakmerő róka-haddal vívniok, nehogy az agyonvert fókák bőrét szétmarcangolják és tönkretégyék.

A tengeröblöt kerítő magas sziklapárkányokon tömérdek tengeri madár fészkel. E párkányok azonban olyan magasán és meredeken fekszenek, hogy egy macskának is nehéz dolgot adott volna oda felkúszni. A tojásokra és fiókákra éhező sarki rókákat azonban ez nem rettentette vissza. Kötéltáncoshoz méltó ügyességgel megmásszák a sziklafalakat, a tojásokat feltörték és kiszörpölték. Az expedíció tagjai látták, amint egy-egy tojást állával a melléhez szorítva, vagy óvatosan a fogai közé véve egyik-másik nőtényróka épségben lehozott a legmeredekebb helyről, hogy fiókáinak hazavigye.

Szinte csodálatos, hogy minő cselt eszel ki róka koma, ha valami szárnyaspecsenyére éhezik. Kikeresi a szárnyasoktól legjobban látogatott helyeket, ott elnyúlik és a hátán fekvé teljesen mozdulatlan marad, csak lombos farkának alig észrevehető csóválgatása jelzi, hogy lehúnyt szempillái alól élesen kémlel mindenfelé. Midőn a környéken rajzó szárnyasok mozdulatlan dögnék vélik és a közelébe merészkednek, egyszerre villámgyorsan felrúgja magát és a másik pillanatban már a fogai között vergődő kövér falattal vidáman üget tanyája felé.

Amilyen örömmel keresik és vadásszák a trapperek a sarki kékrókat, annyira átkozzák és gyűlölik az egész róka nemzetséget és ezzel együtt a *wolwerént*. Ennek kissé érdes szőrű, de azért nagyon szép bundája ugyancsak a keresett szörmék közé tartozik.

Jaj annak a vadásznak és vadfogónak, akinek felállított csapdáira egy kitanult vén sarki róka vagy wolwerén ráakadt.

A prémvadász ugyanis annyi fajta és olyan nagyságú csapdát állít fel, amilyen prémes vadat akar elejteni. Mert más csapda kell a hódnak, más a vidrának, a nyestféléknek és a rókának. Ha cobolyt, hermelint vagy egyéb nyestféléket akar fogni, akkor szekercéjével levág néhány fiatal fát, azokból körülbelül egy méter hosszú cövekeket farag és félköralakban leveri a földbe. Ebbe a kerítésforma cövekelésbe, melynek hossza és szélessége mindig a vad nagyságához van mérve, hogy annak csak kétharmada férjen bele és ne tudjon megfordulni, a bejárónál keresztbe tesz egy hosszú husáanggal feltámasztott nehéz tuskót vagy fatörzset, amely viszont egy könnyen járó pecekkel van feltámasztva. Erre a pecekre van ráerősítve a csalétek. A csalétek rendszeren abból a vadból áll, amelyet az illető állat kedvel; ennek híján húsból vagy pirított szalonnabőrkekből. A bejárón kívül, nehogy a vad gyanút fogjon, a csapdát gallyakkal, fakéreggel vagy hóval csalókan befedik. Ha most a vad félig a csapdába kúszva a csalétket megrántja, a rázuhanó tuskó agyonüti. Nagyon egyszerű, de nagyon bevált és elmés szerkezetű csapda ez, amellyel rókát és minden fajta más vadat lehet fogni. Ügyes, gyakorlott prémvadász napjában negyvenet, ötvenet is elkészít belőle a több mérföldnyi tágas vadászterületen.

A fiatalabb és tapasztalatlanabb rókák ezekbe a csapdába gyanutlanul be is tévednek. A vén ravasz kékrókák és wolwerének azonban óvatosabbak és úgy csúffá teszik a szegény vadfogót, hogy sírva néz utána.

Mert amikor a trapper napkelte előtt vagy alkonyat táján csapdáit felkeresi, szomorú meglepetéssel látja, hogy azokból, nemcsak a csalétek, de a benne megfogott vad is gavallérosan ki van takarítva. Mert a vén ravasz nem a csábitó, hívogató nyíláson bujt be, hanem szépen kiásta a csapda oldalát vagy hátulját és onnan lopta ki a csalétket vagy a beléje szorult vadat.

A vascsapdánál pedig nem felülről, hanem alulról kaparta el a vadat és így hiába csappan el a vasfogó, a kitanult ravasz róka kaparászó talpát nem fogja meg. Az elkeseredett vadfogó dühösen bandukol övigérő hóban a másik csapdához. Kétségbeesve látja, hogy abból is és a többiből is kilopták a foglyot és a drága prémcsákány szétszaggatva hever.

Ami vadat ez a rabló nem tud megemészteni, azt elhurcolja és elrejt mindenfelé. Amit elhurcolni nem tud, mintha csak bosszút akarna állani a vadászon, azt használhatatlanná tépi és szétmarcangolja. De nemcsak a csapdákat rabolja ki, hanem ha ráakad valamelyik faoduban vagy sziklaüregben a vadász rejtekére, ahol fölösleges élelmiszereit és zsákmányolt gereznáit tartogatja, ezt a rejteket is kirabolja. A zsákmányt tovahurcolja, elássa a hóba, vagy valamely hozzáférhetetlen faoduba és sziklaüregbe elrejt.

Ilyen módon egy vagy több sarki róka a prémvadász minden igyekezetét és fáradságát elrontja, mert ha a vadásznak egyszer a nyomába szegődik, az csak úgy tud szabadulni tőle, hogy egy másik távolabb fekvő tájon próbál szerencsét. De még ez sem biztos! Ez a drágabundájú lator, amilyen kószáló kedve van, ha a trapper nyomára ráakad, utána vándorol, hogy dühbe hozza, kétségbe ejtse és tönkre tegye.

Parry kapitány beszéli, hogy egy ilyen vén ravasz sarki róka napokig lóstatott fel-alá a folyóparton, hogy a tulsó partra és onnan más tájra vándoroló vadfogónak elveszett nyomaira rábukkanhasson. Midőn hosszú keresés után a nyomokra ráakadt, a zajló jégtáblákon keresztül követte a folyó másik partjára és hangos csaholással, mintegy örömiadót fújva, vígan és serényen tovább követte az eltűnt vadász nyomait, hogy a csapdáit továbbra is kifoszthassa.

A kékrókat ma már Európában, sőt hazánkban is mesterségesen tenyésztik, de drága szőrméjénél még keresettebb az értékes gereznájú *tengeri vidra*. Az oka egyszerűen az, hogy a tengeri vidra jóval ritkább.

A tengeri vidra, melynek hosszú sűrű-szőrű, leírhatatlanul lágy és atlaszfényű bundája a legszebb feketebarna bársony színében ragyog, valódi tengeri lakó. Az Aleuti szigetszoporttól a Behring szigetekig mindenütt előfordul, tápláléka a kagyló, rák és halak. Kitűnő úszó és bűvár, ebben nagy segítségére van uszonyformán ellaposodó széles hátsó lába, a szárazföldön is meglehetősen gyorsan és ügyesen mozog, de ott igen fáradékony.

Minél öregebb az állat, annál fényesebb, lágyabb és ragyogóbb a bundája, sőt a nagyon vénéknél a szőrök hegyei fehéres színben játszanak s ettől az állat gereznája ragyogó ezüstszínű árnyalatot nyer. Az ilyen bőrök a legdrágábbak és ezeket különösen Kínában a főmandarinok kedvelik, akik a szőrök hegyeit még meg is szokták aranyoztatni, hogy fényét és színhatását még jobban fokozzák.

Az Aleuti szigetek lakói a tengeri vidrát *kalannak*, a félig felnőtt fiókákat *koslokinak*, a szopós kölyköket pedig *medvekinak* nevezik. E hatalmas, majdnem borjú nagyságú állat életmódjáról rendkívül érdekes dolgokat mesélnek. A hármas elnevezés is azt mutatja, mekkora becsben és tiszteletben áll az Aleuták népénél ez az állat, amelynek életmódját és szokásait úgy ismerik, mint a sajátmagukét.

A tengeri vidrák legszívesebben családi körükben szeretnek tartózkodni. Fáradhatatlanul eljátszanak egymással a lágyan ringó hullámok hátán, vagy a partok napfényes jégtábláin és puha fövényén. A cirógatásoknak, kedveskedéseknek se vége, se hossza. Egymás mulattatására bohó bukfenceket hánynak, merész bukó és úszó műveleteket végeznek, mialatt a szülők tekintete szeretettel ügyel a fiókák minden mozdulatára. A szülők olyan önfeláldozóan szeretik kicsinyeiket, hogy saját életüket is feláldozzák, ha ezzel a kicsinyek életét megmenthetik. Ha fiókáikat elrabolják, a szülők gyermeksíráshoz hasonló hangon jajgatnak és a zsákmánnyal tovasikló csónakot jódarabon, hosszú ideig elkísérik. A kicsinyeitől megfosztott anya fájdalomban nem eszik és csontig lesóványodva hetekig kóborol azon a parton, ahol

fiókáit elrabolták. Megindító jelenet az is, midőn a szülők a kicsinyeiknek uszóleckét adnak. Ilyenkor egyik gyengéd és bohó tréfa a másikat éri. A kicsinyek fürge halként fickándoznak a szülők körül, ezek majd az egyiket, majd a másikat levegőbe dobják és mellső lábukkal labdaként elfogják. Majd a hátukra veszik, majd pedig hanyattfekve, mint az anya a gyermekét, előlábaikkal gyengéden magukhoz szorítják, ölelgetik, dédelgetik, kivált, ha elfáradnak. Sőt emberformán kedveskedve valósággal csókolgatják őket.

Szép napfényes és csendes időben több család a tenger partjaira vonul ki pihenni és szunyókálni. Ilyenkor aztán a bennszülött vadászok szél ellenében óvatosan meglepik őket, rájuk rohannak és a fejükre irányzott bunkócsapásokkal ölik meg azokat, amelyek nem bírnak elég gyorsan a hullámok mentő mélyébe visszamenekülni. A menekülni nem tudó öregeknek ilyenkor valóságos könny potyog a szeméből és előlábaikkal szemüket eltakarva, kétségbeesett nyöszörgéssel várják a halálos bunkócsapást.

Vadászszak csónakról is, ilyenkor hosszú sorba oszolva bekerítik őket és midőn a fáradtra hajsztolt állat lélegzetvétel végett felbukik, golyóval vagy nyíllal szemenzölvik őket, nehogy a drága prémet átlukasszák és így értékét csökkentsék. Fogják őket még a part közelében, a kedvenc játszóhelyeiken felállított hálókka, vagy pedig a vadász másfélméter kerek lyukat vág a jégben, hosszú sorban póznákat ver le a nyílás mellé s a póznákra bőrből font kötelet függeszt. A kötélről megfelelő csalétekkel ellátott hurok vagy vidravas lóg a víz alá, ha a kalan beléakad, ezt a kötélre függesztett csengetyű azonnal jelzi. Ekkor a lesben álló vadász a vidrát hirtelen a felszínre rántja, nehogy az erős állat hánykolódásával a hurkot és kötelet elszakítsa és elmeneküljön.

A természetnek csodálatos és megfeyjthetetlen titka, hogy minél értékesebb, minél szebb és tömöttebb bundát visel a kalan, annál vigyázóbb, éberebb és óvatosabb, mintha maga is tisztában lenne szörméjének értékével. Az ezüstfehérrel tarkázott vén vidrákat alig lehet elejteni, annyira éberek és óvatosak, míg azok, amelyeknek bőre fakó, ritkás és fénytelen, mintha sejtenék, hogy rájuk úgy se vadásznak, alig óvakodnak a vadásztól. Erről már számtalan vadász és utazó tett tanuságot. Egy utazó beszélte, hogy másfél hónapig lesett és vadászott egy ezüstfehér szörmű vén kalanra, míg mindenféle cselfogást kipróbálva, nagyrészt a véletlen segítségével végre nagynehezen elejtette. A kopottszörmű és fiatalabb példányok minden félelem nélkül órákhosszat bukdácsolnak csónakja körül olyan közel, hogy majdnem az evezőjével elérhette őket.

Természetesen ezeknek, de a kékrókának és általában az északi prémes vadaknak a vadászata súlyos fáradalmakkal, nélkülözésekkel, sok esetben pedig életveszedelemmel van összekötve.

Eltekintve attól, hogy a vadásznak mérőföldre terjedő hófedte sivatagokat és rengetegeket kell széles hócipőin bebarangolnia, metsző fagyot és egyéb nélkülözéseket túrnia, mindennap készen kell lennie arra is, hogy meglepi a legfélelmetesebb ellenség, az északi vidékek réme: a hirtelen kitörő hózivatar és az útvesztő köd, amely sokszor hetekig járhatatlanná teszi a tájat.

A magányos vadász ilyenkor úgyszólván elveszett. Mert a sűrű ködben irányt és utat téveszt, nem talál vissza tanyájára és a hosszú bolyongásban vagy valami feneketlen szakadékba zuhan, vagy pedig a hidegtől, fáradságtól és éhségtől kimerülve végre is a fagy martaléka lesz.

A hózivatar még a ködnél is rettenetesebb, mert orvul és váratlanul támad a mítsem sejtő vadászra. A nappal egyszerre koromsötét éjszakává változik és a feltámadó orkán évszázados fenyőóriásokat nádszálként tördel össze, minden élőt elsöpör és magával ragad, vagy pedig a hulló hőtömeg özöne maga alá temeti. A prémvadász ilyenkor hiába akar menekülni. A koromsötétségben nem lát egy lépésnyire se, a borzalmas hideg csontig megfagyasztja. A sivitó orkán a gomolygó hőtömegek közé löki és amikor elbukik, olyan rengeteg hó zúdul rá,

hogy ez alól nincs menekülés. A fagytól ellankadt embernek nincs már ereje, hogy kikecmeregjen. Ott fagy meg, ott fullad meg a végtelen fehér hótakaró alatt.

Bőven kárpótolja azonban a szörnyű veszélyekért a rengeteg erdő, az északi tájak színes állatvilága, a fenséges magány, amelyet - aki megszokta - nem tudná felcserélni semmivel a világon. Mert csak annak magány, aki a természet örökké változatos képeit nem érti meg.

A vadász félrekanyarodva széles hócipőin megáll, mert az erdő szélénél a *mink-nyest* vagyis *pékán* csapázza a bogyók után keresgélő hófajdok nyomait, közbe-közbe figyelve tekintget és fülel a rengeteg mélye felé, ahonnan az erdei és fenyves foglyok fázó pityegése olvad belé a szél bús morájába.

Odébb egy-egy hófedte fenyő búsán hajladozó ágairól szikrázva porlik alá a hótömeg. Egy karcsu királynyst szökik ágról-ágra a toronymagas fenyők törzsén és villámsebesen üldözi a fel-alá rohanó *fekete és szürke mókusokat*.

Kigyóként surran át a lombok összefonódott útvesztőin és mintha szárnya volna, ágról-ágra szökell és olyan villámsebesen cikázik a mohos fatörzseken, mint a hajsolt mókusok. Végre is egy remekül kiszámított szökkenéssel majdnem röptében kapja el a rémületében remegő, fáradtan lihegő mókusok egyikét.

Egy *jávorszarvas* falka töri át a hótól roskadozó cserjést, egy ledőlt vöröscédrus alatt vonulnak el, amely hatalmas törzsével estében egy kanadai fenyőre dőlt. Lombjai közül vérszomjas szemek merednek a közelgő csapatra, s a másik pillanatban egy hatalmas test vetődik a gyanútlanul tekintgető jávortehénre.

A csorda riadtan menekül tova a felhörrenő nyávogó ordításra. Gőzölgő vér festi pirosra a feltúrt havat, a *sarki hiúz* pedig győzelmes kurrogással kortyogatja az áldozat kiszökellő vérének.

Egyszerre azonban riadtan kapja fel fejét és haragos fúvás tör elő torkából, mert a bokrok közül egy *carcaju* dugja elő tömzsi, busa fejét és fogvicsorítva szimatol a friss vérszaga, mintha részt akarna követelni a még mindig vonagló prédából.

A carcaju azonban nem mer közeledni, csak bujkál a bokrok között és villogó tekintettel lesi, mikor hagyja ott a hiúz az elejtett prédát. Jól tudja, hogy a hiúz az áldozatnak csak a vérével lakik jól, a többi neki hagyja. Közben lassan aláereszkedik a téli éjszaka, néma csend honol, melyet csak a hóterhelt fák ropogása zavar meg, midőn egy-egy szétrepedő faóriás nagyot durran a fagytól.

Egyszerre azonban, mintha ez a ködfátyolos sötétség is süketen üvölni kezdene, olyan éktelen vonítás és csaholás veri fel a táj fagyos csendjét. Egy vadászó farkascsapat üvöltő kardala ez, száguldva rohannak a menekülő jávorcsapat nyomába. A fagyos hó csikorgása, az üvöltés és vonítás egyre távolabb hangzik el az éjszakában. Mintegy válaszul felharsan az óriási *uhu* hajmeresztő jajongása. E borzalmas hangokra mintha maga az éj is megrémült volna, szorongó, kietlen csend ereszkedik a tájra. Csak a messze távolból, észak felől hangzik a partokon megtörő tenger tompa morajlása.

Virradat felé az észak felé húzó hattyúk, sarki ludak és jeges récék mélabús hangja szól a magasból. Még szürke minden, csak a jégtáblák csillognak a haragosan zajló hullámokban. A hullámok tetején egy-egy drágaprémű tengeri vidra ringatózik, odébb pedig egész csapat foka kúszik fel lomhán a tengeri fűvel és jégtáblákkal borított magaslatra. Gyanútlanul nyújtózkodnak el vagy esetlenül csúsznak-másznak, miközben az ébredező sirályok rikoltozva szálldosnak felettük. De ez a békés csendélet csak addig tart, amíg a jégbuckák és hóhalmok mögül egy csapat fókavadász nem tör elő. Az esetlen lassúsággal menekülő állatok között valóságos vérfürdőt rendeznek.

November elején, mikor az állatok felöltötték téli bundájukat, megkezdődik a prémvadászat. A trapperek és vadfogók útnak indulnak és a jeges tengerpartok vidékén vadászatra készülődnek. De nem csak a vadászat jár leírhatatlan fáradságokkal, hanem a prémek szállítása is szörnyű nehézségek között történik, a távoli telepekről egy-egy szállítmánynak a főtelepre való szállítása sokszor egy évig is eltart. Mert az úttalan rengetegen, hegyeken és völgyeken át, ahol lépten-nyomon óriási tavak és rohanó folyamok gátolják a haladást, a szállítás végtelenül lassan megy. Mikor pedig beköszönt a zord tél, akkor minden utazásnak és szállításnak vége. Csak azok az edzett testű, bátorszívű vadászok mernek nekivágni a végtelen hó- és jégmindenségnek, akik életük javarészét itt töltötték el.

A vadászatra és a hosszú útra a készülődés nem sok időt vesz igénybe. A vadász vastag gyapjútakaróját kétrét összehajtja, beletesz egy hétre való szárított húst, egy kis üstöt, egy cinpoharat, teát, sót, dohányt, néhány könnyű acélcsapdát, azután a takaró négy sarkát összecsomózza és a vállára veti. Kése és szekercéje az övében. Széles hócipőin az egyik a rengetegnek indul, a másik a hegyeknek tart, a harmadik, negyedik pedig a mocsaras ingoványokat, folyókat vagy tengerpartokat keresi fel egyedül vagy többedmagával, aszerint, amint a vadászat módja kívánja.

Egyes helyeken szélgyorsan siklik tova a magas hórétegen, más helyütt csendesen ballagva a havat kutatja, hogy nem akad-e valahol vadnak a nyomára. A folyók és tavak partjai, ahol a hódok gátjai és galyakból font kunyhói állanak, fából ácsolt hódfogókat állít fel, a csúszkálónál pedig ráles a vidrákra. De bármilyen vadra fogja is fegyverét, igyekszik szemem találni, hogy prémjében kár ne essék. Azután bőrét lerántja, a maga egyszerű és gyors módszerével kikészíti és ha az állat húsa ehető, esti tanyahelyén azt is elfogyasztja.

Ha a nyestnek vagy hasonló szörmés állatnak akad a nyomaira, félkör alakban elhelyezett cövekcsapdát helyez le és megfelelő csalétekkel teszi csábítóvá.

A csapdákat rendszerint még aznap alkonyattájban, vagy másnap reggel keresi fel, hogy zsákmányát összeszedje.

A fagyos rengeteg végtelen és nyomasztó csendjét nem minden vadász bírja ki. Ez a mindenre ráfekvő némaság oly különösen hat a lélekre, hogy a kevésbé edzett idegzetű hamarosan elkívánczik innen. És mégis, hány olyan prémvadász van, aki alig várja, hogy vastag hólepel borítsa a vidéket és újra kivonuljon vadászatra.

A jól végzett munka után, midőn leszáll az éj, egy óriási fenyő védő ágai alatt vastag takarójába búrkolózik és illatos fenyőágakból rakott nyugalmas fekhelyére telepszik. Lábánál hatalmas máglya ropog, jól megrakja, hogy egész éjjel lobogjon és lángoljon. Kurta pipáját szívja, a lobogó lángokba mered, amíg csak el nem alszik.

A rengeteg ijesztő hangjai nem zavarják. Ropog a tűz, feje fölött kavargó füstoszlop emelkedik a hófelleges sötét mennyboltozat felé, a vadász pedig mély álomba merülve békésen elszunnyad.

A csincsilla és vadászata

A csincsilla a legkeresettebb és legszebb prémek egyike. Már a régi inkák korában is annyira becsülték, hogy csak a királynak és a főnemeseknek volt szabad ezt a prémet viselni. A belőle készült szövetek, amelyek selyemfényben és lágyságban versenyeznek a híres kasmir sálokkal, Peru ősiparában a legjobban keresett és a legrágább cikkek voltak. A spanyol udvarnál és az ország szépei között a csincsilla-prémek valóságos forradalmat idéztek elő, de különösen a szövetek, amelyeket a nagy spanyol hódító Pizarro az udvarnak és az előkelő hölgyeknek küldött a mesés aranyországból.

A csincsilla hörcsögnagyságú állatka. Színezete felül sötéten árnyalt, gyengén kékesbe játszó fényes ezüstsürke, alul fehér. Bundája fényben, lágyságban és puhaságban vetekedik a legfinomabb selyembáronnyal. Hazája a délamerikai Kordillerák nyugati része, Peruban, Chilében és Bolíviában van legjobban elterjedve.

Két-háromezer méter magas hegyeken, ahol a növényzet már csak szórványosan fordul elő, a legvadabb szakadékok és kopár sziklacsoportok között, zord magaslatokon van a csincsilla igazi hazája. És ennek a zord, vad és elhagyatott hegyi tájéknak jellegzetes és egyedül derűs foltja a csincsilla.

Tiszta és derült napokon, különösen a hajnali órákban, amikor még a természet is szunnyad, kiülnek lyukaik elé és nagy fekete szemükkel kíváncsian figyelnek mindenre, ami körülöttük történik. A legkisebb zaj, mozgás, vagy idegenszerű tárgy azonnal felkelti a figyelmüket. De a legcsekélyebb gyanus jelre szemfényvesztő gyorsasággal tűnnek el a lyukak, hasadékok és sziklák tömegében. Ahol az előbb még százak és százak játszottak, futkároztak, az a hely egy szempillantás alatt élettelen, üressé változik. Egyetlen állat sem érti olyan kitűnően, hogyan kell a legkisebb esővájta odut és repedést felhasználva egy akár tíz méter magas függélyes és síma sziklafalon felmászni és a legelső üregben eltűnni. Ezért kedvenc tartózkodási helyük a hegységnek mindig az a része, amely tele van üregekkel és hasadékokkal. Ezért szereti az árnyékokat is, amelybe ködsürke bundájával szinte beleolvad.

A csincsilla a kényességig tiszta és sűrűn mosakszik. Ahogy tanyáján nem tűr meg semmiféle piszkot, úgy bundáját is állandóan tisztogatja: lombos farkát elnyujtva, mint a mókus, a hátsó lábaira ül és így tisztogatja, fésülgeti bárszerű bundájának minden szőrszálát.

Eledelét mellső lábaival viszi a szájába. Tápláléka a kopár sziklákon tenyésző fűvek, mohák és különféle gyökerekből áll. Fogságban közönséges szénával minden különösebb gondozás nélkül is kitűnően érzi magát.

Félénk és minden neszre megriadó természete ellenére gyorsan és könnyen megszeli, úgyhogy a szobákban és a ház körül nyugodtan hagyhatjuk futkározni. Ész dolgában nagyon korlátolt. Körülbelül egy fokon áll a tengeri malacokkal és nyulakkal. Ápolója iránt se hálát, se ragaszkodást nem mutat. De ürge és mozgékony természetével bármilyen kedves is, kíváncsisága és tolakodása gyakran terhessé válik, miután minden útjába kerülő tárgyat megvizsgál, megforgat, székekre, asztalokra, ágyakra felmászkal, sőt nem ritkán gazdájának, de még a vendégeinek is a nyaka közé ugrik. Egészen a tolakodásig barátságos, de ezt nem ragaszkodásból, hanem kíváncsiságból és nyughatatlan természete miatt teszi.

Ritka és értékes szőrméje miatt természetesen oly mértékben vadásszák, hogy azokon a helyeken, ahol nemrég még bőven volt található, ma már csak szórványosan mutatkozik. Az állandó üldözés miatt mindig magasabbra, a legrejtettebb és leghezőzáférhetlenebb szikla-

tájakra vonul vissza, ahová csak a legtapasztaltabb és legedzettebb bennszülött indián vadászok merészkednek.

Hogy ez a drága prém be ne véreződjék és ezáltal értékét ne veszítse, az indiánok nem puskával lövik, mint a tapasztalatlan európai vadászok, hanem nyíllal. De még ilyen módon is sok prém megy veszendőbe, mert a megsebesített csincsilla, hacsak ott nem pusztul, utolsó erejével a legközelebbi üregbe vonszolja magát és akkor a vadász számára már elveszett. Ha pedig ottmarad, a széles végű nyilvessző oly nagy lyukat üt a bőrön, hogy emiatt értékéből sokat veszít.

Ezért vagy menyéttel szokták vadászni, vagy pedig hurokkal fogják a csincsillát. Az első fajta vadászathoz a bennszülött vadászok rendszeren egy perui menyétfajtát szoktak használni, amelynek betanításához kitünően értenek. Ez a kis ürge és eszes, de vérszomjas állatka valóságos szenvedéllyel kutatja a csincsilla nyomait és követi az üregébe. Ez előtt nincs olyan meredek sziklafal, amelyre fel ne kuszne, nincs olyan tekervényes és szűk üreg, amelybe karcsú és hajlékony testével, ürge gyík módjára be ne furakodnék, sőt még a halálosan sebesült vagy az üregben elpusztult csincsillát is kihozza gazdájának.

A csincsillavadászat másik módja a hurokkal, vagy csaptatóval való fogás. A hurkokat agávérostokból, de leginkább lószőrből fonják és kora hajnalban, vagy napnyugtá után a csincsilla tanyái előtt lévő helyekre rakják le. Másnapra kelve az indián hurokvetőnek nincsen más dolga, mint a beléjük akadt állatkákat összeszedni és az orrukra mért ütésekkel megölni.

A csaptatóval való fogás még egyszerűbb. Ez nem áll egyébből, mint egy darab kővel nehezített és olyan könnyedén feltámasztott fadarabból, amely a leggyengébb érintésre is azonnal összeomlik és az alá került állatkát agyoncsapja. Sok esetben, csaptatóul csak egy ilyen módon feltámasztott szikladarabot használnak, amely éppen oly jól beválik, mint a fadarab.

Az indián vadászok a csincsillák természetére számítva a hurkokat és csaptatókat együttesen helyezik el. Ez az ezüstös prémű állatka ugyanis a butaságig kíváncsi. Minden idegenszerű tárgy, furcsán elhelyezett kődarab azonnal feltűnik neki és addig vizsgálja, lökdösi és járkál körülötte, amíg beléje nem akad.

A vadászatnak ehhez a módjához természetesen indián kitartás, türelem és szívósság szükséges. Mert amilyen kíváncsi természetű a csincsilla, éppen olyan félénk, ijedős és óvatos is és sokszor megesik, ha megriasztják, vagy ha a vadász közeledtét megérzi, két-három napig sem buvik elő üregéből. De a tanyáján marad, ha borús, ködös, vagy szeles az idő és ilyen esetekben a hurokvető nem tehet egyebet, minthogy buvóhelyén türelmesen várakozik. A Kordillerák zord és változékony időjárású szakadékaiban azonban csakis egy edzett indián vadász tud ilyen vasnyugalommal kitartani.

Van a csincsilla-vadászatnak még egy másik módja is, amelyet a bennszülött indián vadászok használnak: ez a fúvócsővel való vadászat. A vadászatnak ezt a módját leginkább a granchacobi indiántörzsek és a rengetegeket lakó tupis, tupinamba-, botokud-, borore-, marali- és a cheis törzsek gyakorolják.

Ez a fúvócső egyszerű, ártatlan külseje ellenére a legfélelmetesebb fegyverek egyike. Az a kis szálla, vagy tüskeszerű löveg, amely belőle kirepül, alig okoz nagyobb sebet, mint egy tükkarcolás, mégis menthetetlenül halált okoz, mert hegye rettenetes erejű méreggel van bekenve. Ez a méreg a curara, vagy urare és egyes liánfajták nedvéből és kigyóméregből van összefőzve.

A fúvócső körülbelül egy méter hosszú és általában fiatal és egyenes miriti-pálmából készül. A belét kifurják, a cső oldalát pedig addig csiszolják, míg tükörsima lesz. Ekkor ezt a csövet egy hasonló módon kifurt másik csőbe szorítják, és egyik végére a klarinétéhoz hasonló fúvószopókát illesztenek. A belevaló lövegek egy-két centiméter hosszú tüskéből, vagy kemény

fából faragott szálkából készülnek, végükre selyemből, vagy gyapotból gombolyított akkora kis csomócskát illesztenek, hogy a csőből a legkisebb fúvásra kiröppenhessen. A löveg végét szörnyű méregbe mártják és ez a méreg az állat nagysága szerint másodpercek alatt menthetlenül öl.

Ezzel a zajtalan és könnyű fegyverrel alkalmas rejtekhelyről a vadász halomra löheti a legóvatosabb és legvigyázóbb vadakat. Mert a löveg nem okoz nagyobb fájdalmat, mint egy bolhacsipés, az állat jóformán meg sem érzi, hanem néhány pillanat múlva egyszerre csak tántorogni kezd, azután rángatódzva összeesik és vége van. Ezen a módon tehát egymás után lövik le a játszadozó csincsilla-csapatokat anélkül, hogy megriasztanák, vagy megfélemlítenék őket.

Az állandó kereslet és az ezzel összefüggésben lévő sűrű vadászatok miatt a csincsillák nagyon megfogyatkoztak és így az értékük napról-napra emelkedőben van.

Coboly helyett párduc

Az ősz vége már jégkristályokkal szegte be az Ural hegység ércdús kebeléből eredő Szoszera partjait, vize sebesen zajló hullámokkal sietett a hatalmas Ob folyam felé.

Ennek a partján lakott két gyermekkori jóbarát és szomszéd. Az egyiket Cseremikov Péternek, a másikat Gelidov Ivánnak híttak, mindketten prémvadászattal foglalkoztak.

Gelidov házának oszlopos tornáca alól az udvarát szegélyező fenyveserdő felé nézett mélyen elgondolkozva. A kora őszi nap éppen akkor nyugodott le.

Az ősz már vége felé járt! A zabtermés utolsó szálig be volt takarítva, a fenyőfa ágain szökdelő mókusok vöröslő bundája megszürkült, a tolvaj menyét pedig rőt barna bundája helyett hófehér téli mezbe öltözött.

Gelidov benyitott a tágas szobába. A nagy szegletkályha pompás meleget árasztott, padkáján felesége, Ivanovna éppen kvaszt erjesztett. A férfi mellé ült. A felhalmozott nagy napraforgótányérok közül egyet felvett, a magvakat kezdte kopasztani, hogy majd főzéshez való olajat üthessenek belőle.

Egyszerre csak erős lódobogás hallatszott, aztán valaki korbácsa nyelével erősen megzörgette az ablak fatábláját. Ivanovna hangos sikoltással kiejtette a kezében lévő tálát, mire Gelidov még jobban megijedt. Végül mégis megemberelte magát, odament az ablakhoz és a külső fatáblát nagy óvatossággal félretolta.

- Ne visíts Ivanovna, a kormányzó kozákja van itt! - szólt megnyugodva, aztán bozontos fejét kidugta az ablakon.

- Uram Teremtőm, mit akar? - kérdezte az asszony még mindig reszkető hangon.

- Gelidov Iván! A negyven mártírok napján három coboly és három kékróka gereznát kell a kormányzó udvarába szállítanod! A cár atyuska részére lesz! Értetted, bátyuska? - kiáltott kemény hangon a kozák.

A váratlan vendég felpattant hosszúsörényű ukrán lovára és tovább vágatott Cseremikov portájáig. Neki is ezt a parancsot adta, aztán a fenyőrengeteg sötét homályában eltűnt.

Gelidov Iván újra leült a padkára. Megvakarta a tarkóját és azon kezdett gondolkodni, honnan vegyen elő három coboly és három kékróka gereznát a negyven mártírok napjára?

Töprengés közben egyszerre kopogás zavarta meg: szomszédja, Péter is ugyancsak hosszúra nyúlt savanyú ábrázattal közölte vele a cár parancsát. Hiába ittak, hiába törték a fejüket, egyikük sem tudta kitalálni, hogy honnan kerítsék elő a prémbőröket.

- Ide hallgassatok bátyuskáim! Tudjátok mit mondott az én boldogult édesanyám, amikor még hosszúra eresztett hajamat pántlikába fonta? - kezdte a beszédet Ivanovna asszony. - Még a fülemülének sincs olyan édes hangja, mint a pénz csengésének! Midőn Szemjonov pápa legutóbb nálunk járt a kolostora számára gyűjteni, azt beszélte, hogy a cárnak igen sok cobolyprémre van szüksége, hogy aranyért eladhassa a kínaiaknak. Azért kell mindenkinek adóznia a szent Oroszországban! Menjetek hát ti is az erdők mélyébe és vadásszatok ezekre a drága gereznájú állatokra, különben jönnek a kormányzó kozákjai a kancsukával.

A két férfi egymásra nézett. Pipájukból nagy füstfellegeket fújtak és csak némán rázták a fejüket. Anna Ivanovna újra biztatni kezdte őket:

- Suhanc korotokban elég cobolyt fogtatok Kracsmikov prémkereskedő részére. Értitek a módját, hogyan kell a hurkokat fektetni és világosabb bőröket sötétebbre változtatni, hogy többet érjenek. Egy-kettő, ne tátsátok hát a szátokat, hanem készülődjete a cobolyfogásra.

A pipák még erősebben füstöltek és a két prémvadász elgondolkozva nézett a mennyezetre.

- Vajjon áll-e még a vadászkunyhó a Jelagui mellett? - kérdezte Péter húzódozva.

- Bizonyosan áll! Hat éve hogy egyetlen cobolyvadász sem tette a lábát a pohotkói erdőkbe. Hej, de jó fogásra tennénk szert, ha odamennénk! - felelte Gelidov.

- Szent Miklós és György el ne hagyj! Miért nem mentek hát? - rivallt rájuk mérgesen az asszony. - Talán az egész telet a padkán akarjátok áthorkolni, hogy a negyven martirok napján annyi kancsukat kapjátok, mint a martirok együttvéve?

- Úgy látom, bratyinkó, nekünk mennünk kell - nyögte Péter.

- Akkor hát menjünk! - válaszolta megnyugodva Gelidov.

Elhatározásuk megpecsételésekül kiürítették a hársfából faragott öblös poharat.

Ivanovna asszony erre örömet töltötte meg újra kvasszal a nagy fakantát és pergő nyelvvel ecsetelte a két lustálkodónak, hogy a cobolybőrök árán milyen szép aranyakat, mennyi teát és még más mindenféle szép és okos dolgot lehet beszerezni. Azután pedig olyan rémségesen hű színekkel ecsetelte a kozákok kancsukáját, hogy a férfiak már szinte a hátukon érezték. Nem is késlekedtek sokat, hanem már másnap nagy serényen neki láttak a hurkok és csapdák készítésének. Kijavították a könnyű szánkót, tanították és idomították a kutyákat, végül pedig a tompavégű nyilakkal való lövöldözésben gyakorolták magukat, ez ugyanis nem tesz kárt a vadak drága szőrméjében.

Végre elérkezett az útrakelés ideje, az első nagy hóesés. A bőséges búcsúvacsora után a két jóbarát felkötötte széles hócipőjét és neki indultak a hóval borított végtelen rengetegnek.

A szárított hallal, füstölt hússal és keményre sütött kenyérrel terhelt könnyű szánkó vígan repült előttük a ropogásra fagyott hótakarón. A tizedik napon rátaláltak a Jelagui mellett régi vadászkunyhójukra, mégpedig olyan jó és lakható állapotban, amint hat évvel ezelőtt elhagyták.

A gyeppe fedett eresz alatt, a rejtekhelyen a fából faragott nagy kulcsot megtalálták. Odabent a tűzhelyen hatalmas tüzet raktak. Még azt a kihegyezett vastag fakölöncöt is meglelték a kunyhó belsejében, amire rége a lefejtett friss bőröket húzták és a tűznél szárították.

Egy óra múlva olyan otthonosan berendezkedtek, amint egy vadásznak a szibériai erdők mélyén erre szüksége van. A fiatal fenyőágakból puha és illatos fekhely kínálkozott számukra, a ráterített jűhbőrtakaró kellemes meleget ígért. Jól bevacsoráztak és kényelmesen elnyújtóztak. Már éppen elaludni készültek, amikor egyszerre egyik kutyájuk, a vén Sepka hosszan és félelmesen elkezdett vonítani. Hiába csitították, csak nem hallgatott el, hangján érződött, hogy fél valamitől.

A rémes vonításra a két jóbarát is félve húzódott egymás mellé. Valami szerencsétlenséget gyanítottak és nagyon sopánkodtak, hogy hallgattak az asszony szavára. De meg is fogadták, hogy ha az Isten szerencsésen hazasegíti őket, a legnagyobb aranyos gyertyát ajánlják fel a Szent Demeter kolostor részére.

Nagysokára mégis elaludtak. A világosodó nappal a gondok és aggodalmak is gyorsan eloszlottak. Az éjszakán át friss, könnyű hó esett, amelynek fehér takaróján számtalan coboly-, róka-, nyest- és menyétnyom keresztezte egymást, sőt még egy hatalmas szarvas csapája is látszott a kunyhó körül.

Gelidov Iván egy vén fenyő ágán még napnyugta előtt egy szép cobolyt ejtett el tompa nyilával. Ezalatt Péter néhány tucat csapdát készített és számtalan hurkot rakott le a rengeteg alkalmas helyein. Meg is volt a jutalma, mert a rákövetkező hajnalon egy pompás róka vergődött az egyikben. Sőt Péternek sikerült még azt a hatalmas szarvasbikát is elejteni, amelynek nyomait annyira megcsodálták.

Most kezdődtek még csak a vidám napok! A pompás szarvaspecsenye után a markukba nevettek arra a gondolatra, hogy mennyire fog majd az asszony nyála csurogni, ha majd azokról a fölséges szarvasszeletekről és lapockákról fognak mesélni, amiben most kedvükre dúskálkodhatnak.

Így éltek már majdnem egy hónapja a szibériai rengeteg magányában. Tizenhét pompás sötét coboly gerezna, egy kék-, két fekete- és hat hófehér szibériai rókabőr száradt kifeszítve kunyhójuk falain, vadpecsenye pedig annyi volt, hogy már valósággal unni kezdték.

Egyik nap a hirtelen rájuk zúduló hózivatar a szokottnál korábban kunyhójuk védőfedele alá kergette őket. Mi mást tehettek, jól belakmároztak. Iván egyszerre felfigyelt és hallgatódzni kezdett. A vadul dühöngő hózivatar lármája, a szél fokozódó üvöltése komor gondolatokat ébresztett benne. Hirtelen hátranézett a szöglet felé, ahol a vadpecsenye volt felakasztva.

Péter hűségesen követte tekintetével. Rögtön megértette, mert rábólintott. Ő is arra gondolt, hogy ha a hózivatar egy hétig eltart, miből fognak élni? Mert a szarvasból már alig volt valami.

Tanácsstalanul néztek egymásra, aztán pipára gyujtottak és órákon át bámultak a lobogó lángokba. Egy szót sem szóltak egymáshoz és amikor lefeküdtek, csak nem akart álom szállni a pillájukra.

Odakint bögött, üvöltött az orkán, a fenyőfák csikorogva ropogtak, hajladoztak. Mikor egyet-egyét a szélvész derékban kettétört, akkorát durrant, mint egy ágyúlövés. Ha egy ilyen óriás fa a kunyhóra dől, ízzé-porrá zúzza velük együtt.

Szorongó szívvel hallgatták az elemek szilaj tombolását.

Kunyhójuk oldalán egyszerre kaparást, recsegő feszegetést és félelmesen mély morgást hallottak, amelynek hangjaira a kutyák minden ízükben remegve, szűkölő vonítással húzódtak hozzájuk.

- Mi ez? - kérdezte remegve Péter.

- Miféle vadállat akar betörni hozzánk? - mormogta Gelidov fogvacogva.

Az éjszakát szörnyű félelmükben álmatlanul töltötték, míg végre felderült a vígasztaló virradat. A komor fenyőerdőség fölött ólomszürke égbolt terült el és fakó világosság jelezte a nap állását, amikor Péter óvatosan feltárta az ablak kis fatábláját. De iszonyodva szökkent hátrafelé, mert az ajtójuktól alig tíz lépésre heverő vastag fenyőtörzs mögött egy hatalmas állat guggolt ugrásra készen. Kunyhójuk körül pedig akkora karmos nyomok látszottak, mint egy hatalmas férfikéz.

- A kazáni Szent Szűz oltalmazzon bennünket, miféle szörnyeteg ez? Se nem farkas, se nem medve! Bizonyára maga a pokolbeli gonosz szellem lesz, hogy bennünket kárhozatba vigyen! - kiáltozott Cseremikov kétségbeesetten.

Gelidov nevetni próbált, de a nevetés nagyon kényszeredetten hangzott elfehéredett ajkai közül.

- Bratyinkó, talán a ködös hóvihar kápráztatja a szemedet? Bizonyára hiúz, amitől megijedtél.

- Iván barátom, az én szemem nem csal! - felelte szörnyű komolysággal. - Ne tréfálj most, amikor életünk forog kockán. A gonosz szellem hatalmába estünk, mint a csapdába szorult görény!

Barátja szavaira Gelidov ijedten elhallgatott, mintha hideg vízzel öntötték volna nyakon. Némán fontolgatta, mitévő legyen. Végül legerősebb és legvakmerőbb kutyáját nyakánál fogva az ablakhoz hurcolta és uszító kiáltások között kidobta a kunyhóból.

A kutya dühös ugatással rontott a rézsútosan fekvő fatörzs felé. A fa mögül egy sötéten foltozott sárgásbőrű szörnyeteg ugrott elő és felharsanó ordítás között rettenetes talpával valósággal kettétörte a bátor kutya derekát. Aztán, mint valami egeret, a fogai közé kapta és félelmes morgással a fatörzs mögé hurcolta. Ott szemük láttára szétszaggatta és pillanatok alatt felfalta.

A rövid téli napot rettenetes aggodalmak között töltötték el és mindent megpróbáltak, hogy félelmes ellenségüket a kunyhó közeléből elzavarják. De nem használt semmi. A lármára, lövöldözésre és a tüzes üszkők hajigálására a félelmes bestia fenyegető ordítással és dühös szökésekkel válaszolt.

A sötétség beálltával a párduc dühe és támadási kedve csak növekedett. Üvöltözéseire Péternek inába szállott a bátorsága. Iván meg éppen nekibátorodott és vigasztalta barátját.

- Kelj fel bratyinkó és egyél, amíg van mit! Adj Sepkának és a többi kutyának is, hogy ne éhezzenek.

- Jaj nekünk, Iván, jaj nekünk, mert nemsokára kutyáinkkal együtt bennünket falnak fel! - felelte sírányzó hangon.

- Lehet Péter, lehet, hogy ránk feni a fogát. De nem szabad mindjárt kétségbe esni. Én bizom a kazáni Szent Szűz kegyelmében, ő meg fog szabadítani bennünket.

Ebben a pillanatban az egész kunyhó megrázkódott és olyan ütés csattant az ablak fatáblájára, hogy majd beszakadt alatta.

- Szent Miklós segíts! A párduc mindjárt ránk dönti a kunyhót! - jajgatott Péter.

- Meg fog segíteni bennünket! Add ide a puskát, kilövök rá, hátha eltalálom! - bátorította Gelidov. De újra pokoli láрма kerekedett, mert a párduc ismét nekiugrott az ablaknak és talpával döngötte, rázta a fatáblát, a kutyák pedig félelmükben torkuk szakadtából vonítottak.

- Szent Prokop és minden mártírok! Mingyárt betörik a tábla! - óbégatott Péter és halálos félelmében a haját tépte.

Gelidov Iván széles kését kirántotta övéből és az ablak alatt lévő hasadékon át a felkapaszkodott párduc testébe döfte. Az éhes vad dühös ordítással zuhant le hóba.

Erre aztán elcsöndesült minden, csak a zúgó szél harsogott változatlanul. Midőn a tüzet újra felszították, Iván látta, hogy kése egészen a markolatig véres lett.

- Erre az éjszakára eleget kapott! - szólt büszke vigyorgással és Péter kimondhatatlan irigységére kényelmesen végigvetette magát a fekhelyén. Hamarosan mély horkolással elaludt.

Bármilyen lassan multak is az éjszaka órái, végre mégis csak megvirradt. Amint az ablak hasadékon át kitekintettek, a párduc ott hevert a fatörzs előtt, már nem volt annyi ereje, hogy átugorja. Ott az egész hó köröskörül piroslott a véréből.

Gelidov erre bátran kitárta a fatáblát, az ablak zörgésére a sebesült vadállat rettenetes fogait vicsorítva, dörgő ordítást hallatott, de bármint erőlködött is, nem bírt feltápáskodni.

Amilyen gyáva volt Péter, ennek láttára olyan vitéz lett egyszerre.

- Hohó, barátocskám! Tarka bőröd az enyém lesz! Kimegyek és agyonütöm a fejszével a bestiát! - hetvenkedett nagy bátran. Nem hallgatott barátjára és magasra emelt fejszével rohant a hóban fetrengő párducra. A sebesült vad utolsó erejét összeszedve, villámgyors ugrással vetette magát rá és talpának csapására a fejsze messze röpült Péter kezéből. Ő maga pedig hajmeresztő ordítással a hóba hemperedett.

Szerencséjére a kutyák is nekibátorodtak és nyomába rohantak. Mielőtt a párduc rávethette volna magát, torkon ragadták, a segítségére rohanó Gelidov Iván pedig egy lövéssel leterítette.

Péter nyögve tápászkodott fel, mert karját eltörte és rútul felhasogatta a párduc talpcsapása. Iván azonban tudta a módját, hogyan kell ilyenkor eljárni. A törött kart gondosan bekötötte sebforrasztó balzsammal, aztán ruganyos fenyőkéregbe pólyázta.

Míg Péter egész nap nyögve hevert, ő lehúzta a párduc pompásan pettyezetett bundáját és nap-nap után ő látott el mindent a házuk táján.

Midőn a negyven mártírok napja érkezett, Péternek már nemcsak a karja gyógyult meg teljesen, hanem a rájuk eső prémadót is beszolgáltatták a kormányzóságon. Szent Miklós napját pedig víg lakmározással ünnepelték meg.

Felejtve volt minden bú és bánat és nagy hangon mesélték széltibe-hosszába párduc-kalandjukat, közbe-közbe a borzalmakat még meg is toldották, hogy a hallgatóság még jobban szörnyűködjek.

Igy végződött az a vadászkaland, amelynek célja coboly volt és végül is párduc elejtésével fejeződött be.

A keselyűk honában

Délamerika legnagyobb hegységének, az Andeseknek szárnyas királya a *kondor*, az európai Alpeseknek pedig a *szakállas saskeselyű*.

Mindkettő a levegő határtalan ura és korlátlan fejedelme: tízezer lábnyi szédítő magasságban, méltóságosan kúszó repüléssel szeli át a levegő birodalmát, sőt a Cotopaxi tűzhányó felett, húszezer lábnyi magasban is láttak már kondorcsapatot.

Ilyen szédítő magasságból kémlelnék alá préda után, és ha a bércek csúcsain vagy a szakadékok párkányain egy lámát vagy zergét pillantanak meg, nyílsebesen ereszkednek alá és hatalmas szárnyaik suhogó ütésével, kampós csőrük csapásaival igyekeznek kiszemelt áldozatukat a mélységbe taszítani.

Az Andes-hegység szédítő hegyiösvényein, szorosain és a feneketlen mélységek fölött vezető párkányon láma- és öszvérháton szállítják az árút. A szédítő mélység fölött hosszú sorokban egymás után lépkednek az óvatos és vigyázó állatok. Mégis nem egyszer megesik, hogy egy tovagördülő kőben megcsúsznak s ilyenkor a szerencsétlen állat málhástól a sötétben ásító mélységbe hull. Alighogy a mélység fenekére ért, a feketetollú griffmadár már észrevette és suhogó szárnyain utánaereszkedik a pompás lakomának. Az is megtörtént már, hogy a levegő királya közelben fekvő fészket féltve, vagy pusztán vakmerő támadási kedvből lecsapott az öszvérekre és lezuhanó testsúlyával, nagyerejű szárnycsapásaival a mélységbe zúdította őket.

Ugyanezt megteszi az Alpesek és Erdély bérceit lakó szakállas saskeselyű is, különösen, ha fészket félti. Néha valóságos harcot vív a gödölyéjét védő zergeanyával, vagy a legelő bakokkal.

Azok a mesék azonban, hogy a kondor vagy szakállas keselyű karmaival a gyermekeket a levegőbe kapja és fészkebe viszi, közönséges hazugságok. Mert e szárnyas ragadozóknak sincsenek olyan lábaik és olyan hatalmas körmeik, hogy prédájukat megragadva, a levegő magasságába tovavigyék.

Azokat a gyermek-, kecske- és juhhablásokat, amelyeket a szakállas keselyű rovására írnak, mind a *kőszáli sas* bűnéül kell felróni. Mert ez a vakmerő, erős és hatalmas légi rabló kifejlett karmaival egy kisebb gyermeket is fel tud kapni a magasba.

A spanyolok a szakállas saskeselyűt «csonttörőnek» nevezik. Ez a hatalmas szárnyas ugyanis nemcsak a húst szereti, hanem a csontokat is felfalja, miután gyomra olyan maró és erős nedvet választ ki, hogy a legvastagabb csontot is rövid idő alatt feloldja és megemészti. Azokat a nagy csontokat, amelyeket nem tud lenyelni, a magasból egy sziklára ejti, hogy szétzúzódjanak.

Fent, a felhőket hasító bércek birodalmában olyan korlátlan úrnak érzik magukat, hogy megtámadják azokat a vakmerő vadászokat, akik oda behatolni merészkednek. Sőt több esetben megtörtént, hogy Délamerikában a kondorok, Afrikában a keselyűk, léghajót is megtámadtak, az Alpesek között pedig a szakállas keselyűk zergevadászokra támadtak és a mélységbe igyekeztek taszítani őket...

A limai egyetem tanára, Olivarez, egy barátja társaságában tudományos kísérletek céljából a délamerikai Cordillerák egyik kis falujából léghajón készült felszállani a magasba.

A ballon minden felszerelésével együtt a helyszínen felszállásra készen állt. A szükséges műszereket, kevés élelemmel és ivóvízzel együtt belerakták, délelőtt tizenegy órakor pedig jelt adtak a felszállásra.

A helység egy kétezer méter magas, bércekkel körülvett katlanban volt. A léghajó elindult. A magasságmérő csak hatszáz méter magasságot mutatott, így, ha nem akarták, hogy a heves déli szél léghajójukat a sziklához sodorja, a homokzsákokat ki kellett üríteniök. Ennek megtörténte után a léghajó szédítő sebességgel emelkedni kezdett, úgyhogy műszereik rövid idő múlva már kétezeröttszáz méter magasságot jeleztek.

Délen és északon a messze távolban a Cordillerák hatalmas hegylánca feketéllett, a nyugati látóhatár szélén pedig a Csendes-óceán partvidéke olvadt széles szalagként a távolság kékes ködébe.

Céljuk az volt, hogy a hegység fölött hőmérsékleti, légnyomási és nedvesség-méréseket végezzenek és két-három óra múlva alkalmas helyen leszálljanak. Csakhogy egészen másképpen történt, mint ahogy tervezték.

Alig egy óra múlva hideg légrétegbe jutottak, hogy a foguk is vacogni kezdett. A ballont feszítő gáz annyira lehűlt, hogy párszáz méternyire alá ereszkedtek.

Két homokzsák kiürítése után a ballon újra a magasba szökkent, műszerük négyezerszáz métert mutatott, de ennél még jóval följebb kellett szállaniok, mert az itt uralkodó nyugati széláramlat a tenger felé ragadta volna őket. Újra két homokzsákot ürítettek ki, mire a ballon néhány száz méterrel feljebb szökött. Ötezer méter magasságban voltak. A föld teljesen eltűnt szemük elől, könnyű ködfátyol lebegett felettük és alattuk, a ballon pedig csak egyre emelkedett fölfelé. A hőmérő a fagypont alatt 6 Celsius-fokot mutatott és észrevették, hogy a levegő mindinkább ritkulni kezd körülöttük. Egyelőre még nem éreztek semmi nyomó vagy feszítő hatást. Könnyen lélegzettek, tisztán láttak és hallottak.

Jó ideig tiszta és csendes légrétegben, jóval ötezer méter fölött, egy helyben lebegtek. Olivarez tanár egyszerre egy mozdulatlan, lebegő pontot pillantott meg a ballon felett, jómagasan.

Vajjon mi lehet? Talán felhő? Annak nagyon kicsiny, pontszerű és mozdulatlan. Barátját is figyelmeztette, de az is hiába nézte a lebegő pontot, nem tudta kitalálni, hogy mi lehet.

Gyerünk feljebb! Mindenáron meg akarták tudni, mi lehet az a rejtélyes folt odafönt a magasban. Néhány homokzsákot újra kiürítettek, a ballon sívítva suhant felfelé, a sötét pont is valamivel nagyobbnak látszott és úgy tetszett nekik, mintha az is mozogni kezdene. Azt hitték, hogy talán az is valami léghajó.

Csak most jutott eszükbe, hogy a távcsövet elővegyék. Midőn a titokzatos pontra irányították, ballonjukat egy könnyű légáramlat kissé odébb lendítette, úgyhogy éppen függőleges irányba jutottak a pont alá, nem láthattak semmit, mert a ballon teste egészen elfödte a szemük elől.

A magasságmérő ekkor már ötezerhatszázötven métert mutatott, de ők még ennél is magasabbra igyekeztek. Olivarez az utolsóelőtti homokzsák tartalmát is kiszórta. A ballon erre nyílegyenesen hasított fölfelé, a pontot azonban nem láthatták, mert még mindig függőlegesen lebegett fölöttük. Hiába hajolt ki a kosárnak majd az egyik, majd a másik oldalán, a ballon hatalmas gömbjétől nem láthatott semmit.

Körülbelül öt percre szállhattak a legnagyobb gyorsasággal, midőn egyszerre olyan erős lökést éreztek, hogy az egész ballon megrázkódott és jobbra-balra inogni kezdett. Mindketten ijedten néztek egymásra. Mi lehet a lökés oka? Talán gázömlés vagy repedés történt?

Olivarez éppen szólni akart, midőn barátja, Pellejo hirtelen elkiáltotta magát:

- Egy óriási sas! Egy kondor támadta meg ballonunkat!

A ballon kissé oldalára dőlve himbálódzott, mert az óriási kondor körmeivel a ballon hálózataiba beakadt, hatalmas szárnyaival vadul csapkodott és éles rikoltozás közben csőrével dühösen vagdalt mindenfelé.

Olivarezék megrémültek, mert attól lehetett tartani, hogy a nekibőszült ragadozó beszakítja a ballon burkolatát és azután őket támadja meg.

Pár percig tanácstalanul meredtek a csapkodó szárnyasra, amelynek végre sikerült lábait a hálóból kiszabadítani. Akkor harsogó rikoltozással csapott a magasba, de rögtön aláereszkedett és dühösen röpködött a ballon körül, mindig kisebb köröket írva és hatalmas szárnyain támadó szándékkal suhogott feléjük. A léghajóban valószínűleg valami eddig nem látott ellenséget sejtett, amely betörni merészkedett az ő birodalmába.

Miután ilyen támadásra nem készültek fel, semmiféle fegyvert nem vittek magukkal. Hogy valamivel mégis védekezhessenek, egy-egy hosszú sárgarézcsovét kaptak a kezükbe, amelyet egy műszerrel feszítettek le.

Pellejo azonban ijedtében mindjárt ki is ejtette a csövet a kezéből, mert a kondor lecsapott rá, a kabátját csőrével megragadta és akkorát rántott rajta, hogy majd hanyatt esett. Olivarez nem vesztette el a lélekjelenlétét. A csővel hatalmasat ütött a kondor fejére, amely rekedt visítással tovaszállt, hogy aztán még vadabb dühvel újra támadásba kezdjen.

Pellejo a kosár fenekére lapult. A kondor most a kosarat tartó kötelek egyikét ragadta meg körmeivel és olyan erőseket rántott rajta, hogy mindkettőjüknek erősen meg kellett fogózniok, nehogy kiforduljanak.

Olivarez kétségbeesésében az utolsó homokzsákot is kidobta, abban reménykedett, hogy a gyorsan felröppenő ballont a kondor nem fogja követni.

De csalódott! Ahogy a léghajó emelkedett, úgy szállt utána a kondor is és hol egyik, hol másik oldalról újította meg támadásait.

Most már Pellejonak is segíteni kellett a védekezésben. Minden erejéből csapkodott ő is a támadó felé, de a kondor ügyesen kikerülte az ütéseket. A két férfi már fáradni, lankadni kezdett, mert a megritkult levegőben mindinkább nehezükre esett a lélegzés. Szédültek, a fülük csengett, orrukból pedig lassan szivárogni kezdett a vér.

Ha a felszállás nem segített, talán megmenekülnek, ha lefelé szállnak - gondolta Olivarez és megrántotta a ballon szellentyűjét.

A gáz sívítva ömlött kifelé, mire a léghajó mind gyorsabban és gyorsabban süllyedni kezdett, de támadójuk csak nem akart elmaradni mellőlük. A kiömlő gáz sívítására még vadabb rikoltozások közben folytatta támadásait.

A kétségbeesés határán voltak! Attól tartottak, hogy a kondor hatalmas csőrével a ballon burkolatát végighasítja és akkor alázuhannak a biztos halálba. Szörnyű gondolat!

Olivareznek hideg remegés futott végig a hátán, Pellejo pedig elsápadt, mert a kondor szárny-csapása sapkáját röpítette le a fejéről. Olivarez irtózatosságtalán sújtott a támadó felé és el is találta, mert a kondor sívítva röppent felfelé. De most már nem csapott le rájuk újra, hanem a kötélzetbe kapaszkodott és csőrével, szárnyaival a ballonnak támadt.

- Irgalmas Isten! Ez az ördögi fenevad beszakítja a burkolatot! Pellejo, üsd a lábait, ahol éred! Inkább ránk támadjon, mint a ballontra! - üvöltötte Olivarez. Most mindketten a kötélzetbe kapaszkodtak és onnan csépelelték támadójukat.

Szerencsére az erős kötélhálózat valamennyire védte a burkolatot. Még mindig négyezer méter fölött lebegtek, még egyszer meg kellett rántani a szelepet.

Amint ez megtörtént, a süllyedő ballont újabb heves lökés és rázkódás érte, miközben hol erre, hol arra az oldalára feküdt.

- A burkolat! - ordította sápadtan Pellejo.

- A kondor körmeivel a hálóba akadt! - kiáltott Olivarez kétségbeesetten. A szelepet most nyitva hagyta és újra a kondor ellen fordult, amely szárnyaival hevesen csapkodott és a süllyedő ballont igyekezett a magasba emelni.

A magasságmérő háromezerkétszáz métert mutatott.

- Agyon kell ütni mindenáron, mert különben elvesztünk! - kiáltott Olivarez.

Minden erejét összeszedte és olyan irtózatot mért a kondor fejére, hogy a félelmetes ellenfél csapkodó szárnyai és kopasz feje reszketegen hanyatlott lefelé. A hatalmas test is utána zuhant volna, ha a hálózatba akadt lábaival fenn nem akad. Ebből megint az a baj származott, hogy a kondor nehéz teste a ballont egészen oldalára billentette. Ráadásul még egy felhőrétegbe jutottak, ahol sűrű köd vette őket körül, a feltámadó szél pedig egyenesen nyugat felé vitte a léghajót. Nem tudtak már tájékozódni, hogy hol és merre vannak.

A kondornak a kötélhálózatba akadt karmait nem tudták kiszabadítani, bárhogy igyekeztek is. Az oldalára billent léghajót pedig a széláramlat ingadozva vitte nyugat felé. A ballon egyszerre nagy zökkenéssel újra süllyedni kezdett és nemsokára kitörő örömmel állapították meg, hogy a sűrű felhőtömegből kijutottak. A magasságmérő már csak ezerhatszáz métert mutatott, léghajójuk a hegység túlsó oldalára, egy nyílt mezőség felé röpítette őket, ahol végre szerencsésen leereszkedtek a földre...

*

Már ősidőktől fogva az a hit élt a zergevadászok között, hogy ha egy zergebaknak a friss meleg véreből isznak, akkor a szédülés és szemkáprázás - a zergevadászoknak ez a két legveszedelmesebb ellensége - nem vesz rajtuk erőt. Az a szerencsés vadász pedig, aki a zergekirály meleg véreből ihatik, nemcsak le nem szédül soha, hanem éppen olyan merészen és könnyedén szökken át a szakadékokon, mint a bércakó hegyivad acélos rugalmasságú lábaival.

Zergekirálynak azokat a tapasztalt vén zergebakokat nevezik, amelyeknek a szőre fehér színű, vagy pedig azokat, amelyeknek kampós szarvait a tövükön messziről észrevehető apró szarvforma kidudorodások koronaként övezik. Ilyenek természetesen csak ritkán fordulnak elő és mivel tapasztaltságuk és ügyességük miatt csakis a véletlen különös segítségével ejthetők el, egy-egy ilyen zergekirály körül egész mondakör él a vadászok ajkain. Azt hiszik, hogy természetfölötti erővel van felruházva és azt tartják, hogy az a vadász, aki a zergekirályt elejti, szerencsétlenül jár, mert összezúzott holtteste rendszeren ott hever a lelőtt zergekirály mellett a mélység fenekén...

Zingel Ulrik volt a messze környék legügyesebb és legmerészebb zergevadásza. Ha valakinek zergegödölye, sas vagy keselyűfőka kellett, Ulrik mester megszerezte. Előtte nem volt mélység és nem volt olyan magas és keskeny sziklapárhány, amelyet merészen meg nem mászott volna, vagy amelybe kötéllel le nem ereszkedett volna.

Ulrik mester egy idő óta nagyon mogorván és kelleetlenül mászta a bérceket, mert közmondássá vált vadászszerencséje cserbenhagyta. Miután már egy hónapja járt-kelt éjjel-nappal mindenféle ijesztő szakadékok, hegyi legelők és bércek között, az óhajtott zergekirályt nem csak elejteni nem tudta, de még csak meg sem pillantotta. Pedig hányszor talált nyomaira a szédítően magas havasi legelőkön, ahová még a zerge is csak nehezen tud eljutni! Hányszor

lesett rá éjszakákon keresztül, harcolva köddel, lavinával és jégomlással, a zergevadászoknak e legveszedelmesebb ellenségeivel.

Elhatározta, hogy Bertalan napján újra lesre indul és addig nem tér vissza kunyhójába, amíg a zergekirályt el nem ejti. Alig pirkadt a hajnal, már útban volt a havasok hótól szikrázó csúcsai felé.

Útja szédítő párkányokon és titokzatos, hóval borított mezőkön vezetett keresztül, amelyeket minden oldalról feketén ásító mélységek környeztek. Midőn a hótakart ormok a felkelő nap bíborfényében izzani kezdtek és a nap aranyos arca lassan felkúszott a láthatárra, fenn, az átlátszó magasban, egy fekete pontot látott mozdulatlanul lebegni.

Ulrik mester szeme megvillant! Megismerte a szakállas saskeselyűt és tudta, hogy ahol az lebeg, ott legelésző zergéknek kell lenni.

Egy kissé megpihent, hogy kellően tájékozódhassék, aztán nekiindult az «ördögszarvak» felé vezető keskeny útnak. Az ördögszarvaknak nevezett bérccsoport a legmeredekebb hegyi legelőiről és a legmélyebb szakadékaikról ismert, éppen ezért az óvatos és vigyázó zergenyáj legkedvesebb tartózkodási helye.

Ulrik mester azt remélte, hogy ott fog ráakadni a zergekirályra. De alig haladt pár órát, midőn egyszerre sűrű köd vette körül.

Egy lépést sem tudott mozdulni, várt, amíg egyik-másik szakadékból előtörő szélroham szétkergeti a ködöt. Egy alpesi holló káromva repült el a feje fölött. Néhány tovasuhanó zerge sötét árnyékát látta elvillanni a szomszéd sziklacsúcsokon, majd pedig egy kis csapat vadkecske vonult el alatta visszhangzó kopogással.

Vadásztürelmének ugyancsak kemény próbát kellett kiállania, mert a köd csak délután szakadt fel. Most sietve nekivágott a sötéten ásító útnak. Midőn a korán beálló havasi alkony sötét fátyolát kezdte a bércekre teregetni, szédületes sziklalegelőre ért, amelyen egyfelől egy magasba nyúló sziklaszál, másfelől pedig feneketlen mélység zárta el a további utat.

Sietségében csak most vette észre, hogy egy kijárat nélküli szorosba került. Mivel már besötétedett, elhatározta, hogy itt várja be a hajnalt és majd a napvilágnál keres utat a továbbhaladásra.

Az éjszaka hideg volt és végtelenül hosszúnak tűnt, majd dara, majd köd, majd pedig jeges eső esett, szürkület felé azonban annyira kitisztult, hogy éles szemével a messze távolban ébredező zergenyájának mozgó árnyékát tisztán kivehette. Már halvány vöröses pír mutatkozott kelet felől, midőn néhány aláomló kavics zöreijére lett figyelmes.

Zergék közelednek a legelőre!

Egy kiálló sziklatömb mellé húzódott. A mélység túlsó oldalán néhány közeledő zerge árnyéka imbolygott a sziklafalon, feje fölött újra hullani kezdtek a kavicsok és egy ugró állat árnyéka villant meg.

Egy pillanatra a szívverése is elállt, mert az elvillanó óriási árnyékban hatalmas szakálláról és koronás tövű szarvairól a zergekirályt ismerte fel!

Ezalatt a mélység túlsó felén lassan előbukkantak a zergék. Csendesen legelésztek, ő pedig dobogó szívvel tekintgetett mindenfelé a világosodni kezdő szürkületben. Egyszerre csak látja, hogy a mélységbe szögellő sziklacsúcson hatalmas ugrással megjelenik a zergekirály: a hatalmas állat mind a négy lábát egymáshoz szorítva, szoborként állott meg az alig tenyérnyi nagyságú sziklacsúcson. De csak egy rövid pillantásra, mert Ulrik mester fegyvere eldőrdült, mire a zergekirály magasan a levegőbe szökkent, aztán élettelenül zuhant le az alatta ásító mélység fenekére.

A legelésző zergecsoport riadtan menekült tovább, Ulrik mester pedig messzehangzó diadalkiáltást hallatott. Most már csak a napfelkeltét várta, hogy innen szabaduljon és ritka zsákmányát a mélység fenekéről felhozza.

Az «ördögszarvak» minden zegét-zúgát pontosan ismerte, így terve is készen volt. Midőn azonban a napvilágnál körütekintett, akkor vette csak észre, hogy a legveszedelmesebb helyzetbe került, mert a körülötte tornyosuló sziklákon egy tenyérnyi párkányt, átjárót vagy gerincet sem látott, amelyeken át kijuthatna a szorosból.

De nyugalma és hidegvéréért azért nem vesztette el. A mélység széléig kúszott és ott körütekintett. Felséges kilátás tárult elé, ilyet emberi szem még nem látott!

Fenn, a mélység fölött, sötét sziklafalak meredeztek fehéren szikrázó hókoronájukkal. Lent, a mélység fenekén pedig szilaj hegyipatak zuhogott tompa morajjal. Körül, minden irányban bércek, szakadékok és sziklafalak!

Hosszas töprengés után végre megtalálta a menekülés útját. Azon az úton, amelyen idejutott, vissza nem térhetett. A mélység oldalán azonban, vagy két ölnyre alatta, egy kiugró sziklapárkány ötlött a szemébe, innen átjuthatott annak a sziklának a párkányára, amelynek csúcsán a zergekirály állott. Ha azt megkerüli, egy magaslatra juthat, amelynek végén egy kivezető keskeny út öble nyílik.

Csákányával lyukakat vájt a meredek sziklafalba és így nagy nehezen lejutott a kiugróra. Onnan egy merész lendülettel a szemközti keskeny sziklapárkányra. Alatta mindenütt feneketlen mélység tátongott, a sziklafalon pedig nem volt egyetlen repedés sem, amelybe megkapaszkodhatott volna.

Mégis szerencsésen elért a fordulóig, lábait erősen megvetette a keskeny párkányon, hogy a sziklafalba lyukakat vájva, felkapaszkodhassék a feje fölötti lapos tetőre.

A kődarabok tompa morajjal zuhantak a mélység láthatatlan fenekére, kopár falai minden koppanást csak nagysókára és ezerszeres visszhanggal dörögtek vissza.

Uram Istenem! Aki innen lezuhan, annak csontjait az ítéletnap arkangyal ébresztő szava sem tudja összeszedni - gondolta elborzongva.

Egyszerre észrevette, hogy feje fölött valami egy pillanatra elsötétítette a napot: mintha futó felhő suhant volna el. Azután erős suhogás hallatszott.

Mindjárt tudta, hogy ez csak a hajnalban látott szakállas saskeselyű lehet. Ideje sem maradt, hogy körülnézzon, midőn fején könnyű lökést érzett és kalapja lehullott a mélységbe.

Valóban a keselyű volt, amely hatalmas szárnyaival csapkodva röpködött körülötte.

Valószínűleg fészke van a közelben és azt féltve támadt rám - gondolta Ulrik megdöbbenve, mert a keskeny sziklapárkány csak olyan kevés támasztékot adott neki, hogy onnan egy könnyű lökéssel letaszíthatta volna.

Ulrik mester dühösen felkiáltott, mert a keselyű szárnyaival és csőrével csapdosni kezdett felé.

Átkozott haramia! Le akarsz lökni, hogy húsomat szétszaggasd és csontjaimat összetörd?!

Szorosan a sziklafalhoz simult, fegyverét nagynehezen leakasztotta a válláról, emlékezett, hogy a fegyver egyik csőve még töltve van.

Hogy egyensúlyát el ne veszítse, helyéről el nem mozdulhatott. Fegyverét fölfelé tartotta és amennyire lehetett, célbavette a le-lecsapódó saskeselyűt. A sötét balszerencse azonban ellene fordult, mert az eldördülő lövés a ragadozónak egy-két szárnytollát szakította csak ki. A

következő pillanatban bösz rikoltással, villámsebesen lecsapott a vadászra. Ulrik mester előre-feszített ballába a lövés okozta rázkódtatás és a keselyű vad szárnycsapásai alatt megcsúszott, mire egyensúlyát veszítve, vérfagyasztó kiáltással a feneketlen mélységbe zuhant.

Az önfenntartás ösztöne azonban annyira működött benne, hogy a rácsapó keselyűnek egyik lábát megragadta. A ragadozó heves csőr csapásai zápként hullottak arcába és fejére, de ő még sem eresztette el. Csak arra emlékezett még, hogy egyszerre iszonyú ütődést érzett, aztán eszméletlenül terült el a szakadék fenekén.

Gyökeret gyűjtő emberek akadtak rá. A közeli faluba szállították, ahol soká élet-halál között lebegett. Később felgyógyult ugyan, de örök életére nyomorék maradt. Lábszárcsontjai összetörték, arcát pedig a keselyű vágásai és az éles szikladarabok teljesen össze-vissza roncolták, a forradások és a mély sebek barázdái a felismerhetetlenségig eléktelenítették.

A régi vadászjóslat tehát nála is beteljesedett: aki a zergekirályt elejti, az maga is szerencsétlenül jár!

Az erdők haramiája

»A farkas leeresztett farkú, sovány és hosszúlábú nagy kutyához hasonlít« - mondják a régi természettudósok, de talán csak az első felületes megtekintésre állítjuk mi és velünk együtt mindazok, akik nem akarnak a régimódi természettudósok hibájába esni. Ők ugyanis hol a farkast, hol a sakált mondják a kutya ősapjának.

Úgy gondolom, azt mindenki elősmeri, hogy erdeinknek ez a falánk rablója az ember által ősidőktől fogva megnemesített kutyafajoknak csak elvadult torzképe lehet. Azt azonban nem lehet eltagadni, hogy a vadon lakói közül ez áll legközelebb a kutya legősibb fajtájához és egyedül ezen a réven lehet rokonságba hozni a kutyafélék családjával. Alapos megtekintés után éppen annyi hasonló, mint eltérő külső ismertető jelet fedezhetünk fel rajta. A fontosabb és hasonló ismertető jelek a következők: a hegyes fül, a fogazat, a bemélyedő horpaszok és a sovány lábszárak. Ellenben rézsútosan álló szemei, csapott állású koponyája, erősen hegybefutó arca, hosszú keskeny lábfeje erősen eltér a kutyáétól. Hosszú bozontos farka sohasem kunkorodik felfelé, mint a kutyáknál láthatjuk, pedig a kutyának faji jellegére leginkább éppen ez utal.

Ha ellenben a farkas és a kutya között vélt atyafiságot egyéniségükkel és jellemükkel mérjük, akkor ez az állítólagos rokonság ködként foszlik széjjel. Mert ez a telhetetlen és éhségében örökké kielégíthetetlen bestia az állatfajok sorában igen alantas fokon áll és a ragadozók között ő a legvisszatartóbb. Falánkságban, alattomoságban és álnokságban utolérhetetlen, de az oroszán nemességéből, az erdei medve humorából, a jegesmedve bátorságából és a kutya hűségéből mégcsak parányit sem találunk nála.

A farkas bundája mind szőrözetében, mind színezetében a természet és a környezet nagy színtörvényeit követi, mint a többi állatok. Emellett a fény és meleg, a nyár és tél és lakóhelyének jellege észrevehető különbséget idéz elő bundája színezetében és minőségében.

Az északi tájak lakóinál a szőrözet hosszú, durva és sűrű, a délieknél ellenben rövid és göndörded. Színezete nyáron inkább rótes, télen pedig sárgásszürkébe játszó. Az északi vidékeken a sok fehérrel kevert fekete szín az uralkodó. Színezete tehát mindig összhangban van a táj uralkodó színárnyalatával, akár a déli tájak tarkább foltjai, akár az északi tájak hótól és jégtől szürke árnyalata a környezete.

Így például a mi farkasunk nyáron szürkével vegyes rőtörös bundát visel, télen feketével árnyalt és fakósárgával kevert szürkét, hasán fehér foltokkal.

Testének előrése feltűnően erős, hátsó része ellenben jóval gyengébb és úgy fest, mintha kissé el lenne nyomorodva. A farkasnak leggyöngébb és legérzékenyebb része a dereka, mert egy becsületes furkóúttal meg lehet bénítani. Annál fejlettebb azonban az eleje. Egy birkával vagy özzel a szájában a legnagyobb könnyűséggel tud továbbállni.

A szín és nagyság szempontjából a farkasnak két fajtáját különböztetjük meg: az *erdei* vagy *hegyi farkast* és a *régi farkast*. Ez a megkülönböztetés azonban természetrajzilag is, vadászati is téves, mert igen bajos volna őket akár egyik, akár másik szempontból megkülönböztetni a nádasok, erdők vagy erdős hegyek környékén. Mert ha az erdőn megkergetik, akkor a nádasban keres bűvőhelyet, ha pedig a nádasból hajtják ki, akkor a rengeteg fái és bokrai között keres menedéket.

Ami hazáját illeti, ordasunk valódi világpolgár, mert az északi félteke minden részén sűrűben vagy ritkábban, de majdnem mindenütt otthonos.

Európa lakott területein mind ritkább lesz, mert jóformán teljesen kiirtották. Németországban azonban szórványosan puszkavégre kerül egy-egy ordas, ha a határerdőségek és hegyek rejtekeiből odatéved. Oroszország, Szibéria és Lengyelország még valóságos paradicsomuk, de a farkasoknak leggazdagabb vadászterülete Északamerika, a Jegestenger partvidékétől egészen le Mexikóig.

Nálunk a farkas a Kárpátokon kívül nagyobb erdőségeinkben, az Alföldön és a Tisza nádasai-ban, Erdélyben pedig majdnem mindenütt előfordult. Zord teleken néha még a falvakba és a kisebb városvégi házak közelébe is bemerészkedett. Ma azonban nagy eseményszámba megy, ha a vadászok farkasra bukkannak. Diákkoromban hallottam Nagykanizsán, hogy egy gazdának szemeláttára fojtotta meg és vitte el kutyáját városvégi portájáról.

Hihetetlenül falánk, mindent felfal, ami csak elébe kerül. A farkas a ragadozók között körül-belül olyan szerepet tölt be, mint a keselyű a szárnyasok között. A kisebb-nagyobb vadakon és háziállatokon kívül megeszik mindenféle döögöt és ebben hasonlít a hiénához és a dögkeselyűhöz.

Ez a rosszhírű rabló bujkáló és haramia természetének egészen megfelelő lakást választ. Vad hegyi erdők, zezugos szakadékok, lápok és mocsarak, járhatatlan berkek és rétségek a kedvenc tartózkodási helyei, kivált száraz évszakokban, amikor a zsombékok között mély üregek és szakadékok támadnak.

Bárhol üsse is fel azonban tanyáját, zsákmányt kutatva, hihetetlen messzeségű területeket bekóborol.

Egy éjszaka akár tíz mérföldet is végigüget. Vándorlásaiban rónákon és hegyláncokon keresztül száz mérföldnyi utakat is megtesz. A nagy Napoleon oroszországi hadjárata bizonyítja ezt, amikor a farkasok a vert francia sereget egészen a Rajna vidékéig követték és a fagytól elhullott embereket és lovakat mohón felfalták.

Kóborlásaiból rendszeren a hajnali szürkületben tér vissza tanyájára. Rablóhadjárataira nemcsak az éjszaka sötétjét, de a holdvilágos éjszakákat is felhasználja: valóságos hivatásos éjszakai rabló.

Érzékei szerfölött élesek. Okos, elővigyázatos és mindezekben felül féktelenül vérszomjas. Sokkal többet szétmarcangol, mint amennyit el tud fogyasztani. Kielégíthetetlen éhségében és falánságában egy juhot egészen a csontjáig egy szuszra felfal, nagyobb zsákmánynál pedig a maradékot, mint a kutya, elássa.

Végtelen vérszomja mellett legjellemzőbb vonása a gyávaság. Ezt csak a hajsza és a menekülni nem tudás végső szükségében vagy kínzó éhségében vetkőzi le. Ilyenkor aztán gyávasága, furfangos és gyanakvó elővigyázatossága féktelen vadsággá változik, vakmerően neki-támad az embernek és nagyobb állatnak egyaránt.

A kínzó éhség indítja arra a farkasokat, hogy télen kisebb csapatokba gyülekezve, közös vadászatra induljanak. Az ilyen rablócsordákat, noha jól átgondolt támadási terv szerint üzik a vadászatot, az éhség kielégítésén kívül nemesebb érzés nem fűzi egymáshoz. Mutatja ezt, hogy súlyosan megsebesült vagy elhullott társaikat irgalmatlanul szétszaggatják, sőt nemcsak ezeket, hanem satnya és beteges társaikat is.

Hogy milyen előrelátással, milyen tervszerűen végzik a csapatokba verődött farkasok a vadászatot, az a hozzáértők előtt már köztudomású.

Lépésben vagy ügető futásban, de mindig nagyobb körökben kóborol rabló útján és elővigyázatosan, gyanakvó óvatossággal lopakodik áldozata felé. A szél és a hang iránya a legmegbízhatóbb útmutatója. Kitűnő hallásával, csalhatatlanul éles szaglásával kutyaként követi

a vad nyomait, aztán óvatos bujkálással igyekszik a közelébe férkőzni, hogy pár ugrással vagy rövid hajsza után beérje és leterítse. Ha elhibázza, utána rohan és szívós kitartással űzi és hajszolja, amíg csak hatalmába nem keríti prédáját.

Természetesen sokkal könnyebben végez a legelő háziállatokkal, mint a könnyűlábú erdei vadakkal. Azok a pusztítások, amelyeket csikókban, borjúkban, a juh- és kecskenyájban és disznócsordákban okoz, eléggé ismeretesek és ezekről pásztorembereink sok érdekeset tudnak beszélni. Kevésbé sikeresen támadja azonban a vénebb marhákat és lovakat, mert ezek rendszerint eredményesen tudnak védekezni. A farkas vigyázva közelíti meg a legelőket és lehetőleg csak azokat a fiatalabb marhákat és csikókat támadja meg, amelyek könnyelműen elkószálnak. Ezekre aztán rácsap, torkonragadja, megfojtja és leteperi őket.

Ellenben éhségtől űzve, vagy csapatokba verődve, vakmerően nekitámadnak ménesnek és marhacsordának egyaránt. Ezek, ha megneszelik a közelgő ordasokat, sajátságos, szinte intő nyerítéssel vagy bögéssel figyelmeztetik társaikat a veszedelemre. Aztán földrengető ügésben az egész ménes megrohanja a támadó farkasokat és hatalmas rúgásokkal igyekeznek őket harcképtelenné tenni. A vadabbak még fogaikat is fegyvernek használják és tépik, marják az ordasokat, úgy hogy legtöbb esetben ők maradnak győztesként a porondon és a rabló csapat megfutamodik.

A szarvasmarhák ugyancsak hasonló módon védekeznek. Bögve rohannak a támadókra és szarvaikkal felöklelik, lábaikkal eltapossák és az életbenmaradottakat menekülésre kényszerítik. Hogy a lovak és szarvasmarhák a farkasok támadásainál körbeállnak, a gyengébbeket közrefogják és hátsó lábaikkal kirúgva vagy szarvaikat előreszegezve védik magukat, ez nem egyéb szépen kiszínezett mesénél.

Ellenben Svájcban megtörtént, hogy ezek a dühös ordasok egy sikertelen hajtóvadászat után, másnap éjjel a faluvégen huszonöt juhot szaggattak szét. Az az élet-halál küzdelem is hátborzongatóan izgalmas lehetett, amely egy német falucska közelében lévő erdős szakadéokban egy konda vaddisznó és egy éhes farkascsapat között lefolyt. A farkasok éjnek idején megrohanták a kondát, a vaddisznók azonban vitézül helytálltak. Hogy milyen iszonyú elkeseredéssel folyhatott ez az élethalál harc, az kitetszett a farkasok ádáz ordításából és a vaddisznók iszonyatos röffenéseiből. A pokoli lármára a falu minden lakója felriadt álmaiból. Reggel a letiport és feltúrt csatatéren a megfagyott vértócsák között három szétszaggatott kant és négy felhasított bélű ordast találtak.

A farkasok szellemi képességeire élénk világot vet az a jól átgondolt támadási terv, amellyel a hatalmas jávorszarvast, főleg szálerdőben, elejtik.

A tíz-tizenöt ordasból álló falka a hatalmas jávorszarvast egy szálerdőbe hajtja, ahol a legöregebb és legerősebb farkaskan az üldözöttet fülönragadja. Testét és lábait eközben a sudár törzseknek veti és az üldözött szarvast még legsebesebb futásában is fel tudja addig tartóztatni, amíg az üldöző falka oda nem ér és minden oldalról belecsimpaszkodva, le nem rántják. Erősen havas időben az erdők e rettegett királyát a mély hóba kergetik, ahol a hatalmas állat besüppedő patáival nem védekezhetik. És míg hatalmas lapátalakú agancsaival előlről sikeresen távoltartja magától elszánt támadóit, addig a többiek hátulról és oldalról rántják le, miután a jávorszarvas nem tud elég gyorsan megfordulni.

A legelőkön a farkascsordák a házi állatokat igyekeznek körbe befogni és majd erről, majd amarról egymásfelé hajtják, bekerítik és lerántják őket. Leggyakrabban azonban csak egy farkas rohan a nyúl vagy őz nyomain, a többi rabló ezalatt kétfelől száguld a nyomában, hogy a vad egyik vagy másik oldalon ki ne törhessen a hajtásból. Nem ritkán azonban megoszlanak és a sűrűség előtti utakat és tisztásokat elállják, egy közülük egyenesen elébük hajtja az

üldözött vadat, így nem menekülhet előlük a gyors lábú nyúl, a könnyű őz, sőt még az üldözőit különben ügyesen kijátszani tudó ravasz róka sem.

Egy éhes és dühös farkascsohával való találkozás nemcsak az állatokra, hanem az emberekre is veszélyes. Ha azoknak a hátborzongató farkastörténeteknek csak egy része is igaz a felfelt emberekről és ezeknek kétségbeesett küzdelméről, már ez is elég bizonyíték a vérszomjas bestiák félelmetességére. Azokon a sűrűn leírt vadászkalandozon, amelyeknek szín-helye leggyakrabban Oroszország, ahol még ma is nagyszámú farkascsohá kóborolnak, ma már csak jóízűen mosolyogni lehet. Ez elbeszélések szerint egy szánba néhány erős és gyors lábú lovat befognak és az erdővel szegett rónákon végigszáguldanak. A trojkák csengő szavára vagy a csalogatóul velük vitt malac visítására a farkascsohatok előrohannak, a szánon ülő vadászok pedig kényelmesen közibük puskáznak és a támadókat játszi könnyedséggel visszaverik. Ezen a szépen kigondolt vadászjeleneten az igazi vadászok csak mulatnak, mert egyebek között az a főhibája is van, hogy az ilyen vérszomjas és kínzó éhségtől nekidühödött farkascsohá még a legvadabb tüzelés elől sem hátrál meg.

Délországban kopókkal vagy agarakkal lóháton is rendeztek vadászatot a farkasokra. Ez tulajdonképpen a körvadászatnak egy neme, mert a kört egyre szűkebbre zárva, egyik-másik farkával az ordasokat egy kijelölt helyre szorítják, ahol azután rendszerint ostorral vagy rövid doronggal egy-két orrára mért erős ütéssel leterítik. Ha nagyritkán megtörténik, hogy egyik-másik farkas akár elől, akár hátul kitör a körből, akkor távolabb felállított tartalékkörök állják el az utat, amelyek kopófarkáikkal hamar végeznek velük.

A farkashajszá az orosz parasztnak is kedvelt mulatságuk. Többen összeállnak, lóháton addig üzik a felhajszolt rablót, amíg az tovább nem bírja a hajszát és szembe fordul üldözőivel. Ekkor egyik-másik leugrik a lóról, prémkucsmáját balkezére csavarja és ezt a kezét a fogait csattogató farkas torkába löki. Amíg a vadállat dühösen tépi és marcangolja, addig jobbjával egy előre elkészített hurkot vet a nyakára, azután leteperi és ketrecbe zárva hazaszállítja. Rövid idő múlva valami ünnepi alkalmat kihasználva, egy betanított komondort uszítanak rá, hogy a kutya és farkas közti párharcban gyönyörködjenek. Ez a párviadal felváltva hol a kutya, hol a farkas győzelmével végződik.

Valamivel nemesebb a tatárok és kirgizek farkasvadászata. Ezek sólyom módjára betanított sast eresztenek a felvert farkasra és az üldöző sas addig csapdos le rá, amíg csőrével és karmaival ki nem vágja a farkas szemeit. Ekkor az utána lovagló vadászok nagy diadallal lebunkózzák az ordast.

A farkasvadászat ismertebb módja még a leshelyből való lövés, amikor a leshely közelébe valami élő állatot vagy dögöt tesznek ki. Ősi módja a farkasvadászatnak a farkasvermek felállítása, amit főleg arra használnak, hogy az ordast elevenen fogják el.

Ha van valami szép jellemvonás ezekben a vérengző ragadozóknak, az a nőstényfarkas anyai szeretete kicsinyei iránt. Nemcsak hűségesen gondozza, táplálja és dédelgeti őket, hanem bámulatos bátorsággal és körömszakadtáig való önfeláldozással megvédi kicsinyeit minden veszedelem ellen. Éppen ezért választja ki kölykei számára a leghozzáférhetlenebb rejtekhelyeket. A nőstényfarkas annyira félti kicsinyeit, hogy a legkisebb gyanus jelre egyiket a másik után szájába kapja és biztosabb búvóhelyre hordja át őket.

A nőstényfarkasnak ugyancsak nehéz munkájába kerül, hogy éhes apróságait mindennap kellő mennyiségű táplálékkal elláthassa. Éppen ezért ezidőben a legnagyobb vakmerőséggel kerülgeti a nyájakat, tanyákat és emberi lakóhelyeket, ahová azután merészen betör és elragad mindent, ami körme közé akad: tyúkot, kacsát vagy libát, de juhot, kecskét, malacot és borjút is megtámad.

Mikor kölykeit úgy három hónaposra felnevelte, ettől kezdve a kicsinyek is elkísérik anyjukat rabló portyázásaira, hogy a prédá megszerzésében leckét vegyenek tőle. Az ilyen portyázásoknál az indulásra anyjuk adja meg a jelt, elnyújtott üvöltéssel, amire a fiatal farkasok karban felelnek és oly hangosan, hogy a farkastanya környéke szinte harsog belé.

A kölykeknek ez az áruló viselkedése lehetővé teszi, hogy gondosan elrejtett tanyájukra vadászfurfanggal rá lehessen akadni.

Az erdő minden zegét-zúgát ismerő vadászok ugyanis néhány éjszakán át egymás után elállják az erdőnek azt a részét, ahol a farkastanyát gyanítják, hogy a portyázásra induló farkascsalád üvöltéséből legalább a tanya környékét megtudhassák. A farkasanya először a fészek közelében adja meg jeltadó hangját, azután tovább haladva, időközönként újra meg újra rákezd, amíg csak elnyújtott üvöltése a messze távolban el nem hal. Ha tehát a vadász ilyenkor utánozza az anyafarkas üvöltését, a kölykek azonnal felelnek rá és ezzel elárulják tanyahelyüket.

Nem lenne teljes az erdő haramiájáról adott kép, ha meg nem emlékeznénk a régiek babonája által teremtett »szakállas farkasok«-okról, amelyeket a németek »Werwolf« néven ismernek. Olyan szörnyű rémület kíséri e babonás Werwolfokat, hogy a megrémült emberek képzelete a legképtelenebb mesékre hajlik. A kísértet és rémfarkasokról szóló legendákat az emberek babonás félelme teremtette.

Ősrégi babonás könyvek szerint a szakállas farkasok tulajdonképpen varázslók, akik a testüket a sátántól ajándékozott bűvös kenőccsel bekenik és derekukra körítik a farkasbőrből készült bűvös övet. De nemcsak farkassá változnak, hanem a farkasok minden vadságát és vérszomját is öröklik mindaddig, amíg a bűvös övet magukon viselik. Ezek azután farkas alakjában bekóborolják a környéket, farkas módjára üvöltenek, csaholnak és minden élő, még saját hozzátartozóikat is, vad dühvel széttépnek és felfalnak.

Ezeket a rémmeséket akkoriban nemcsak a köznép, de maguk a tudósok is annyira komolyan hitték, hogy a XVI. század végén és a XVII. század elején Németországban két embert szörnyű kínzások után máglyára ítélték és elégettek, mert azzal vádolták őket, hogy rémfarkasok, »Werwolfok« képében embereket és gyermekeket szaggattak szét.

Hála az emberi műveltség fejlődésének és a természettudományok eredményeinek, az ilyen fajta ostobaságokban ma már senki sem hisz és a mindinkább kipusztulófélben lévő farkasokban csak a vadállatot látják, és ha szükség van rá, megtalálják az ellenük való védekezés eredményes módját.

Az állatok társasélete és barátsága

Az ember, a teremtes koronája, a társasélet hasznát és az államalkotás eszméjét az állatvilágtól leste el.

Az őseMBER a bozótok és barlangok védő mélyében élt, párját és gyermekeit ellenségei elől odarejtette. Először csak éjjel mert kilopódní élelem után, s midőn ilyenkor összetalálkozott a másik őseMBERrel, mindketten riadtan menekültek egymástól.

Midőn azonban napközben a hangyáktól és vadméhektől elleste, hogy valamennyi egyetért és milyen sokat és hasznosat tehetnek egymásért, lassan, lassan felébredt benne a társulás vágya és az összetartás erősségének tudata. Ebből született a mai világ, különböző országaival, jó és rossz államformáival és rendszereivel.

Sok más mindenre is megtanította még az állatvilág az embert. Tőlük leste el a ruházkodás, a hajózás, a téli élelemgyűjtés, a hajléképítés, a halászat, vadászat, a gátépítés mesterségét és a sebek gyógyítását. Mikor aztán a tanítvány mesterét felülmulva ügyesebb kezével és gondolkozó eszével ezeket a mesterségeket valódi tökélyre fejlesztette, akkor már gőgösen megtagad minden közösséget előbbi tanítómestereivel, megtagadja tőlük az értelem és a lélek megnyilvánulását és elbizakodottan azt mondja, hogy az embernek lelke, az állatnak pedig csak alacsonyrendű ösztöne van.

Igaz ugyan, hogy az állatoknak nincsen halhatatlan lelkük, de van azért nekik is némi lelki világuk, amely érzelmi megnyilvánulásokra, mint a társasélet és a barátság, tagadhatatlanul alkalmas.

Az állatok életében ennek számtalan példáját látjuk.

Kezdjük először a majomnál.

Ezek azok a hírhedt állatok, amelyektől egy Darwin nevű tudós az embert akarja leszármaztatni, csupán csak azért, mert alakja és szervezete hasonlít az emberéhez. A majmok rendszerint társaságban élnek és egy ilyen társaság, a kisebb-nagyobb civódásokat leszámítva, a legnagyobb összetartással intézi megrohanásait a benszülöttek gyümölcsös-kertjei és vete-ményei ellen. Indiában az elhagyatott városok pompás márványpalotáiban nagyszámú majomcsapatok tanyáznak. És e palotákat annyira jogos tulajdonuknak tartják, hogy a néha odatévedő vándor a feldühödt majmok támadásai elől csak üggyel-bajjal tud menekülni.

Indiában és Ceylonban, ahol a benszülöttek a csinos és fürge *hanuman* majmokat szentnek tartják, ott ezek annyira elbizakodottak és szemtelenek, hogy a lakásokból is minden hozzáférhető holmit ellopnak. Egy híres utazó beszéli, hogy midőn a düledező és elhagyatott régi királyi palota szomszédságában lévő angol vendéglő kertjében ismerőseivel ebédelt, a hanuman majmok egész csapata a párkányokra és tetőkre telepedett. A legnagyobb figyelemmel bámulták onnan, hogyan és mit esznek-isznak az emberek.

A legkényelmesebb helyen a vén vezér ült. Körülötte telepedtek le fiai, unokái és kegyencei, hátul pedig a nőtények üldögéltek, egy-egy kis majomcsecsemőt szorongatva karjaikban. Ez az utazó annyira furcsának találta a majmok komoly figyelemmel bámuló csoportját, hogy le akarta őket fényképezni. De mihelyt a fényképező masinát rájuk irányozta, rettenetes riadalom és kavarodás támadt, mert a majmok azt hitték, hogy az valami puská és ijedtükben ordítózva menekültek. A vén hímek fogcsattogtatva torz pófákat vágtak, kezükkel, lábukkal hadonásztak és dühüket és megvetésüket mindenféle módon igyekeztek kimutatni.

A Jáva szigetén élő majomfajok között ugyancsak vannak ilyen rendezett formák között élő csapatok, amelyeket a bennszülöttek kimélnék és így természetesen azok alig félnek az emberektől. Az átutazó idegenek és az ottlakó holland és angol családok gyakran meg is vendégelik őket és ezt a majmok annyira megszokták, hogy az erdőknek egy bizonyos helyén mindennap megjelennek, hogy nincs-e lerakva számukra a rizsből, cukorból, gyümölcsből vagy mézből álló lakoma.

Német utazók beszélik, hogy ők is meglátogatták ezt a nevezetes helyet, amely egy erdővel benőtt hegymagaslat tetején lévő tisztás volt. A tisztás közepén egy mohával borított lapos sziklatömb állott, körülötte kisebb-nagyobb szikladarabok heverték.

Sem a közelben, sem a távolban egyetlen majmot sem lehetett látni. A német utazók a maláji kísérek intésére a közeli bokrok mögé vonultak.

Ekkor az egyik maláj bambuszhusángjával egy lapos sziklatömbre háromszor egymásután erősen ráütött és a hozott nyaláncságokat a lapos sziklatömbre helyezte.

Alighogy a bokrok mögé huzódott, minden irányból ágreceség és levélzörgés hallatszott, mire csakhamar vagy három tucat kisebb-nagyobb majom jelent meg az erdő szélén és fürgeszközök között megrohanták a kiterített csemegéket.

De ezért a merészségükért tüstént meglakoltak, mert az erdőszélen egynéhány öregebb majomtársa kíséretében megjelent a vén vezér, a csapat feje. Fürgén és alattomosan siklott a bokrok között a mohó lakmározásba merült banda felé, egy ugrással közöttük termett, kettőt nyakon kapott és úgy egymáshoz verte a fejüket, hogy csak kopogott. Azután a többieket kezdte pofozni és püfölni, amiért őt megelőzve a hozott csemegéhez mertek nyúlni.

Erre valamennyien a nagy kő köré telepedtek és sóvár figyelemmel néztek a vén vezérre. Ez pedig, mint valami trónusán ülő király, egymagában terpeszkedett el a lapos kő közepén és fogait fenyegetően vicsorítva, bosszú pillantásokat lövelt azokra az illetlenekre, amelyek közelebb merészkedtek.

Egy marék rizskását tömött a pofájába, utána pedig egy jó darab cukrot ropogtatott hatalmas fogaival, közben balra forgolódott, ujjait a mézbe dugta, tisztára nyalogatta, azután pedig az ismeretlen süteményeket és ételeket gyanakvó pofával piszkálgatta, forgatta és szagolgatta. Megvolt erre az oka, mert amint a malájok beszéltek, egyik-másik utazó erősen megpaprikázott és borssal behintett csemegékkel alaposan megrézfálta ökelmét. Akkor ölnyi magasakat ugrált kínjában és amikor a paprika és a bors a torkát marni, égetni kezdte, riadtan rohangu összevissza.

Most a többiek sóvár tekintettel kísérték minden mozdulatát, de ha egyik-másik helyéről el mert mozdulni, vagy a kezét nyújtogatta, egyetlen fogcsattintás elég volt, hogy mindannyian mozdulatlanul várakozzanak tovább.

Mikor aztán a vén vezér már jóllakott, minden ételt megkóstolt, mindenbe belenyalt és beleharapott, akkor kegyencei között kezdte osztogatni a csemegéket. Ha egy falánkabb nyúlt oda, egy pofonnal vagy rúgással rendre intette. Csak amikor már valamennyi kegyence jóllakott, akkor kelt fel nagyméltóságosan és a kő tulsó végén letelepedett.

Ez volt a jeladás az általános lakomára. Valamennyien nagy makogás és visítás közben mohón megrohanták az ételeket és annyit kapkodtak fel kezükkel, lábukkal, amennyit csak bírtak. Ezek aztán villámgyorsan tovább ugrottak, hogy zsákmányukat békében el is fogyasztassák, mert az öregebbek és torkosabbak a gyengébbeket lefűlelték, elszedték tőlük, sőt még a szájukat is szétfeszgették és pofazacskóikból halászták ki az odarejtett falatokat.

A vén vezér azonban mindenre vigyázott. Az első visításra mindjárt ott termett és az erőszakoskodó fejére záporként hullottak az ütlegek. A verekedőket is pofonokkal választotta széjjel. Midőn az utolsó morzsáig elfogyasztottak mindent, a társaság a vén vezérrel az élén csak akkor kezdett oszladozni és pár pillanat múlva a fák magas ágai között surrantak tovább a rengeteg felé.

*

Csodálatos az a barátság is, amelyben a *csörgőkigyó* és a *földi bagoly* az amerikai prerikutyának nevezett kis rágcsáló emlőssel él.

A *prerikutyá* ezrekből álló társaságban, Északamerika végtelen mezőségein földbeásott lyukakban tanyázik. Ezer meg ezer apró dombocská sorakozik egymás mellé, tövükben van a bejáró nyílás. Ha semmi sem zavarja a lakók nyugalma, két hátsó lábára guggolva a domb tetején ül a tulajdonos és apró lábaival, kurta farkával a legmulatságosabb mozgásokat és billegetéseket műveli. Ugató hangocskáján átbeszél a szomszédaihoz, ezek ugyanugy visszafelelnek neki, mintha csak a nap és a telep eseményeit beszélnék meg egymással. A telep, melyet a bennszülöttek falunak neveznek, csakugy zúg az ugató, fütyülő hangocskák zűr-zavarától és messziről úgy hangzik, mintha valami óriási méhkas zümmögne vagy valami gyár zakatolna.

Egyik szomszéd átlátogat a másik dombjára, ott szembeülnek egymással, folyik a társalgás, majd felkerekednek és ellátogatnak a harmadik, negyedik és ötödik szomszédhoz. Minden lyuknál megállnak és beszélnek a gazdához. A vándorló csapat egyre nagyobb lesz, mert a szomszédok egymásután hozzácsatlakoznak, hogy látogatást tegyenek a falu tulsó végén.

Az elhagyott halmocskák és lyukak nem maradnak üresen. Alighogy a gazda eltávozott, tanyájuk üregében megjelenik egy zöldesszürke szempár, egy gömbölyű fejecske, utána pedig egy hosszúlábú kis bagoly szökken fel a domb tetejére és figyelmes szemlét tart a végtelen messzeség minden irányába. Ez a prerikutyák egyik barátja, a földi bagoly, amely békésen együtt lakik velük földalatti tanyájukban. A szállásért figyelmes örködéssel fizet. Akár valami ragadozó állat, madár, vagy ember közeledik a falu felé, éles sívítással azonnal jelt ad gazdájának. Azok a jeladást lyukról lyukra villámgyorsan továbbítják és pillanatok alatt minden lakó eltűnik.

Ha a veszély elvonult, ismét felhangzik a dombtetőkön őrtálló baglyok jeltadó sívítása, mire a lyukak szájából egy-egy óvatos fejecske bukkan elő és a jeladás megint ismétlődik. A lakók újra előjönnek és újra megkezdődik az előbbi élénk csaholás, sipító ugatás és ide-oda szaladgálás.

A békés kutyafalu harmadik lakója a veszélyes mérgű csörgőkigyó. Ez is békésen megfér gazdáival, az azonban bizony megesik, hogy lakbér fejében gazdája fiaiból néha-néha felfal egyet. E hüllők napos, meleg időben a dombok között sütkéreznek és ezért a földi kutyák vadászatát, illetőleg kiásását veszedelmessé teszik. Ők is védelmezői és testőrei a telepnek, mert a vérszomjas menyéteket, prrimacskákat és más hasonló ragadozókat elriasztják, vagy ha vakmerően betolakodik, halálos marással megölik. A prerikutyák egymáshoz való ragaszkodása egyenesen megható. Ha egyet meglőnek közülük, rögtön előrohan a legközelebbi lyuk gazdája és kétségbeesett csaholás közben a sebesültet gyorsan saját tanyájára vonszolja.

Még különösebb az a barátság, amely a délamerikai *sapu* és néhány nagy darázsfa között fejlődött. Ez a pompás hangú, varjú nagyságú madár nyolcvan-száz párból álló társaságokban él és zacskóalakúra szőtt hosszú fészket a többiek mellé függeszti fel a fák ágaira. A fészkek hossza másfél méter, alsó szélessége pedig tizenöt-husz centiméter szokott lenni, mindazonáltal a kigyók, mókusok és a majmok a fészkekbe rakott tojásokat elrabolnák, ha a sapuknak nem volna olyan védőbarátjuk és testőrségük a mérges és támadó természetű *marabonsenek-*

nek nevezett hatalmas darazsak képében. Egy természettudós, aki negyvenhárom évig élt a holland guyanai gyarmatokon, alaposan megfigyelte ezt a szövetséget. A sapu fészke - mint írja - olyan közel volt felaggatva a darazsaknak ugyancsak a fák gallyaira épített telepeihez, hogy mikor a madarak fészükbe bujtak, szinte surolták a darázstelepeket. Egyik napon nagy riadal támadt a sapuk között, mert egy hatalmas kigyó éppen az egyik fészekbe akart csúszni, hogy tojásaikat megrabolja. A másik pillanatban azonban, mintha villám sujtott volna rá, úgy esett le a magasból. Kinjában farkával a földet korbácsolta, tekergett, vonaglott a fa tövében, mert két darázs a szemébe eresztette mérges fullánkjaikat.

Más esetben pedig a fákon lakó sapuk egy csapat *evetmajommal* elegyedtek küzdelembé, A majmok rohamot roham után intéztek a fészkek ellen. Mindakét fél torkaszakadtából sivített, midőn egyszerre csak megjelentek a küzdőtéren a marabonsen darazsak. A majmok fájdalmas visítással eszeveszetten menekültek, mintha valósággal megvadultak volna. Kinjukban a legféltelenebb ugrásokkal verték magukat a fák vastag ágaihoz, torkuk szakadtából visítottak, vakaródtak és tépték magukat.

Egyszer egy francia hajó Délamerika partvidékén zátonyra futott. Egyik utasnak volt egy kis majma, amelyet, midőn a hajótöröttek egy városba kerültek, eladott egy ottani telepesnek. A majom a tanyán szabadon járt-kelt és barátságot kötött a sertéskondával. Folyton a disznók között sündörgött, de különös kedvencei a kismalacok voltak. Nem győzött ezeknek eleget kedveskedni és hizelegni. Félix, a majom, mindennap kikísérte a kondát a legelőre és minden alkalommal más-más sertésbarátjának a hátára ülve lovagolt velük. Akár esett, akár szél fújt, nem maradt el a kondától. Az egész napot velük töltötte és este híven hazakísérte őket, mint a legjobb disznópásztor. Ha úgy tettek, mintha az egyik sertést el akarnák lopni, Félix irtózatos dühbe gurult és karmolva, harapva védte barátját. Hiába csalogatták a legcsábítóbb csemegékkel, egy percre sem tágitott a nyájtól. Még az éjjeleket is a konda között töltötte és egyik-másik malac kedvencét szorongatta a karja között. Ha pedig bezárták, olyan keserves jajgatást és tombolást vitt véghez, hogy megsajnálták és hamar kieresztették.

A *gödények* ugyancsak társaságban élnek és nagyon ragaszkodnak egymáshoz. Az ilyen társaságok rendszeren közösen indulnak halászatra. Kiválasztanak egy keskeny sekélyes vízü öblöt, azt körbefogják, szárnyaikkal a habokat verdesik és így odahajtják a halakat. Ekkor megkezdődik a halászat: mindegyik annyi halat kapkod fel terjedelmes torokzacskójába, amennyit csak tud és amennyit csak belé fér.

Persze az ilyen dusan fizető halászatot irigy szemmel nézik a parti sziklákon gubbaszkodó *kormoránok*. Torkos, tolvaj természetüktől ösztökélve nem állhatják meg, hogy nyilsebesen le-lecsapódva a sekély vízben fickándozó halakból a legkövérebbeket el ne kapdossák az esetlen gödények elől.

Hiába lármáz, suhogtatja szárnyait a halászatot vezető vezérgödény, hiába hallatja mérges hangját, a tolvajok, mintha csak gúnyolni akarnák a serény halászokat, a lopott halakat a levegőbe hajigálva szemük elől nyeldesik el.

Midőn a sekély vízből minden odahajtott halat kifogtak, a gödények egy lapos homoktorlaszra gyülekeznek. Ott körbeállnak és mindegyik a középre okádja a zacskójába gyűjtött prédát. Amelyik hal még fickándozik azt földhöz csapkodják és csőrükkel agyonverik, a legnagyobbakat pedig maga a vén vezérgödény szabdalja szét egyforma darabokra.

Mikor így fel van terítve, megkezdődik a reggeli. A vezér magasra nyújtja ripacsos kopasz fejét és korgó rikkantással jelt ad, mire valamennyien felkapnak egy-egy darabot és elnyelik. A második rikkantásra megismétlődik ez a jelenet és így megy ez szép egyetértésben és rendben mindaddig, amíg csak az utolsó kis halacska el nem tűnik bendőjükben. Erre aztán nagy serényen a tisztálkodáshoz látnak, hogy csapzott tollazatukat rendbehozzák.

Midőn ezzel is elkészülnek, a vén falkavezér felágaskodik, szárnyait megsuhogtatja, egyet hörrent, mire a csapat nagy z sivajjal a levegőbe emelkedik, hogy reggeli tanyahelyére visszatérve egy kis szunyókálással fűszerezett csöndes pihenőt tartson.

Sansbury kapitány Utahban, a nagy Sóstón, egy megvakult vén gödényt látott egy félreeső öbölben: olyan kövér volt, hogy alig tudott szuszogni. Ezt a vakot a többi gödények táplálták. Egy másik utazó azt állítja, hogy Indiában varjakat látott, amelyek megvakult és elaggott társaikat etették.

Egy ismerősömnek volt egy igen szelíd nyulacskája, melyet fióka korában vadászat közben a vizslája fogott és ő otthon felnevelte. Nyuszival rendkívül jó barátságban élt egy csóka, amely annyira ragaszkodott nyúl-barátjához, hogy kedvéért még a káposztalevéltre és torzsára is rászokott. Egy alkalommal nyuszi valahogy olyan közel talált menni a láncrakötött sas állójához, hogy az elkapta és midőn kiszabadították a körmei közül, szegény nyuszinak már mind a két szeme kifolyt. De azért lassan mégis meggyógyult. Érdekes és igazán megható volt, hogy a csóka, amely attól fogva elválmhatatlan társává szegődött, milyen szeretettel gondoskodott róla. Odahordta neki a káposztaleveleket, amelyeket a többi nyúl orra előtt kapdosott el és minden levélnél olyanforma rövid kárálást hallatott, mintha azt mondta volna: «nesze, egyél».

Brehm Alfréd kutyái Abesszíniában vadászat közben egy alkalommal a hegyekbe igyekező nagy csapat páviánra bukkantak. A csapat utolsó tagjait körbefogták és elszakították a többiektől. Volt köztük egy nagyon fiatal is, amely félelmében egy szikladarabra mászott és onnan visított nagy kétségbeeséssel a többiek után. A kutyák erre a nagyobbakat futni engedték és csak ezt a szikladarabot állták körül.

A fióka visítására nagy ordítás és kavarodás támadt a pávián seregben. A vén hímek visszafordultak, és rettenetes fogaikat villogtatva, fenyegető ordítással vicsorogtak a kutyákra. Eyszerre csak megjelent egy a többieknél nagyobb és erősebb vén hím és felborzolt sörénnyel, szikrázó pillantással közeledett a kutyák felé. Olyan fenyegetően ordított, hogy az üldözők meghátráltak előle. Erre a vén hím bátran odament a sziklához és karjára emelve a remegő fiókát, diadalmasan tért vissza a többiekhez. Lelkendező, örvendező ordítással fogadta az egész csapat.

Olyan esetről is tudnak, hogy egy sas lecsapott a fákon tanyázó majomseregbe és egy fiatalabbat karmaival megragadott. Ez azonban kétségbeesetten kapaszkodott az ágakba és visítására odarohant az egész csapat. Neki estek a szárnyaival csapkodó rablónak, marokszámra tépték ki a tollait és addig verték, ütötték, amíg csak ott nem hagyta a prédáját.

A párduc nagyon szereti a majomhúst és ezért a hegyek és sziklák között tanyázó páviánokra gyakran rendez vadászatot. A páviánok, mihelyt a gyűlölt és rettegett rabló közeledését megsejtik, egy csomóba gyülekeznek és bős kihívó ordítással adják tudtára, hogy résen állnak. Néha azért sikerül a félelmes ragadozónak egy merész ugrással egyiket vagy másikat megragadni és elhurcolni. Ilyenkor, ha a csapat elég nagyszámú, a vén hímek a párducot megtámadják és nem ritkán meg is futamítják.

Egyizben a párduc egy fiatal tapasztalatlan páviánt ragadott meg, amint az egy köralakú sziklamélyedés fenekén a kövek alatt férgek és rovarok után kutatott. A többiek riadtan menekültek a mélyedést körülvé sziklára és fogcsattogtatva, dühösen ordítózva igyekeztek a párducot elriasztani. Eközben az egyik pávián véletlenül letaszított egy kődarabot, az a párducra esett, mire a ragadozó haragosan felordított. Mintha csak összebeszéltek volna, vagy mintha ez lett volna a megbeszél jel, valamennyi majom követ ragadott és a mélységben ideoda szökellő párducot valósággal agyonkövezték. A párduc ordított, ágaskodott, de a szűk mélyedésben nem tudott menekülni a legördülő szikladarabok elől, amelyek végül is agyonzúzták.

A barátságnak és társaséletnek szép és megható példáját látjuk az állatok egyik legparányibb fajtájánál, a hangyáknál.

A híres Lubbock, aki egész életét a hangyák megfigyelésének szentelte, néhány hangyát alkoholba mártott, úgy hogy azok teljesen lerészegedtek, azután visszahelyezte őket a bolyba. Ottlévő társaik először csudálkoztak, azután rövid aggódó ide-oda futkosás után, ketten hárman felemelték és nagy gonddal egy külön kis fülkébe vitték a részegeket, ahol gondosan lefektették őket.

Lubbock egy izben egy csápok nélkül született, elnyomorodott hangyát vett észre egy hangyabolyban. Ez a nyomorék még sohasem hagyta el egyedül a fészket, miután a hangyának a csápja mindene. Ezzel hall, ezzel tapint, ezzel érez és érintkezik a többiekkel.

Egyszer csak a tudós ezt a nyomorékot a fészken kívül találta, ahol nagy gyámoltalanul ide-oda kecmertget, mert nem tudta megtalálni a bolyba visszavezető utat. Egy másik boly közelébe tévedt és annak lakóival civakodásba keveredett. Azok úgy össze-vissza marták, hogy mozdulatlanul terült el, mire az idegen boly lakói a fészektől tovább hurcolták és sorsára hagyták.

Rövid idő múlva egyik fészektársa arra járván véletlenül ráakadt, megvizsgálta, össze-vissza tapogatta a sebesültet, aztán a fészekhez vonszolta. Beszaladt, csakhamar két másik társával tért vissza, ezek gyengéden megnyaldosták és megcirógatták, aztán bevitték a régi otthonba, egy külön kis fülkébe helyezték el és szeretetteljes gondoskodással gyógyították.

A legveszedelmesebb méreg

Ha a régi korok hírhedt méregkeverői csak tizedannyira ismerték volna az állati mérgek hatását, mint amennyire azok ma ismeretesek, akkor áldozataik száma bizonyára megszázszorozódott volna.

Borgia Cézár állítólag egy indiai orvostól nehéz aranyak árán vásárolt egy olyan gyorsanölő és biztos hatású mérget, amely az áldozat testében semmi látható és kideríthető nyomot nem hagyott. Ezt a mérget nem kellett beadni, hanem egyszerűen a vérre hatott. Egy véletlen kis karcolás és az illető menthetetlenül elveszett. Ezt a véletlent Borgia Cézár és pártfogó apja nagyon ügyesen tudták irányítani, mert Borgia Cézárnak volt az a történelmi nevezetességű oroszlánfejű gyűrűje, amellyel lekötendő mosolygások közben «barátságos» kézszorításokat osztogatott.

Ez a gyűrű egy tátott szájú oroszlánfőt ábrázolt, smaragdból volt a szeme, rubintból a nyelve, azonban olyan hegyes fogai voltak, hogy kézszorítás közben a kiszemelt áldozat kezét «véletlenül» megsértették, anélkül, hogy észrevette volna. De ez a parányi kis karcolás menthetetlenül útlevét volt a másvilágra.

Nagyhatalmú pártfogójának a Vatikán egyik vendégfogadó termében volt egy híres szekrénye, amely tömve volt művészi ritkaságokkal. Vendégei, köztük az «alkalmatlan» személyek is, akiktől szabadulni akart, a ritkaságokat természetesen kellőképpen megcsodálták. A házigazda felszólította az illetőket, nyissák ki a szekrényt és nézzék meg közelebbről a műremeket.

Amilyen ritka munkájú volt a szekrény, ugyanolyan remekbe készült a kulcsa is, csak hogy azon «a lakatos hanyagságából» egy le nem reszelt, hegyes kiálló szilánkcocská maradt, amely a kulcs elfordítása közben az illető tenyerét könnyedén megsértette. És ez a jelentéktelen kis karcolás elég volt arra, hogy a kiszemelt áldozat minden gyanús külső jel nélkül mihamar a másvilág lakója legyen.

Hanem Borgia Cézárt is elérte végzete, mert őt is egy ismeretlen, de rettenetes hatású méreggel mérgezték meg. Egy ünnepély alkalmával egy feltűnő szépségű nő a hajából kirántott tűjével karjába szúrta.

De Borgia Cézár nem hiába járta ki a világ legnagyobb méregkeverőinek iskoláit. Heves fájdalmaiból és egyéb jelekből még idejében megsejtette, hogy megmérgezték. A gyors segítség és nagy tudománya ellenére mégis csak annyira vitte, hogy életét megmenthette ugyan, de tíz évig pokoli kínok közt nyomta az ágyat és évenként, a mérgezés fordulónapján kínjában tajtékozott és örvöngött. E tíz év alatt bőre ötször hámlott le, egész teste foltos lett és az is maradt örökre. A délceg, hódító lovagból támolgó rokkant aggastyán lett.

Az a menthetetlenül halálos méreg, amely az oroszlánfő fogaira és a kulcs hegyes szilánkjára volt edzve, csakis valami kigyóméreg lehetett, mert a kigyóméreg és általában az állati mérgek a legveszedelmesebbek. Más méreg olyan parányi mennyiségben nem igen hat olyan halálosan, mint ezek. A kigyómérgek tíz évig is megtartják gyilkos hatásukat. Ezért a hottentották és más bennszülött törzsek is megszártva teszik el a kigyók méregmirigyeit. Ha szükség van rá, feloldják. A nyíl és lándzsahegyek bekenésére vagy pedig az úgynevezett nyílmérgeknek a készítéséhez használják, ennek főhatóanyaga ugyanis a kigyóméreg.

Már maga a természet is elrettentő jegyével bélyegezte meg a mérges kigyókat, mert pillantásuk ijesztő, vad és alattomos. Szembogaruk függélyesen metszett, mint a macskáé, lapos fejüket a méregmirigyek szívalakúra duzzasztják, farkuk pedig nem fokozatosan, hanem a vastag testhez aránytalanul egyszerre vékonyul el. Legtöbbször rétesformán összekunko-

rodva emelik fejüket támadásra, miközben tátott szájukból a hosszú, párosan görbült méregfog kivillan.

Ezek az ismertető jelek azonban korántsem megbízhatók, mert vannak fajok, amelyek alakjukra nézve pontosan a méregtelen kígyóhoz hasonlítanak.

Ezt a leckét életével fizette meg egy hajóskapitány Jávában: egy ártatlannak látszó kígyót megmarkolt és marásába tíz perc alatt belehalt.

A mérget a felső állkapocs két oldalán fekvő ágas-bogas alakú mirigyek termelik, amelyek egy-egy csatornácskával összeköttetésben vannak a felső állkapocs végébe ékelt két tűhegyes, ugyancsak csatornás vagy lyukas méregfoggal. Ezek a fogak mozgékonyak, a nyugvás pillanatában összecukott zsebkés pengéi módjára fekszenek az inyhús között, a harapásnál azonban, mint acélrugó, kiegyenesednek. A mozgás okozta feszülés és nyomás valamint a kígyó akarata következtében a harapás pillanatában a mirigyekben levő mérget a csatornába jut és innen a fogak csatornáin át a sebbe lövellődik.

Szaktudósok vizsgálatai szerint a kígyómérget egyes fajoknál tiszta és átlátszó, másoknál kissé zavaros, de valamennyinél nyúlós, kissé zsíros tapintású, sárgás vagy gyengén zöldes folyadék. A tudósok szerint valami fehérjenemű, valami savas és még valami *pusztító* alkatrészből áll, amely beszárítva hatását még évek múltán is megtartja és újra feloldva a belemártott tű, nyílhegy vagy tör legcsekélyebb karca is menthetetlenül halált okoz.

Mérgeket, mivel a legparányibb mennyiségben is gyilkosan hat, a kígyók aránylag igen csekély mértékben termelik. Egy hat-hét lábnyi csörgőkígyó méregmirigyei nem tartalmaznak öt-hat cseppnél több mérget, de ezzel félezer embert is meg lehetne halálosan mérgezni.

Indiában és Ázsiában évenként húszezerre, Amerikában hat-nyolcezerre, Ausztráliában négyezerre és Európában pár százra lehet átlagosan tenni a kígyómarás és egyéb állati mérget következtében elhaltak számát.

A vegytan elméletileg meg is találta a hathatós ellenszert, mert laboratóriumi kísérleteknél a kígyómérget semlegesítő ellenszert alkalmazása szép eredményekkel jár, azonban az ilyen ellenmérget hatásának előfeltétele, hogy kellő időben alkalmazzák. Tulajdonképpen azonban a kígyómarás ellen egészen biztos ellenszertünk még a mai napig sincsen.

A kígyókövek, melyeknek hatásáról annyi csodás mese forog közszájon, Blyth szerint lúcsosságuk folytán hatnak, e tulajdonságuknál fogva gyorsan magukba szívják a sebbe ható mérget, de ezek tulajdonképpen nem egyebek megszemesített csont és krétából készült mészszerű, kemény és lukacsos keveréknél. Ebben az állításban azonban Blyth némileg téved, mert Indiában használatban vannak színes kígyókövek, amelyek közül különösen a ritka kék és zöldszínűk hatása állítólag minden esetben biztos.

Afrikában vannak az úgynevezett kígyómérget doktorok, akik szavahiheő utazók és tudósok állításai szerint gyógyításaikkal valóóságos csodákat művelnek és a legkétségbeejtőbb esetekben is segítenek. Módszerük abból áll, hogy először csak gyenge erejű, azután fokozatosan erősebb és erősebb mérgű kígyókkal maratják meg magukat, valami titkos összetételű folyadékot is használnak és így a kígyóharapások ellen érzéketlenné teszik magukat.

A londoni természettudományi társaság előtt egy tudós a Kalahari pusztában tenyésző N'au bu nevű gyík fejét bemutatta és azt állította, hogy annak megszártott pora, ha a sebbe hintik, a kígyómarást meggyógyítja. Több esetben ő maga is szemtanúja volt és a bennszülöttek a leghatározottabban állították, hogy ez a szer minden kígyómarást meggyógyít.

A kígyómérget nemcsak a vérre, de a gyomorra is hat, mert egyformán halált okoz akár külső sérülés útján jut a vérbe, akár a gyomron keresztül fejt ki mérgező hatását. Egy ideig azt

hitték, hogy a gyomorra nem ártalmas, mert Blyth azt állította, hogy Indiában látott egyes kígyószelídítőket, akik szemüveges kígyó méregcseppjeit minden utóhatás nélkül felszűrcsölték.

Ennek oka valószínűleg abban rejlik, hogy a felszűrcsölt méreganyag nem volt halálos mennyiségű, vagy pedig a kígyószelídítő úgy hozzászokott, mint az iszákos a mind nagyobb mennyiségben fogyasztott italhoz.

Azt is sokáig hitték, hogy egyes szorgalmas kígyópusztító állatok szervezete a kígyómérregnek ellentáll. Ezt terjesztették az európai sündisznóról, a görénnyről, a kígyászó sasról.

Ez a hit azonban alaptalan, mert bizony a mérges kígyó harapásába ezek az állatok éppenúgy elpusztulnak, mint mások. A tévedés onnan származik, hogy a természet e kígyópusztítókat kellő védőeszközzel látta el. Olyan ügyesek és gyorsak, olyan toll, szőr vagy tüskeruhát adott nekik a természet, hogy a mérgeskígyók támadása ellen sikeresen tudnak védekezni. Én magam is láttam egy sündisznót és kígyászó sast, amelyek a vipera marásába bizony belepusztultak.

De nemcsak a melegvérű, hanem a hidegvérű állatok, kígyók, békák és halak is elpusztulnak, csak hogy ezeknél hosszabb idő után állnak be a halálos tünetek.

Azt a kérdést már régen megoldották, hogy az erősebb mérgű kígyó harapása a gyengébb mérgűt megöli, sőt ha vak dühében saját testét a kígyó megmarja saját mérgébe is belepusztulhat, ha a méreg a testébe jut. Ez csak azért nem történhetik meg, mert ahhoz, hogy a méreg a sebbe jusson, a nyomás mellé még a kígyó akarata is szükséges. Bármilyen vak dühvel vagdal maga körül, mielőtt a saját testében érzi a fogait, rögtön visszarántja a fejét és a mérget nem lövelli a sebbe.

Európának körülbelül huszonöt ismert kígyófajtája közül hét fajta mérges. Ezeknek mérges sok esetben nem okoz halált, de annyi mindenféle fájdalmas tünet lép fel és időnkint még a gyógyulás után is felújul, hogy a megmart áldozatok keservesen megszenvedik.

A kígyóméreg hatását fokozza, ha a megmart személy szenvedélyes véralkatú, vagy a forró naptól felhevült állapotban van, ha a támadó kígyó öreg, vagy a méregmirigyek duzzadásig teltek. A méreg hatását csökkenti a nyugodt vérmérséklet, a hideg időjárás, ha a kígyó fiatal, vagy a méregmirigyei az előző marás következtében kiürültek és végül, de nem utolsó sorban, az ellenszerek gyors alkalmazása.

Fájdalom, ezek a körülmények a forró égővek alatt alig használnak valamit és csak az európai mérges kígyóknál jöhetnek tekintetbe. S mindezek ellenére mégis számos haláleset fordul elő, ahol nem segít semmiféle ellenszer és tudomány.

Egy Hörzelmann nevű kapa-kaszakerülő csavargó több ízben kérkedett egy Lenz nevű híres német méregszaktudós előtt azzal, hogy a mérgeskígyók őt nemcsak hogy messze elkerülik, de marásuk ránézve teljesen ártalmatlan. Ezt a tulajdonságát állítólag apjától örökölte, aki bűvös varázsmondatokat is hagyott rá, amelyek a kígyómérgek hatását nála semlegesítik. Egy ízben meglátogatta Lenzet, aki jól berendezett kísérleti műhelyében mindig tartott kígyókat kísérletezés céljából. Midőn a tudós megmutatta neki kígyóit, Hörzelmann büszkén benyúlt a viperák szekrényébe s mielőtt Lenz megakadályozhatta volna, egy homoki viperát kiragadott onnan, magasra emelte s néhány érthetetlen szót - állítólag varázsigét - mormolt. Lenz ijedtében egészen megmerevedett, mert a kígyó erősen tekergett, sziszegett és dühös pillantással meredt nyugalmának megzavarójára. De az ügyet sem vetett erre, hanem a kígyó fejét a szájába kapta és úgy tett, mintha a kígyót nyálával itatná. Azonban néhány másodperc múlva gyorsan kikapta szájából és dühösen visszadobta helyére, miközben pár véreset köpött. Néhány pillanat múlva azonban arca rohamosan vörösödni kezdett, szemei vérben forogtak és

rekedt hangon dadogta: «Az egész tudományom nem ér egy fagarast. Varázsigéimmal alaposan póruljártam!» Lenz először komédiának vette a dolgot, mert Hörzelmann nem akarta a marás helyét megmutatni és minden segítséget konokul visszautasított, de aztán hirtelen erős fájdalmakról kezdett panaszkodni és kijelentette, hogy a kígyó a szájában a nyelvét egészen hátul megharapta. Azt mondta, hogy hazamegy, otthon biztos szere van a kígyóméreg ellen. A kínált ellenszert visszautasította és szilárd léptekkel elindult, de egyszerre tántorogni kezdett és összeesett. Eszméletét azonban nem veszítette el, mert bár igen halkán és nehezen, de egészen értelmesen beszélt. Hanem arca vérvörösen izzott, tekintete mindinkább megtört és bágyadtabb lett. Halkan, akadozva egy vánkost kért a feje alá. Azt mondta, hogy a feje nagyon nehéz és erősen szédül. Egy kényelmes karosszékbe fektették és e helyzetben pár percig nyugodtan is maradt. Miután aznap szilárd táplálékot még nem vett magához, először maradosó éhségről, majd kínzó szomjúságról panaszkodott, de midőn vízzel kínálták, irtózva fordult el. Kérte a körülállókat, hogy a fejét jó szorosan a szék támlájához kössék, mert úgy érzi, hogy darabokra szakad szét. Majd sötétségről, majd pedig zöld villanásokról panaszkodott, feje egyszerre csak lehanyatlott, hörögni kezdett azután vége volt. Az eset szemtanúi dermedten álltak körül: a szörnyű jelenet alig negyed óráig tartott.

Ez a borzalmas eset egy európai kígyó mérgének a hatása volt, pedig a sebbe és a vérbe a méregből nem juthatott több, mint amennyit átlag két finom tű hegyével valami nyúlós folyadékból egyszerre fel lehet mártani. Az európai kígyók méregfogai átlag öt milliméter hosszúak, harapásuk alig három-négy milliméter hosszú páros karcolást okoz, a hajszálnál is vékonyabb csatornán a méregnek jóformán alig látható paránya kerül csak a vérbe.

Mennyivel rettenetesebb a hatás a forróéögövi kígyóknál, melyeknek méregfogai sokszor három centiméter hosszúak, élesek, hegyesek, mint a legfinomabb angol varrótű, kemények mint az acél, méregcsatornájuk is sokkal bővebb és így a nagyobb sebbe nagyobb mennyiségű méreg ömlik. Ez a méreg azután az áldozat egész vérének teljesen szétbomlasztja. Aki látott valaha vérmérgezést és ennek tüneteit, az megközelítőleg, de csak megközelítőleg alkothat némi fogalmat arról a leírhatatlan szenvedésről, amit a kígyómarás áldozatának irtózatosszerű görcsei okoznak.

De nemcsak a kígyómérgek veszedelmesek. Vannak bizonyos gyíkok, békák, halak, férgek, pókok, rovarok, csigák és kagylók, amelyek méregtartalmú fogazatuk fullánkjaik, tüskéik, váladékuk vagy húruk élvezete által halált vagy hosszantartó betegséget, rosszulletet vagy heves gyulladást okoznak.

Már a régi egyiptomiak szentnek tartották a *szarvasvipérát* és az ureusnak nevezett kobrát. Hieroglifáikban képükkel a hatalmat jelezték, mivel ezeknek is, mint a királyoknak, hatalmuk volt az ölésre. A történelemből ösmert Cleopatra királynő is a virágok között belopott ureus kígyóval mérgezte meg magát.

Afrika halálos mérgű kígyói közé tartozik az alig egy láb hosszú *efah vipera*, a *puffogó vipera* és még számos mérges kígyó, amelyek között két-három méter hosszú, combvastagságú félelmetes példányok is vannak.

Indiában és Ceylonban a *szemüveges kígyót* siphangok mellett táncra tanítják. Egy fekete színű fajtája pedig Ceylon szigetén mint házörző csúszkál éjszaka a ház körül és éles sziszegésével riasztja a tolvajokat.

Közeli rokonát, a hatalmas nagyságú *Suncherchor* kígyót, a bennszülöttek kígyókirálynak nevezik, az indiaiak képzelete a kígyók uralkodójának tette meg, azt hiszik róla, hogy minden kígyó engedelmesen hódol neki, az engedetleneket pedig felfalja. Ezt meg is cselekszi, mert általában kígyókkal táplálkozik, amelyeket hatalmas erejével könnyen kerít hatalmába. Egyike a leghalálosabb mérgű kígyóknak, de hasonlóképpen rettegett ellenségei az emberi

lakóhelyeknek a *fáiviperák*, a *sziklakígyók* és a *gyűrűzött viperák*. Ettől főleg azért rettegnek, mert szeret az emberi lakásokba befészkelni: innen is kapta a *Bungarum pama* nevet is, amely annyit jelent, mint látogató halál. Észak és Délamerika főleg csörgőkígyóiról híres. Ott találjuk a félelmetes *erdőmestert*, amely combvastagságú két öles óriás, olyan dühös támadó természetű, hogy embert, állatot egyaránt megrohan, hacsak közeledik is pihenőhelye felé.

Ausztráliában is rengeteg a mérges kígyó. Csak a *Furia*-félékből huszonöt fajta ismeretes, amelyek közül a *Porfir kígyó* és a *tüskésfarkú halálkígyó* a legrettegettebb. Rengeteg juh és szarvasmarha pusztul el a mérges kígyók harapásától, de a gyarmatokról megszökött fegyencek is nagyszámban esnek áldozatul.

Európában, bár sokkal kisebb mértékben, de azért elég szép számmal találjuk e mérges hüllőket, hazánkban általában a *fekete vipera* ismeretes. Aránylag azonban ritkán fordul elő, hogy ez a mérges kígyó emberre támadna. Egyébként megfelelő védőintézkedések révén az utóbbi években sikerült úgyszólván teljesen ártalmatlanná tenni.

Mexikóban a bennszülöttek rettegnek egy félméter hosszúságú gyíktól, amelyet a régi törzslakó aztékok «A király büntető karjának» neveztek. Ez a név onnan ered, hogy a halálra ítélt gonosztevőket a nap temploma mellett ezekkel a gyíkokkal maratták halálra. Rettenetes görcsök, tájtékozó vonaglások és iszonyatos rángások között állott be a halál. Az áldozat teste állítólag egészen megfeketedett a vérbejutott méregtől.

A rettegett mérges kígyónál is jobban félnek a bennszülöttek egy *Kameru* nevű kis féregtől. Ez a fű között a talajhoz közel ragadós nyálkájával apró kavics szemekből olyanforma házat épít magának, mint a csiga és ha a ló vagy ökör a fűvel együtt felfalja, menthetetlenül belepusztul. Midőn a sarjadzó fű még rövid, a szarvasmarháknak és lovaknak ezrei pusztulnak el tőle.

Hazai *varangyos békáink* és a *foltos salamandra* szintén mérgesek, csak hogy ez a mérge nem halálos. Ha a gyomorba kerül, legfeljebb erős hányást, fájdalmas görcsöket, a bőrön pedig pár napig tartó gyulladást okoz. Ezt a mérget többnyire fehéres nedv alakjában a bőr szemölcssein nyíló gömbölyded mirigyek választják ki.

Egy délamerikai békafajtának a váladéka a leghalálosabb kígyóméreggel vetekedik. A bennszülöttek ebbe mártják nyilaik hegyét. Szemtanuk beszélik, hogy e mérge hatása rettenetes, mert a legkisebb karcolásra az áldozat egész teste leírhatatlan kínok között percek alatt kőkeményre merevedik, azután pedig, mintha villám sújtotta volna, összeesik. Ha egy ilyen békát kutya vagy macska a szájába vesz, nyelve akkorára dagad, hogy szájüregét teljesen szétfeszíti és megfulladnak. A mocsári madarak és gázlók ezeket a békákat ösztönszerűleg kerülik és ha véletlenül egyet elnyelnek, azt rögtön kiadják, bár legtöbbször még így is belepusztulnak.

A legtokéletesebb méregszerve a békahalak családjába tartozó *tengeri varangynak* van. Tüskés háttarajáról messziről felismerhető, kopolyuján a mérges kígyókhöz teljesen hasonló berendezésű csatornás fogaival löveli mérges váladékát a sebekbe s ez legtöbb esetben halált okoz. Ha az áldozat meg is gyógyul, évek során át fájdalmas daganatok borítják a testét, tagjai megmerevednek, szaggasztások kínozzák és általában rövid életűek szoktak lenni.

A halak közül az európai tengerekben élő *nyílfarkú rája* bőrváladéka mérges. Ha a farkán lévő csonttüske hasítása folytán a mérge a sebbe kerül, hosszantartó fájdalmas gyulladást és a végtagoknak napokig tartó bénulását okozza.

A maláji tenger halásza a *nou*-nak nevezett hal félelmes hírét költik. A *nou* háttarajának tizenhárom mozgatható tüskéje alatt egy-egy zacskó alakú méregtömlő van és e mérges nedv vezetésére a tüskék mindegyike megfelelő csatornával van ellátva. Veszedelemes fegyverének

tudatában bátran nekitámad mindenkinek, aki feléje közeledik és mozgatható, mereszthető tüskéivel kitűnően tud védekezni is.

Egy világjáró utazó a Szunda szigetek partján érdeklődéssel nézte, amint egy csinos maláj lány bódítót szórt a tengerbe és halászni kezdett. A sekély vízü sziklás öböl csak úgy hemzsegett a különböző halaktól, amelyek mohón kapdostak egy borsféle és valami más illatos növény megtört magvaiból készült bódító hatású liszt után s csakhamar szédelegve csapdosták farkukkal a vizet. A leány egymásután dobálta a partra a halakat, de midőn egy különösen szép hal után kapott, az egy korall hasadékba menekült és amikor a maláj lány benyúlt érte, egy odahúzódott nou erősen megsebezte a karját. A lányka azonnal abbahagyta a halászatot és jajgatva rohant haza. Midőn az utazó felkereste, akkor már a karja gyulladásban volt és irgalmatlanul feldagadt. A lányka kínjában a haját tépte és görcsökben fetrengett fekhelyén. Hiába raktak rá mindent, hiába adtak be neki különböző orvosságokat, a lányka borzalmas kínok között másnapra meghalt.

A *tengeri nyúlcsiga*, amelyet általában latin nevééről (*Aplysia depilans*) ismernek, a Földközi tengerben gyakran előforduló, undorító állat. A halászok átkozódva lökik ki a hálójukból, mert ez a csiga undorító nyálkájával a halakat mind élvezhetetlenné teszi, mérges váladéka miatt pedig félnek tőle. Émelyítő szagú, vöröses színű nyálkát választ el, amely annyira mérges, hogy a szervezetbe jutva a haj, a bajusz és a szemöldök is kihullik tőle, innen ered a neve: *depilans* azaz *szőriktó*.

Az ókor méregkeverői úgylátszik nagyon értettek a vegytanhoz, miután ebből az undorító nedvből teljesen színtelen, szagtalan és íztelen folyadékot tudtak előállítani. A meduzákat és a tengerek számos ismert virág- és csillagalakú, ragyogó színű puhányát maró nedvük után tengeri csalánnak nevezik a partok lakói. Mert ha kézzel hozzájuk nyúlunk, csipnek, égetnek mint a tűz. A bőr megvörösödik, fájó hólyagok képződnek rajta, sőt az érzékenyebb szervezetű embereknél még heves lázakat is előidéznek. Az Amazon és az Orinoco folyókmenti őserdőkben olyan maró nedvvel telt szőrű hernyók élnek, amelyeknek legcsekélyebb érintése tűzként éget. Ha valakinek nyakára vagy kezére hullnak, azt hiszi, parázs esik rá. Az erdőlakó vad törzsek négy elfogott katonát úgy kínoztak halálra, hogy meztelenre levetkőztették őket és testüket ilyen hernyókkal telerakták. Egy fogoly katona a törzsfőnök kegyéből életben maradt, később sikerült megszöknie és azt beszélt, hogy a szerencsétlenek hajmeresztő ordításától az egész erdő visszhangzott.

Méregnek nevezhetjük a méhek és darazsak fullánkjinak nedvét is, miután ötven méhnek a csipése egy nyulat is megöl. Azt állítják, hogy nagy lódarazsainkból tíz-tizenöt kifejlett példány képes egy lovat is megölni.

Az őserdő rengetegében az európai utazók nem annyira a mérges kígyótól, krokodiltól és jaguártól félnek, mint inkább a mérges csipésű moszkítóktól.

A moszkító minden szúrása egy-egy adag égető méreg, amely égető viszketést, tűrhetetlen fájdalmat és komoly lázt okoz.

A skorpió féléknek és százlábúaknak a trópusi vidéken élő fajtái halálosan ölü mérget rejtegetnek mirigyeikben. Ez a méreg nem egy esetben az emberre is halálössá válhatik, kisebb állatokat azonban menthetetlenül megöl. Egyes bennszülött törzsek a fekete skorpió csípését úgy gyógyítják, hogy ha egy megszúrta valamelyiküket, rögtön keres egy másik skorpiót és azzal lehetőleg a sebzett hely közelében újra megszúratja magát. Az egyik mérge semlegesíti a másik hatását és szaktudósok szerint ez a gyógy mód sok esetben hatásosnak is bizonyul.

A pókok között is sok veszedelmes mérget találunk, ezek közül a legveszedelmesebb a *tarantella*. Akit tarantella csípett meg, heves lázt kap, félrebeszél, görcsökben fetreng, egyik

ájulásból a másikba esik, kolerához hasonló tünetek mutatkoznak nála, a marás helyén pedig fájdalmas és tüzes daganat marad hátra.

Említésre méltó még hazánk egy ritkasága, az *óriási százlábú*, amelynek mérge nem halálos ugyan, de marni tud. Érintésre bűzös váladékot izzad ki a testén és ha ez az ember bőrével érintkezik, azt megvörösíti és égetésszerű, bár hamarosan elmúló fájdalmat okoz.

A vadászegpárd

Bőre pettyes, mint a párducé, alakja is párducszerű, holott a gepárd egyáltalán nem félelmes ragadozó, hanem a macska és kutyafaj között álló származék és mintegy összekötő kapcsot képez a kettő között.

Görög származású neve: cynailurus (kutyamacska), és ez a név jellegzetesen találó.

A gepárd feje és farka macskaszerű, de hosszú lába, vaskosabb alakja a kutyára vall és erre emlékeztetnek be nem húzódó, elkopott, kifityegő körmei is. Mert a köröm mozgatható idegei olyan erőtlenek, hogy a köröm folyton kitolul, míg a macskafajoknál az idegek ruganyos feszültsége folytán a hosszú, hegyes körömök behúzhatók.

A kutya ragaszkodó, barátságos és könnyen szelidülő természetéből jóval többet találunk nála, mint a macskáéból, úgyhogy egy szelidített gepárdtól sem a gazdájának, sem az idegennek nem kell jobban félni, mint akármelyik kutyától. A még meg nem szelidített gepárd sem támad emberre. A vadonfogott gepárd hihetetlenül rövid idő alatt megszelidíthető és vadászatra beoktatható. Ez is a kutyához jobban hajló természetét bizonyítja.

Ezek a pompás állatok csupán Ázsiában és Afrikában találhatók. Négy fajtája ismeretes: *a csita* vagyis *sörényes gepárd*, az Afrikában élő *fahhad*, vagyis *vadászegpárd*, a *pettyezett gepárd* és végül a *gyapjas gepárd*.

Több szaktudós e négy fajt egynek tartja ugyan, de a köztük lévő különbségek sokkal élesebbek, semhogy csupán változatoknak lehetne tartani őket.

Az ázsiai csita füle rövid és széles, szőre, kivált a háton és nyakon, hullámos, alapszínezete világos sárgásszürke, egész testén fekete és barna foltokkal van tarkítva, amelyek a farka végén néhány gyűrűbe összeolvadnak.

Az afrikai fahhadnak sörénye nincs, szőre sima, alapszíne narancssárga, hasa fehér, fej és hát-foltjai élénkebbek a csitáénál. A pettyezett gepárd alapszíne sötétes, foltjai sokkal kisebbek, faji jellege a fejlett sörény. A gyapjas gepárdnak nehézkes alkata és vaskos tagjai, egyszínű feje, világossárgás alapszínén sötétfakó foltjai hirdetik a faji különbséget.

Ami a légi vadászatoknál a nemes sólyom, ugyanaz a gepárd a négylábúak között. Az indus, arab, perzsa és abesszin fejedelmeknek ma is legkedveltebb mulatsága, hogy parforsz-vadászatoknál a könnyűlábú vadat betanított gepárdokkal hajtják.

Lehet-e gyönyörűbb, izgalmasabb látvány, mint midőn a kopófalka helyett egy vagy több gepárd, e remekül színezett hajlékony testű állat, a talaj minden bokrárt fedezetül használva, kiszámított mozdulatokkal, bámulatos ügyességgel és ravaszsággal megközelíti és zsákmányul ejti a kiszemelt vadat?

Az Ezeregyéjszaka meséibe való jelenet, midőn egy perzsa sah vagy indus maharadzsa tollbokrétás lovain vagy feldisztított elefántjain arany és drágakövektől szikrázó kíséretével egy-egy ilyen vadászatra kivonul. A vadászegpárdok vagy egy könnyű, oldalnélküli bambusz-szekéren vagy ketrecbe zárva követik a menetet. Tarka szőrük fénylik, ragyog a napsugár vakító özönében. Minden tagjuk remeg, fujnak, horkolnak, a szemüket védő bőrsapka alatt: a vadászláz őket is hatalmába keríti.

A híres Rousselet a gepárdal való vadászatot tartja a legizgalmasabb szórakozásnak, egyik ilyen vadászatáról írja a következőket:

Köztudomású, hogy még az ijedősebb vadak is inkább bevárják a dobogó lovast vagy a nyikorgó kocsit, mint a csendesen haladó gyalogos embert. Ezért én is kíséremmel egy könnyű négykerekű talyigára ültem, amelyet ökrök húztak. A talyigán három betanított gepárd volt velünk. Nyakörveiknél fogva a talyigához voltak kötve, szemüket könnyű bőrsapka fedte, hogy a távol legelő vad láttára vadászszenvedélyük idő előtt ki ne törjön.

Rövid keresés után egy gyapotföld szélénél a távolban legelésző gazellákat vettünk észre. Az óvatos állatokat vagy ezer lépésre megközelítettük s ekkor simogatás és szólogatások között az egyik gepárd sapkáját levettük és a távolban legelésző vadakra figyelmeztettük.

Az okos jószág már értette, miről van szó. Mihelyt sapkáját levettük és megpillantotta a gazellákat, vadászszenvedélye egy pillanat alatt felébredt benne és olyan könnyedén csusszant le a talyigáról, hogy még csak egy pattanás sem hallatszott.

Erre kezdetét vette az a látványosság, amely a vadászokat lázba hozza.

A gepárd karcsú testét kígyószerűen elnyújtotta, egészen a földhöz lapult, úgy kúszott a gazellák felé. Szemét mereven a nyájra irányozta, gyorsan és nesztelenül közeledett feléjük. A talajnak minden bokrárt, minden mélyedését és fücsomóit felhasználta, hogy fedezze magát.

Midőn vagy ötven lépésnyire megközelítette a nyáját, egy pillanatig megállt, aztán villámgyors irammal a nyáj között termett és megragadta az előre kiszemelt áldozatot. Ez azonban valahogy kitepte magát fogai közül és a megriadt nyájjal együtt szélesebb futásnak eredt.

A gepárd gyönyörű szökésekkel közvetlenül az elszalasztott áldozat mellett rohant és pár száz lépésnyi száguldás után talpával leütötte. Ekkor nyakonragadta és az elesett gazella kiömlő vérért hosszú kortyokban szívta. Mi is odavágtattunk, egyik szolgánk a zsákmány nyakerét felvágta és a kiömlő vérral megitta a csitát. Aztán a sapkát megint a szemére húzta és újra előbbi helyére kötötte.

Egy mimózáliget szélén nemsokára egy másik gazella-csapatra bukkantunk, amely a dús legelőn párokra szakadozva legelt és játszadozott. Most mindhárom gepárd sapkáját levettük.

Leírhatatlan izgalmas pillanat volt, midőn a pettyesbőrű csiták vadászhevtől szikrázó tekintettel lecsusszantak a talyigáról. Mindegyik kiválasztotta a maga zsákmányát. Azt sem tudtam, melyiknek ügyességét, meglepő fortélyait vagy mozdulatait bámuljam, midőn a gazellák egyszerre valamitől neszt fogtak és futásnak eredtek.

A három csita erre szintén nekiiramodott. Mi is utánuk eredtünk és hangos kiáltásokkal bíztattuk őket.

A legelső csita egy hatalmas szökéssel a csapat közepébe vetette magát. A nyáj szétriadt, de a kiszemelt erős bakot mégis torkonragadta és talpcsapásai alatt a kecses vad csakhamar felbukott.

A második gepárd ugyancsak a csapat közepébe szökött, de az amúgyis megriadt gazellák olyan kétségbeesetten és olyan egyszerre szaladtak szerte-szét, hogy e váratlan mozdulat a csitát is zavarba hozta. Tétovázva szökött majd ide, majd oda, ezalatt a menekülő nyáj olyan előnyt szerzett, hogy a gepárd kénytelen volt felhagyni az üldözéssel és rosszkedvűen kullogott vissza a talyigához.

A harmadik irama azonban festőien gyönyörű volt! Szélesebben, elnyúlva rohant a menekülők nyomában. Micsoda izgalmas vágatás volt! Mennyire felülmulta azokat a szarvas-, nyúl- és rókavadászatokat, amelyekben otthon, Európában résztvettem! Végre, miután remek iramával kigyönyörködtetett bennünket, egy mesteri szökéssel a gazellák közé vetette magát, talpcsapásával egyet leütött, majd torkánál fogva a földre rántotta...

E vadászatot nálunk is meg lehetne honosítani, ami különben kitűnik azokból a kísérletekből is, amelyeket e célból végeztek.

Igy I. Lipót a török szultántól ajándékba kapott néhány gepárdot, ezeket a császári vadaskertnek környékén tartotta, ahol egynéhány vadászon annyi ügyességet fejtettek ki ezek a kevéssé ismert állatok, hogy a főúri vadásztársaság valósággal lázbajlott. A további próbákat az akkori háborúk izgalmai elfeledtették, de legjobban elfeledtette az, hogy a híres Ocskay Bécsig portyázó kurucai a császári vadaskertbe törtek és az ott talált gepárdokat több más ritka vaddal együtt paprikásnak megfőzték és jóízűen megették.

Hogy a gepárd mennyire becsült, értékes és keresett társa az igazi vadásznak és hogy milyen élvezet a vele való vadászat, azt a legrégibb korból fennmaradt adatok is bizonyítják. A mongol fejedelmek gyakran ezer gepárral is vadásztak. Barbaro József világutazó 1474-ben egy örmény fejedelem udvarában százával látott e nemes állatokból. Díszes házakban tartották a gepárdokat és nagyszámú szolgaszemélyzet gondozta őket. Abesszíniában és Marokkóban már a legrégibb időktől fogva is nagy becsben állnak. Indiában, Perzsiában és Afrika sok helyén a vadászatnak e nemét nemcsak a gazdagok, hanem a legszegényebb pusztai beduin sejkek is szenvedéllyel űzik. Ezek kedvenc gepárdjukat maguk elé emelik a nyeregbe és úgy vágatnak el, amíg csak vadat nem találnak a puszták végtelenjén.

A szelidített gepárd éppen olyan megbízható és ártalmatlan, mint akármelyik házörző kutya. Attól sem lehet náluk tartani, hogy csak bizonyos ismert személyekkel szemben szelídek, másokkal szemben viszont felébred bennük a félelmetes ragadozó természet.

A gepárdoknál ez a veszély nem fenyeget. A jóindulatú, szelid és ragaszkodó kutyatermészet a gepárdnak éppen legfőbb jellemvonása. Erre vall az is, hogy a már öregkorában fogott gepárd is feltűnően hamar megszeli.

Általában csapdában, veremben vagy hurokban fogják, vagy pedig kölyökkorától nevelik fel. Hogy milyen könnyű és veszélytelen a velük való bánás, legjobban mutatja az, hogy a hurokra került gepárdot egyetlen ember is könnyen lefűleli. Csak arra vigyázzon, hogy meg ne harapja, miközben az ide-oda hánykódó állatra rádobnak egy pokrócot és így lefűelve egy ketrecbe zárják.

A szelidítés először abból áll, hogy mindennap sok ember gyülekezik a ketrece köré és ott hangosan beszélgetnek, nevetgélnek, így igen hamar hozzászokik a zajhoz és az emberekhez. Három-négy hónap után állandó szeretetteljes ápolás, kielégítő táplálás és szelíd bánásmód mellett vad természetét teljesen levetkőzi, úgyhogy ekkor már vadászatra lehet használni. Nem kell sokat idomítani, miután a vadászösztön már véreben van. Három-négy hónapi szelidítés után már nem is zárják ketrecbe, hanem egyszerűen kikötik, mint a kutyát, valami vékony szíjjal vagy madzaggal. Annyira jóindulatúvá válik, hogy még ezt sem szakítja el, sőt még akkor sem, ha valami aprójóság, kutya vagy macska kerül a közelébe. Csak akkor vadul meg, ha ingerlik vagy felbőszítik. A nőstény gepárd a hímnél jóval szilajabb, konokabb és ingerlékenyebb, ezért szelidítése is valamivel tovább tart.

A gepárd tartása alig igényel több gondot, fáradságot, több költséget, mint a drága vadász-kutyáé, csak a beszerzésük költséges, miután messze vidékről kell szállítani.

Tiszta, tágas és erősen fűtött helyiségben kell tartani, tejjel, főtt hússal és tejbe áztatott fehér kenyérrel megelégszik. Nem nagyevő és nem válogatós. Annak a sokat hangoztatott panasz-nak, hogy a gepárd a fogságban hamar elpusztul, az alapja egyszerűen az, hogy az állatkerti ketrecek rendesen szűkek, rossz levegőjűek, légvonatosak és hidegek. Ha tetszés szerint futkározhatnak és ugrálhatnak, jó levegőjű és télen fűtött helyiségben - nyáron természetesen a szabadban - pompásan kitartana. Ezt saját tapasztalásból is állíthatom.

Atyai nagyanyám legifjabb öccse, aki nyugalmazott hajóskapitány volt és egyúttal szenvedélyes természetbúvár is, nálunk, vidéken megtelepedett és egész állatsereglettel vette körül magát. Egy gepárdot is tartott, amely legkedvesebb gyermekkori játszópajtásom volt.

Rizlán - így hívták a gepárdot - nagybátyámat szelíd kutyaként mindenhol követte és nemcsak szavának, de legkisebb intésének és tekintetének példásan engedelmeskedett. Télen-nyáron egyaránt nagybátyám szobájában időzött, hűvösebb időben rendszeren a nagy cserépkályhához közel, ahol a szőnyegen sokszor egész délutánokon keresztül eljátszadtunk. Boldogult édesanyám ugyan első ízben még nagybátyám biztatásai ellenére is halálos rettegéssel nézte ezt a játékot, de midőn látta, hogy Rizlán milyen ártatlanul bukfacezik a vastag szőnyegen, hosszú lábaival hogyan ölelget, milyen jókedvűen ugrik fel az asztalra és a nagy cserépkályha tetejére, hogy onnan aztán villámgyorsan többször egymásután le és fel szökelljen az én szórakoztatásomra, mint tűri el, hogy én a nyakába kapaszkodva hurcoltassam magam köröskörül a szobában, édesanyám erre lassanként megnyugodott.

Rizlán hat esztendeig volt játszótársam. Bevallom, hogy az emberek között sem találtam soha olyan hű és odaadó barátot, mint Rizlán.

Az állatvilág csodaszörnyei

Az emberi képzeletnek nem volt és nem is lesz határa.

A távoleső ismeretlen dolgokat, a tengerentúli országokat, de leginkább a kelet mesés vidékeit, még manapság is szeretik a titokzatosság rejtélyes fátylába burkolni és csodás alakokkal benépesíteni.

Az ókorban és középkorban a hajósok, utazók és kalandorok, akiket a meggazdagodás vagy kaland vágya űzött a messze tengerentúli országokba, csodálatos, a mesével határos dolgokat mondtak el a tenger borzalmairól és csodaszörnyeiről, a távoli népek lakóiról és állatvilágáról.

Voltak, akik ezt jóhiszeműen tették és az idegen országokban hallott csodálatos dolgokat, mint megtörtént és saját szemükkel látott igazságokat adták tovább. De mentségükre szolgáljon, hogy az ismeretlen országokba utazók már előre is azzal a tudattal indultak útnak, hogy szem nem látta csodákat fognak látni. Képzeletük már előre fel volt csigázva. Ehhez járult még az is, hogy a távolság és látszat többnyire nagyon csal és így ha a tengereken egy delfint vagy egy cápát láttak egypár pillanatra felbukkanni, azt egészen másnak látták, mint ami a valóságban volt.

Azután minden kornak megvoltak a maga Hári Jánosai, akik feltűnési vágyból, vagy haszonlesésből szerettek nagyokat lódtítani és képtelen mesékkal bolondították az embereket. Gyakori volt a hazugoknak az a fajtája is, amely az igazságot összekeverte a mesével és végül ők maguk is elhitték, amiket összehazudoztak.

A legnagyobb bűnös az emberek tudatlansága volt.

Minél kevesebbet tud valaki, képzelete és lélekvilága annál inkább hajlik a csodaszerű felé. Aminek eredetét nem tudja megmagyarázni, azt szereti a rejtélyesség és csodaszerűség mögé bujtatni. Így aztán természetes, ha megszülettek a hajókat magukhoz vonzó mágneshegyek, az egyszemű és kutyafejű emberek, a rémületet keltő sárkányok, a hajókat elnyelő cethalak, a vitorlás gályákat a tengerfenékre süllyesztő mérföldhosszú testű polipok, egyszarvúak, törpék, óriások, a füvet lelegető fák, az eleven madárfiókákat tartalmazó gyümölcsök, a ludakat termő fák meséi és száz meg száz hasonló csodabogár. Ezeket a régebbi korokban nemcsak elhitték, de neves tudósok egész komolyan tárgyalták és kötetekre menő tudományos értekezéseket írtak és végnélküli vitákat folytattak fölöttük.

Mindennek oka egyszerűen az volt, hogy a földrajzi, természetrajzi, élettani és fejlődéstani tudományok még igen kezdetleges állapotban voltak. Így tehát senki sem tudta megcáfolni azoknak a csodaszörnyeknek a létezését és csodáserejű tulajdonságait, amelyek a tudományok és a józan ész törvényei szerint elképzelhetetlenek.

Ha egy-egy ősvilági ichtyosaurusnak, plesiosaurusnak, mammutnak vagy ősállatnak hatalmas csontjait kiásták, mindjárt akadt tudós, aki ebből egy egészen új csodaszörnyet fabrikált. Ezen a módon aztán természetesen igen gyors ütemben szaporodott az állítólagos tengeri és szárazföldi csodaszörnyek száma.

A mesés főnixmadár, amelynek tollazatát az arany és drágakövek ragyogásához és a szivárvány színeihez hasonlították és gyémántkormökökkel, rubinszemekkel és smaragdból való csőrrel ruházták fel, a hajósok és tudósok szerint Egyiptomban született és átlagos életkora ötszáz év. Amikor megvénül, akkor Arábiába és Indiába repül, onnan illatos fákat, fűszereket és jószagú balzsamokat hoz, abból máglyát rak, a naptól kölcsönzött tűzzel meggyújtja és önmagát elégeti rajta. A máglyának és testének megmaradt hamumaradványaiból az új főnixmadár száll ki megszépülve és megfiatalodva.

A pelikánra ráfoglák, hogy annyira szereti kicsinyeit, hogy saját mellét hasítja fel csőrével és kiömlő vérével táplálja őket.

Még érdekesebb ezeknél egy skót történetírónak a bernikla-ludakról talált leírása. A leírás szerint a bernikla-ludak nem tojásból kelnek ki, hanem a tengerekben úszkáló korhadt és féregrágta fatörzsekben fejlődnek.

«Az Úr 1480-ik évében a skót partokon a tenger hullámai egy nagy korhadt és féregrágta fatörzset sodortak a homokpadra. Ezt a csodálatos fatörzset a kastély urának parancsára szétfűrészelték és a repedésekből tömördek kisebb-nagyobb féreg mászott elő. Ezek egy része még fejletlen volt, a többinek azonban feje, lábai és szárnyai voltak, de tollaik nem. Azonban találtunk olyanokat, amelyek teljesen kifejlődött tollazattal bírtak, mert ezek a férgek, ha elérik a bernikla-ludak nagyságát és fejlettségét, éppúgy röpködnek a levegőben, mint a többi madarak.

A skót történetíró állításairól Gallowey lincolni lelkész meggyőződést akart szerezni és kutatni kezdett. Több olyan tengeri növényt talált, amelyeknek gyökerein és ágain kagylók csüngtek. Egy ilyen kagylót felnyitott és abban legnagyobb bámulatra nem nyálkás csigaállatot, hanem teljesen kifejlődött madarakat talált. Gallowey tiszteletes tudva, hogy mennyire érdeklődöm a dolgok iránt, megmutatta e csodás növényeket és úgy ezekből, mint más bizonyítékokból meggyőződünk, hogy a bernikla-ludakat a tenger csodákat rejtő mélye ajándékozza nekünk, nem pedig fákon és gyökereken élnek, mint a tudatlan nép hiszi.

Mivel az együgyű nép a tenger mellett tenyésző fák vízbehulló gyümölcseiből bizonyos idő múltán ezeket a ludakat látta, kikelni, azt hitte, hogy a ludak gyümölcsként lógnak a faágakon. Pedig íme most már be van bizonyítva, hogy a ludak a vízbehullt rothadó és férges gyümölcsökből kelnek szárnyra.»

Turner angol író és természettudós ugyancsak azt írja, hogy a bernikla-ludak fészket és tojásait egyetlen ember sem látta, mert azok nem tojásból kelnek ki, hanem a tenger vizében elrothadó régi hajódeszkák és árbócok fáin egy taplógomba szokott képződni, amely bizonyos idő múlva a lúd alakját veszi fel és midőn a tollai is kinőnek, elválk a fától és elrepül, mint a többi szárnyasok.

A mesebeli *egyszarvú*, a monoceros, ott büszkélkedik Anglia címerében is és Gessner azt írta róla, hogy Indiában, Arábiában és a sötét Szerecsenországban van a hazája.

Ezt a csodaállatot Roman nevű utazó Mekkában saját szemével látta, miután a törökök két ilyen csodaállatot tartottak befogva. Az egyik akkora volt, mint egy másfél éves csikó és a homlokán öt láb hosszú hegyes szarvat viselt. Szálkás szőre az özéhez, hasított patái a kecskééhez hasonlítottak, sörényes feje ellenben a szarvashoz hasonlított. Bösz, támadó természetű állat és szarvának hegyében igen nagy gyógyerő lakozik. Az arab és mór kereskedők ezért erősen vadásztatnak rájuk, de a csodás állatot elejteni igen nehéz és veszedelmes.

Vadászatának módját a mai ember számára ugyancsak valószínűtlen és nevetséges módon írták le. Szerintük a veszedelmes egyszarvú szereti a szende ifjú lányokat. Egy fiatal vadászt tehát leányruhába öltöztetnek és a legdrágább és legfinomabb illatszerekkel belocsolják. A vadász az egyszarvú barlangjának közelében leül egy fa alá és úgy tesz, mintha elaludt volna. Az egyszarvú már messziről megérzi a finom illatokat, a sűrűségből vagy barlangjából kirohan és a fényes öltözettől elbájolva fejét az ifjú ölébe hajtja. Az illatoktól elkábulva elalszik, mire előrohannak a vadász cimborái, egy baltacsapással leütik a szarvát és így teljesen ártalmatlanná teszik.

Az egyszarvúval kapcsolatos mesék lassan elvesztették vonzóerejüket és ekkor színes képezetű emberek *szárnyas* és *szárnyatlan sárkányokról* és sárkánykígyókról kezdtek csodálatos

történeteket mesélni. Szerintük ezeket Arábiában, Egyiptomban és Szerecsenországban lehet találni, ahol a levegőt és az embereket mérges lehelletükkel megfertőzik és tömérdek kárt okoznak.

A kisebb sárkányok Etiópiában, a nagyobbak Afrikában laknak és általában sas anyától és farkas apától születnek. Lángoló szemük akkora mint egy pajzs és egész testüket kemény pikkely fedi.

A korabeli írók szerint a vérszomjas állatoknak rengeteg ember esik áldozatul. A legkönnyebben a következő módon lehet őket elejteni:

«Egy skarlátvörös terítőt, amelyre aranyfonállal varázsigék vannak hímezve, napvilágnál a sárkány barlangja elé kell teríteni és ugyanekkor néhány varázsigét kell elmondani. A sárkány tüstént előcsúszik barlangjából és mikor a terítőre leheveredve elalszik, egy bárdal vagy karddal egyszerűen le kell csapni a fejét. A sárkányok fejében rejtett kő van. Értékes, tűzpiros színű és csodálatos erejű. A sárkányzsír mézzel és olajjal összekeverve hathatós erejű gyógyszer vakság, rövidlátás és hályog ellen.»

A *griff* rettenetes szörnyeteg! Oroszláncombjain ujjnyi vastagságú acélkarmok, feje és csőre mint a sasé, szárnyai mint a denevére, farka, teste, lábai pedig mint az oroszláné. Ereje rettenetes. Ázsiában él, azokban a völgyekben, amelyek tele vannak arannyal és drágakövekkel és ha ide egy vándor betéved, összetépi és széjjelszaggatja. Némelyik akkora, mint egy oroszlán. Egy elefántot is könnyen felkap a levegőbe. Tollai nincsenek. Elöl tűzvörös, hátul koromfekete, szárnyai pedig fehéresek. Fészkében egyetlen tojást őriz, amelynek héja tűzvörös agátkő és éjjel úgy világít, mint az izzó parázs.

A *baziliszkusz* a kígyók királya. Fején hatágú hegyes koronát visel, mérget okádó nyelve pedig hegyes és szakállas, mint a nyílvevő. Jaj, akire ránéz, jaj, akire a nyelvét ölti. Az kővé válik, szörnyet hal és hamuvá ég. Már a születése is rejtélyes és titokzatos. Apja egy vén fekete kakas, amely kánikula közepén egy egészen gömbölyű sárga, kék vagy foltozott tojást rak és azt kikölti.

Tapasztalásból tudom, - írja Gessner - hogy ha a kakas tojik, azt maga költi ki, nem csoda tehát, ha ilyen fajta kakastojásból egy mérges másfél láb hosszú koronás és tüskés szörnyeteg kel ki, mely vörös szemeivel, mérges lehelletével és pikkelyes kígyóbőrével pusztán ránézésre is minden emberi teremtet megöl.

Rettenetes szörnyeteg az Északi tengerekben élő kilencven rőf hosszú óriási tengeri kígyó. De nem kevésbé a mérföld hosszú testű polipok, amelyek egész vitorlás gályákat a tenger fenekére süllyesztenek, vagy pedig a hajóra kúsznak és az egész legénységet felfalják.

Különben Gessner szerint a tenger a szülőfészke a legrettenetesebb csodaszörnyeknek. Így a *szarvas tengeriördög*, amely párdüfjével félig hal és félig ember. A viharban borzalmasan sivító, nyögő és hahotázó *tengeri lányok*, a *nereidák* félig nő, félig haltesttel és úszóhártyás karokkal.

A hétfejű, krokodilus-testű és oroszlánlábú *tengeri hidra* ugyancsak egyike volt az ókor legfélelmetesebb szörnyeinek. Nem egy tudós gyűjteményének díszé és büszkesége volt az Indiai-óceánban fogott habléánynak kitömött teste. Csak később jöttek rá, hogy ezt a csodálatos tengeri szörnyet ügyes csálók készítették egy majomnak és egy nagyobb fajta halnak a kikészített és összevarrt testéből.

A természetrajzi ismereteknél nem állott erősebb lábon a földrajz tudománya sem, mert ezen a téren is csodásnál-csodásabb hiedelmek és mesék izgatták az emberek képzeletét.

A hajósok legfélelmetesebb réme a Mágneshegy volt, amely vasrészeinél fogva már félmér-földnyi távolságból magához ragadta a hajókat. Minden vas, minden szög, csavar és karika nagy zörejjel repült és tapadt a hegy oldalához, a hajó pedig eresztékeiben elválva, minde-nestül a tenger mélyébe süllyedt.

Midőn II. Frigyes, Dánia királya, Mogens Heinsont 1578-ban felfedező útra küldte Grön-landba, az utazó dolgavégezetlenül tért vissza, nem jutott el céljához. Azt mesélte, hogy amikor Grönlandhoz közeledtek, a sziklák mágneses ereje a hajót úgy megakasztotta, hogy nem tudtak mozdulni a sziklák közül se előre, se hátra mindaddig, amíg egy szél a mágneses erőt meg nem gyöngítette.

A régi friz tengerészeknek a *májtenger* volt a réme. Ezen az Európa északi és északnyugati részén fekvő tengeren az örök sötétség mellett örök viharok is dúlnak és víz helyett epeszerű sűrű folyadék hullámozott, amelyet egy óriási barlang öble időnként beszívott, aztán borzasztó zúgással és háborgással újra kilövellt magából. Minden odakerült hajónak el kellett benne süllyednie!

A középtengeri hajósok szörnyű dolgokat meséltek egy óriásról, amely a Kanári szigetek csúcsán és a Jóreménység fokán állva egy iszonyatos bunkóval a tenger hullámain annyira felkavarta, hogy a háborgó tenger a hajókat elsüllyesztette.

A tenger rémségei voltak az óriási *egyszarvú halak*, amelyek a hajókat átfúrva süllyesztették el. Az arab földrajzírok és tengerészek pedig a Sötétség tengerén (így hívták az Atlanti-óceánt) a *Sátán kezével* rémítették az utazókat. Azt mondták, hogy a Sötétség tengeréből egy szikla nyúlik ki, amely egy ragadozásra görbült csontos kezét ábrázol. Ez a kéz a sátán keze, mert az arra vitorlázó hajókat a tengeri viharok áramlata mind összetöri.

A velencei Marco Polo, aki a XIII. század elején Ázsiában és a Szigetvilágban utazott, rengeteg csodás és mesés dologról tesz említést. Így az Anganan-szigeten olyan embereket látott, akiknek feje a kutyáéhoz hasonlított. Indiában pedig olyan zöld gyümölcsöket látott a fákról lelőgni, melyeket leszakítva egyikben tojásokat, a másikban eleven madárfiókákat talált. (Ezek a csodás gyümölcsök a szövőmadaraknak fűből font hosszúszerű lopótökhöz hasonló fészkei voltak.)

Kiellmayer Tamás, a XVIII. századnak ez a földrajzi Háy Jánosa, akinek a nagyotmondásban alig akad párja, könyvében túllicitál mindenkit a nagyotmondásban, lehetetlenségekben és hazugságokban. Ime néhány rövid szemelvény könyvéből:

«Peruban, a Conchucosok tartományában van egy magános fekete szikla, amelybe szép formában és alakzatokban fehér kövek vannak beékelve, mintha valami művész keze rakta volna ki. Ez a fekete szikla valóságos csodapatika. Mert úgy az embereknek, mint az állatok-nál minden sebet meggyógyít. De csak a fehér kő, amely porrátorva és porban bevéve belső betegségeket is meggyógyít és az a csodálatos tulajdonsága van, hogy bármennyit is törjenek le belőle, a jóságos természet ugyanannyit utána növeszt. De még csodálatosabb az, hogy a szikla alatt elterülő koromfekete föld a leghalálosabb méreg, úgy hogy ha egy állat elfut fölötte, azonnal összeesik, ha pedig valakire egy szemernyit ráfujnak belőle, tüstént vége van. De ha a fehér kő porából beadnak neki, újra feltámad halottaiból.

Perunak másik ilyen nevezetessége egy csodanövény, amelyet ha egy beteg a kezébe vesz, rögtön megmondja, hogy meghal vagy meggyógyul-e. Ha az első eset következne be, a növény leveleit szomorúan leereszti és összezsugorítja, ha meggyógyul, akkor a bimbója gyönyörűen kivirágzik.»

Ez a nem mindennapos képzelő erejű «tudós», beszél még egy csodálatos növényről, amely-nek szárított pora borban beadva a legelvetemültebb és legcsökönyösebb gonosztevőt is

vallomásra bírja. Azután egy másik növényről, amely folytonos kacagásra ingerli még a legkomorabb embert is. Azután egy olyan növényről, amelynek porát a gonosztevőknek kell beadni és akkor kígyók jelennek meg, amelyek vallomásra kényszerítik őket...

Mutatóba talán elegendő ennyi is, hogy az olvasó méltán csodálkozzék, hogyan lehetett ilyen sok badarságot kigondolni, leírni és kinyomatni. Ezen azonban nem lehet annyira csodálkozni, mint inkább azon, hogy ezeket az ostoba dolgokat elejétől végig minden kétkedés és gyanakvás nélkül el is hitték az emberek!

A jó gólyamadár

Bizonyára mindenkinek kedvenc gyermekkori emléke Hauffnak a gólyakirályról szóló meséje, midőn Haszid szultán és nagyvezíre a «mutamur» varázsigére gólyává változott. Emlékünket még kedvesebbé teszi az, hogy a gólyamadár nálunk a tavasz hirdetője és alföldi házainknak ugyanolyan szeretett és kedves vendége, mint a fecske. Mert amilyen eszes, éppen olyan szabad és öntudatos természetű madár, amely az emberhez szoros bizalmassággal és bensőséggel vonzódik.

Európában a gólyák családjából csupán csak két fajta lakik. Ezek egyike a *fehér* vagy *házi gólya*, melyet bizonyára mindenki ismer. Fekete váll- és evezőtollait kivéve, egész tollazata hófehér, csőre és lába piros, okos szempárja pedig barna.

A gólya, melynél a nő kisebb a hímnél, egyike legjellegzetesebb vándormadarainknak. Néha, kivált enyhe teleken, február közepén, leginkább azonban március végén érkezik. Először a hím, pár nappal később a nőstény, néha azonban egyszerre is. Érkezését csak ritkán tudjuk figyelemmel kísérni. Rendszeren egyszerre csak megpillantjuk régi fészkén, melyet örvendező kelepeléssel üdvözlő, vagy pedig a magasból látjuk csavarmenetű repüléssel aláereszkedni a derűlten kék, tiszta tavaszi levegőből. Midőn a régi kedves fészekre leereszkednek, amely vagy a ház üstökére, vagy pedig a gazda figyelmes gondoskodásából a kéményre helyezett ócska kocsikerekre van rakva, először is helyszíni szemlét tartanak. Szorgosan megvizsgálják, milyen állapotban van az ősszel elhagyott családi hajlék, milyen károkat vittek benne véghez az elmúlt tél viharai.

E szemlénél igen sokszor kemény harcokat vív a régi törzspár az úgynevezett «vad-gólyákkal», vagyis betolakodókkal, melyeknek még nincs hajlékuk. Nem mindig a régi tulajdonos marad győztes, de akármit forduljon a dolog, a régi pár, vagy az ököljog nyomán foglaló jövevények, szorgosan hozzákezdenek a faágakból, kóróból és gyeptől ágas-bogasan rakott fészek kiigazításához. Az elkorhadt ágak helyébe újakat hordanak, a fészek pereme minden évben rendszeren egy sor új gyepprakással növekedik, a tojóágyat pedig puha és meleget tartó dolgokkal kibélelik.

És ekkor, ebbe a némelykor tízlábnyi terjedelemre tatarozott fészekbe, melynek ágbogas oldalaiba viszont apróbb zsellérek, a tolakodó verébcsaládok rakják fészkeiket, a nők négy-öt darab hófehér sima tojást raknak, ezekből egy hónap múlva kibújnak a szürkés-fehér, dunnás, hosszúcsőrű fiókák.

Az öregek a legpéldásabb gonddal és szeretettel gondozzák a fiókákat. Egyik szüntelenül vigyáz, míg a másik élelemért jár, amit a vízzel együtt vagy gégezacsájában vagy pedig csőrében hord haza. Első időben a fiókákat tömik, vagyis etetik. A szülők a kicsinyek tátott szájába dugják csőrüket és az ételt és vizet begyükből mintegy bele okádják. Amint a kicsinyek felnövekednek, az öregek az élelmet egyszerűen a fészek lapos szélére hordják. A kielégíthetetlen étvágyú fiókákat pedig megtanítják, hogyan öljék meg és hogyan kapkodják fel a még élő fickádozó táplálékot, melyekből néha a ház lakóinak rémületére egy-egy kunkorgó kígyó vagy undorító varangyos béka a háztetőről az udvarba pottyan.

A gólyafiókák sziszegő panaszos hangja néhány hét múlva a szülők kelepelő hangjává változik át, ilyenkor apróbb ugrások és szárnycsattogtatások között már a fészek széleire, majd a háztetőre merészkednek. Ezután már megkezdődnek a szárnypróbálgatások, míg végre egy napon szülőik társaságában a megerősödött fiókák megteszik első légiutjukat a közeli rét vagy ingovány ismeretlen világába, vagy a nádasok és pocsolyák paradicsomába.

Az öregek és a fiatalok tápláléka egyaránt a hal, béka, gyík, kígyó, egér, vakond és giliszta. Emellett azonban, kivált a fiókák idejében, a gólya egyike a legnagyobb rablógyilkosoknak.

Hosszú lábaival a rét vagy ingovány világát méregeti, éles vigyázó tekintetét a legkisebb mozdulat vagy levélzörrenés sem kerüli el. A nyúlfiókákat, sármány- és pacsirtafészkeket, fűrj vagy fogolycsirkéket egész rajokban pusztítja és gyilkolja hegyes csőrével, azután a levegőbe dobja és a néha még élő áldozatot feneketlen torkába temeti. Nem kegyelmez ilyenkor semminek. Nemcsak a fészke oldalaiban tanyázó verébcsaládok csiripelő fiókáit habzsolja be, hanem az elszörnyedő gazdaasszony szemeláttára nem egyszer egy-egy pelyhes csirke- és kacsafiókát is el-elkapdos. Komoly méltóságot, bölcselkedő elmélyedést láttató természete bizonyos időszakokban felébredő gyilkolási ösztönt is rejteget, amidőn minden mozgó élőlény áldozatul esik lecsapó hegyes piros csőrének.

Egy tavacskában, ahol egy gólyapár apró kárászhalacsókákra szokott halászgatni, igen sok varangy is tartózkodott. Ezeket a gólya utálja és nem eszi meg. Egy ideig a varangyok békésen meg voltak a halászó gólyák szomszédságában, egy napon azonban vagy harminc felfordult hassal vonaglott a víz színén, félannyi pedig megcsönkítva, féldöglötten hevert a szárazon. A következő napon ugyanez történt. A harmadik napon szintén. A varangyok között erre természetesen nagy riadalom támadt és rejtőztek, amerre láttak. A gólyák gyilkolási dühe egy időre mintha csillapodott volna, de csak addig, amíg a varangyok a beálló nyugalom láttára újra vérszemet nem kaptak és mutatkozni nem kezdtek: mert erre a szörnyű tömeggyilkolás újra megkezdődött.

A vadászok között érthetően igen sok ellensége van a gólyáknak, azért a pusztításért, amit az apró vadban okoznak. Ennek az ellenszenvnek meg is van a magyarázata, de ha az okozott kárt párhuzamba állítjuk azzal a haszonnal, amit a sokféle ártalmas csiga, kagyló, giliszta, rovar és csúszómászó elpusztítása által kivált fiókás időben okoz, akkor vadorzását könnyű szívvel meg lehet neki bocsájtani. Az a haszon pedig, amit az egerek pusztításával a természet háztartásában kifejt, annyira fontos, hogy e rokonszenves madár pusztítása egyenesen Isten ellen való véték volna.

Tartózkodási helyének megválasztásában ugyancsak kitűnik az emberekhez hajló ragaszkodó természete. A lakatlan, terméketlen tájakat kerüli, de éppenúgy elkerüli a hegységeket, sziklás helyeket, sűrű erdőségeket és azokat a végtelen nádrengetegeket, amelyek pedig a félénk és óvatos vízivadaknak valóságos paradicsomai. Legkedvesebb helyei, ahol nagy számban található: művelt, termékeny rónák, síkságok, ahonnan szabad és végtelen kilátás nyílik mindenfelé. Szívesen tartózkodik a füves legelőkön, nedves réteken, fiatal vetésekben, patakoknál, erek, lápok, nád és kákafoltokkal hintett mocsarak, állóvizek, lomhakanyargású folyókák, holt vizek és csatornák tájékán.

Nagy kedveltségének okát szépségében és viselkedésében találjuk.

Hogy csak egy példát említsek, nagyanyám udvarának tizenegy éven keresztül állandó lakója volt «Hanzi», egy nőténygólya. Télen a nap nagy részét a tűzhelyes konyhán töltötte és ha pár órára kiment a szabad levegőre, rendszeren a meleg és gőzölgő trágyadomb tetejére sétált és behúzott nyakkal álldogált ott. Hogy érzékeny lábai meg ne fagyjanak, mind a kettőre posztónadrágot kapott, ezeket szárnya alatt átkötöttük és bölcs nyugalommal tűrte. A konyhában a tűzhely szöglete volt legkedvesebb helye, okos, élénk szemével innen vigyázott mindenre. Kutya, macska között példás rendet tartott, féltek is tőle, mint a tűztől. Ő viszont minden erejéből gyűlölte nagybátyám szelíd gepárdját, Rizlánt. Rettenetes kelepelést csapott és felborzolt tollakkal rohant, futkosott ki-be nagy indulatosan, ha csak távolról is megpillantotta.

Hanzié volt a leölt szárnyasok bele, különben pedig naponként kijárt neki a nyers marhatüdő. A halak fejét és farkát ugyancsak ő kapta.

Egyszer besétált a szobába és nagynéném népes akváriumát az aranyhalaktól kezdve az utolsó bogárig kipusztította. Táplálékában nem volt túlságosan válogatós. Megette a vízbeáztatott kenyeret, a főtt húst, a sonkaszalonnát, sőt még a sertések korpával vegyített főtt krumplijából is néhanapján jóllakott. A kamrába, istállóba pedig be-bejárt egerészni. A magtárba is el-látogatott és a búzas és zabos zsákok között türelmesen várakozva elfogta az egeret. Az istállóban a kocsisok nagy bosszúságára nem egy házinyúlfiókat pusztított el, ha bejuthatott.

Tavaszi elején mindössze csak annyi változás mutatkozott nála, hogy az idő nagyrészt az udvaron és a kertben töltötte. Ősz kezdetén azonban, különösen a költözködés idejében, komor, nyugtalan és ingerült volt. Nem találta helyét, ugrált, futkosott, szüntelen kelepelés közben csonka szárnyait lengette, tekintete pedig folytonosan a magasba volt függesztve. Talán az ő éles szeme észrevette az emberi szemnek láthatatlan égi magasban tovahúzó gólyacsapatokat, vagy a természet által beléoltott ellenállhatatlan vándorlási ösztön ébredt fel benne.

Ilyenkor csapatokba gyűlnek, egyes helyeken ezrével is összeverődnek és valóságos repülő-gyakorlatokat tartanak. Már a régi rómaiak is észlelték, hogy az ilyen gyülekezéseknél a hosszú útra képtelen gyengéket vagy csonkákat társai halálra vagdossák. Hogy ez az állítás megfelel-e a valóságnak, nem tudom megállapítani, mert én még nem láttam és nem is tapasztaltam.

De az összegyűlt csapatok számáról ismert közlések kétségtelenül igazak, mert Közép-Németországban egy természettudós közel ötezer főből álló gólyacsapatot látott. Egy másik tudós a Carmel-hegy lábánál három csapat gólyát figyelt, ezek Afrikából Ázsiába tértek vissza. Egy-egy csapat elvonulása három óráig tartott, a csapat szélessége pedig fél angol mérföldnyire húzódott. Nem rendszeres sorokban vonultak, mint a darvak vagy a vadludak, hanem csapatokban húznak tovább.

A gólyák téli tartózkodási helyei főleg Szudánban, február végén és szeptember végén a Szahara északi részén, de Kelet-Indiában és Egyiptomban is találhatók. Egyiptomban különösen nagy nemzetgazdasági jelentősége van a gólyák telelésének, mert az iszonyú mennyiségű béka és csúszómászó szaporodásának a természet háztartásában végül is a gólyák szabják meg az egyensúlyt. De hálával gondolnak rájuk Palesztinában is, ahol a vetéseket máskülönben lehetetlen volna megőrizni a hihetetlen nagyszámú egér és patkánycsapatok pusztításai elől.

Álljon itt még néhány érdekes adat arról, hogyan vadásznak a gólyák vakondokra és kígyóra (a kígyó és a gyík egyébként a gólya legkedvesebb tápláléka).

E vadászatoknál az általam megfigyelt gólyapár, ha válogathatott, szívesebben fordult a barnás gyepi béka, mint a zöld kecskebéka felé. Ide-oda lépkedve, jobbra-balra kapkodva a legkomolyabb méltósággal egyfolytában tizenöt-húsz darabot is elnyeltek. Eleinte, amíg éhesek voltak, a közép nagyságúakat elevenen nyelték el, úgy hogy csakúgy izgett-mozgott a nyakuk a békák rugódzásaitól. Nem egyszer még az elnyelt áldozatoknak tompa kuruttyolását is hallani.

Órákig is elállnak a mozgó vakondtúrás mellett, szobormereven vigyázva és lecsapásra kész tartásban. Okos szemük feszült figyelemmel követi a föld minden mozgását, egyszerre villámgyors vágással hegyes csőrük a föld felszínére kerülő vakondot már átdöfi. Aztán jó étvággyal és látható erőlködéssel magukba gyömöszölik.

Kedvenc falataikat: a kígyókat, akár mérgesek, akár nem, egyforma étvággyal támadják meg. A közönséges, középhosszú siklókat csőrükkel párszor megroppantják, még félelevenen elnyelik, úgyhogy a zsákmány vonaglása még látszik is a begyükben. Egy alkalommal megfigyeltem egy nagy siklót, midőn a gólya már egyharmadát lenyelte, de mivel a kunkorgó és

csapdosó kígyó a csőrére tekerődött, nagy haraggal újra kirázta torkából. Midőn ez nem ment simán, lábával segített kirángatni, azután pedig néhány heves csőracsapás után újra elnyelte és olyanformán kelepelt utána, mintha azt akarta volna mondani: «látod, mégis ez lett a vége!»

Egy szelíd házigólya elé egy közönséges viperát hajítottam egyszer. A gólya heves, ingerült csapásokkal igyekezett a kígyó fejét szétverni. Mindamellet a kígyó a gólya lábszárát méregfogaival kétszer is megmarta. Erre még hevesebben csapkodott rá és midőn fejét a szó szoros értelmében szétverte, akkor nyelte csak el. A méreg következtében négy teljes napig gunnyasztott és látszott rajta, hogy beteg, mert semmit sem evett, de annál többet ivott. Négy nap eltelte után azonban újra friss és egészséges lett és leirhatatlan étvággal esett az eléhajított ennivalónak.

Másfél hónap után ugyanezzel a gólyával még egy próbát tettem, mégpedig egy homoki viperával, de ezt is minden baj nélkül elnyelte, a méreg egyáltalán nem ártott neki. Így feltehető, hogy hazai mérges kígyóink harapását a gólyák ártalom nélkül elviselik.

Az erdő rablólovagja

Bár a földkerekség leghűbb és legegyszerűsebb természetű állatához, a kutyaához közeli rokonság fűzi, annak mégis legkiáltóbb ellentéte a róka. Mert amilyen hűséges a kutya, éppen olyan ravasz, hamis és kétszínű természetű a róka. Amennyire védi gazdája tulajdonát a kutya, olyan tolvaj és rabló a rőtveres bundájú róka koma, amelyet méltán nevezhetnénk állatvilágunk rabló lovagjának, erdei ördögének.

Nincsen hazánkban állat, amely jellemének érdekességével és sokoldalúságával az erdőségek rablólovagját felülmulná. Ezért már a legrégebb időktől kezdve ezerféle mesében, mondában, versben, elbeszélésben megörökítették. Körmönfont ravaszságát, kitanult tolvajmesterségét és páratlanul élelmes ügyességét hol feldicsérik, hol elátkozzák.

Minden helyzetet és alkalmat kellően ki tud aknázni, a veszély legválságosabb pillanataiban, midőn más állat a félelemtől rendszerint megzavarodik, ez a vörösruhás rabló valami ügyes mesterfogással mindig meg tudja menteni az irháját.

Ugyebár azt gondolná az ember, hogy az ilyen százféléképpen megénekelt, a mindennapi életben ezerszer emlegetett, állatnak még a gondolatait is ismerik? Dehogyan ismerik! Ha ez a ravasz csalavér koma olvasni tudna, megpukkadna nevében attól a sok mesétől, ráfogástól, amiket az erdőt és eleven állatot sohasem látott tudós és mesemondó urak világgá kürtölnek róla.

Ki hinné, hogy ennek a gazdától százszor elátkozott, erdészekről, vadászokról agyonszidott állatnak életmódjára és jellemére vonatkozó igen sok jellegzetesség és sajátosság még máig is ismeretlen.

Az erdészek és vadászok nagyrésze, akiknek pedig a róka életmódját ismerniök kellene, bizony gyakran a mesék és a vadászolódítások csalóka szemüvegén keresztül nézi. És nemcsak elhiszik, de még maguk is tódítják azoknak a vadászíróknak légből kapott állításait, akik tapasztalataikat ugyancsak kétes megbízhatóságú olvasmányaikból gyarapítják. Üssük fel csak egy igen híres természetrajzi munkának a rókáról szóló fejezetét. Ez a mű a rókáról olyan eszményi képet fest, amely igen szép és megindító ugyan, de a valósággal homlok-egyene ellenkezik.

«A nőstény róka tavasszal nagy körültekintéssel kiválaszt egy odvas fát vagy sziklaüreget és kicsinyeivel odaköltözik. Párja ilyenkor igaz szeretettel és ragaszkodással viseltetik családjára, mert fárasztó zsákmánykeresés után a legválogatottabb falatokkal látja el otthonmaradt családját, nap mint nap a rejtekhely elé hordja a táplálékot.»

Elég ennyi is az idézett fejezetből. Nem is kell túlságosan nagy szakismeret ahhoz, hogy a hím rókát megismerjük: ennél önzőbb és felelőtlenebb családapa nincs a föld kerekén. Nem törődik ez sem a párjával, sem a kicsinyeivel. Magukra hagyja őket, ő pedig ezalatt a saját útjain jár. Óvatosan leskelődő léptekkel bebarangolja az erdőt és vidéket, fürkésző szemével mindent meglát, éles hallása a leghalkabb zörejt és hangot felfogja, finom szaglásával a szimatnak legkisebb parányát is megérzi.

Lakóhelyének megválasztásáról is sok balhiedelem forog közkézen, holott a természet és állatvilág igazi ismerői tudják, hogy tanyájának megválasztásában nem nagyon válogatós. Amely helyet csak valamennyire is alkalmasnak talál, azt elfoglalja: legyen az lyuk, sziklahasadék, faüreg, vagy száraz gallyhalom - de még a talaj eldugott mélyedését sem veti meg. És ha egyszer kiválasztotta tanyáját, nem törődik azzal, hogy mély vagy sekély-e, arra se tekint, hogy az rendes katlan, nyári lakás, vagy szűkségből vájt menedék-e, erdőben van-e,

vagy sem. Egyre van csak legtöbb figyelemmel: ott üt tanyát, ahol a környék kiadós és kényelmes vadászterülettel kínálja és ahol elegendő prédára talál.

Sokan azt állítják, hogy a róka csak a tanyájától távolos helyekre jár vadászni. Vadászik bíz az a tanyájához egészen közel is, kivált amikor kölykei még kicsinyek. Csakhogy kétszeres elővigyázattal és éberséggel jár. Ez is azonban csak a nőstényrókára vonatkozik. Mihelyt a kicsinyek növekednek és megerősödnek, a rókaanya természete és szokásai megváltoznak.

Kezdetben kettőzött éberséggel és elővigyázattal jár. A kicsinyek növekedésével mind bátrabb és támadóbb természetűvé válik. Így nem egyszer megtörtént már, hogy a tanyája közelébe tévedő borzot megrohanta és elkergette, sőt megtörtént az is, hogy egy nőstény róka távolfekvő odujából a falu közelében lévő galyhalom alá hordta kölykeit és onnan a legvakmerőbb betöréseket intézte a falu baromfiólaiba.

Bizonyára kevesen láttak ujszülött vagy egy-két napos rókakölyköket. Ezek körülbelül tizenöt centiméter hosszúak, fejük vastag, tömzsi, széles orrú, különös ismertető jelük a feltűnően vastagra kifejlődött nyelvük. Rövid, háromszögletű fülecskéik zárva vannak, szemük be van ragadva, bundájuk születésük után rövid sima és barnásszürke színű, farkuk hegyén és mellükön már mutatkozik későbbi ismertető jelük egy-egy picinyke fehér foltocska.

A harmadik héten a metsző, szem és tépőfogak fejlődése után a rókafaj jellegzetes hegyes orra, felálló füle, élénk fürgé természete előtérbe nyomul. A kutyához való hasonlósága végkép eltűnik és a mindinkább sárgássá világosodó szempárból a rókafej ébredező ravaszsága és a fiatalság gondtalan pajzánosága villog elő.

Víg és gondtalan játékok és hancurozás közben fejlődnek. Az erdő csendes magányában egyik-másik kíváncsi fejcskájával az odu széléig vagy azon túl is kimerészkedik. A már félig felnőtt rókakölykök anyjuknak pontos picinyke másai.

Nagyon sokszor megtörténik, midőn az óvatos anya a kicsinyek biztonságát veszélyeztető gyanús jeleket vesz észre, már zsenge korukban megismerteti őket a költözködéssel. Egyiket a másik után a szájába fogja és messzebb fekvő biztosabb tanyára hordja őket, amelyet vándorlásaiban jó előre kiszemelt kicsinyei részére, őszig kíséri, oktatja és védelmezi kicsinyeit, ősszel azonban már szabadjára engedi őket. Mire az első hó leesik, akkorra már mindegyik önállóan jár kóbor és tolvaj útjaira.

Amilyen jellegzetes a róka jelleme, nyomai is feltűnően egyéniek. Nem kell hozzá éles, gyakorlott vadászszem, hogy a fehér hóleplen felismerhesse, mert aki egyszer látta, az már másodszori látásra újra felismeri. Akár lépésben, akár kocogásban kullog, egyik lábát a másik után egyenletesen szedegeti, lábfej lábfej után egyenes vonalba nyomódik a hóba: ezt a vadásznyelv zsinórnak vagy füzérnek nevezi. A lyukából való gyors kiugrás következtében azonban nyomai rendetlenek és könnyen megkülönböztethetők a lassú és meggondolt lépésekkel kikecmergő borzétól.

Amikor biztos rejtekhelyéből kilép, indulás előtt előzetes szemlét tart a vidéken. Csak ezután indul el kocogó futással az erdő felé, melynek szélén újra megáll és a kutyához hasonlóan hátsó lábaira ereszkedik: így üldögélve szövögeti rabló terveit.

Vadászkirándulásai nem mindig járnak sikerrel. Fagyos teleken, midőn vastag hótakaró borítja be a földet és a csontig ható szél zörgeti a fák aszott ágait, róka komának ilyenkor az éhségtől felfordul az álla. Beeső horpasszal, farkát leeresztve komoran kullog a pusztá földeken és éhségét üvöltéssel végződő rövid csaholással hirdeti a ködös tájnak.

De azért nem egykönnyen esik kétségbe, mert fagyot, éhséget és nélkülözést bámulatos szívóssággal tud elviselni. Ha az erdők és mezők nem látják el táplálékkal, ellátogat a falvakba, tanyákra és majorságokra. A legközelebbi magaslaton vagy búvóhelyen kiválasztja a betörés-

re legalkalmasabb udvart. Aztán elrejtőzködik, amíg csak az éjszaka csendes órái el nem érkeznek. Megvárja, amíg a gyűlölt komondorok és láncos kutyák mély álomba merülnek. Ekkor aztán óvatosan surran a baromfiólakig és ilyenkor jaj azoknak a baromfiaknak, amelyeknek ólja nem ép és nincsen gondosan bezárva! A gazdasszony és a cselédek legkisebb hanyagsága drága árat fizet, mert róka koma éles szeme és körmös előlábai hamar megtalálják a hanyagul foltozott részt: kitágítja a hasadást, a rosszul zárt ajtót. Mire a nyakon kapott liba, vagy tyúk segélykiáltása kiugrasztja a gazdát az ágyból, akkorára már bottal üthetik a vörös rabló nyomát. Ha megzavarják vagy jóllakott, zsákmányát elrejtí vagy pedig hazaviszi és csak otthon költi el jó étvággal, utána pedig kényelmesen, a jól végzett munka örömeivel elszunnyad.

Régi balhit, amely már sok szerencsétlenségnek lett okozója, hogy a rókán, éppenúgy mint rokonán a kutyán, könnyen kitör a veszettség. A vizsgálatok azonban szerencsére kiderítették, hogy a veszettségnek tartott járvány a rókáknál nem ez a félelmetes és veszedelmes betegség, hanem ideges dühkitörés. A kísérletek folyamán a veszettnek híresztelt rókák által megmart állatokon és embereken a veszettségnek nyoma sem mutatkozott.

Érdekes megfigyeléseket tettek az ilyen veszettnek nyilvánított rókák «öngyilkosságainál». A rókák közül jónéhányan vízbefojtották magukat, másrészüket pedig felakasztotta magát, és ezt hivatalosan meg is erősítették. A hivatalosan felvett tényállás a következő: A róka másfél láb magasan függött a földtől, fogaival egy kinyúló fenyőágba oly erősen belekapaszkodott, hogy az ágot le kellett vágni, mert a fogakat és az állkapcsot másképpen nem lehetett kifeszíteni. A többi ágak és a fa törzse számtalan helyen, de mindig a vízszintes ággal egyenlő magasságban, össze-vissza volt harapdálva, a föld pedig alatta széttiporva, ahogy a «veszett» róka mindaddig harapva fel-felugrált, amíg fogai bele nem vágódtak annyira az ágba, hogy végre is nem tudta kirántani. A fán nem volt olyan csalétek ami a rókát ugrálásra csábította volna, hanem saját akaratából, ideges dühkitörésében felakasztotta, helyesebben a fába beleharapta magát.

Büntudatos természetének megfelelően az erdei zsivány álma nagyon éber, de ennek ellenére némelykor mégis megtörténik, hogy a cserkésző vadász álmában puffantja le, sőt néha a hajtásokon is főbekólintja egyik-másik hajtónak a botja. De csak akkor, ha hosszú téli kóborlásaiban a fáradtságtól és éhségtől elgyötörve kimerülten elalszik, vagy pedig annyira torkig ette magát, hogy valósággal elkábul.

Sokat zaklatott vagy vadszegény területen nem egyszer vándorútra tér. Ösztöne irányítja a természetének és életmódjának megfelelő lakóhelyre. Ilyenkor a különben barátságtalan és magányt kedvelő természetét levetkőzve több társával közös vadászatra összeáll. Ez a barátság azonban csak a zsákmány elejtéséig tart, mert már az első falatnál összemarakodnak és felmondják egymásnak a barátságot.

Nem éppen csudálatos az sem, midőn a hosszú tél után róka komát négy helyett három lábon látjuk szokott vadászkirándulásaira indulni. E gonosz csonkítást a csalétkes rókacsapda okozta, melyben korgó gyomorral szokott óvatosságát feledve beleszorult, de azután bennszorult lábát hősiesen lerágta és egy lábbal szegényebben, de tapasztalatokban gazdagabban tovairamlott.

Az ilyen rókát mégegyszer nem lehet megfogni, akármilyen furfangosan szerkesztett csapdával sem. Aminthogy az a róka is mindig idejében ki fog bujni a hajtók gyűrűjéből, amelyeknek bundáját ilyen alkalommal egy adag söréttel már megzörgették.

Egy vén róka emlékezetében annyi tapasztalat van felhalmozva, hogy azoknak alkalomadtán mindig hasznát veszi. Így bátran falja fel a vadfogónak töreibe és egyéb furfangos kelepccének látszó madárfogó eszközeibe került rigókat, a hurokba akadt nyulat, a halászok haltartóiból a

halakat, sőt néhanapján maga is halászni és rákászni próbál. Nem ugyan a mesében szereplő módon, hogy lombos farkát ereszti a lékbe csalétkül, hanem a jégbe vágott léknél hasra fekszik és az ott nyüzsgő halcsapatból egyiket másikat a lábával kirántja.

Csatangolásai és vadászkirándulásai közben nemcsak a vadászok cselvetéseivel kell megküzdenie, hanem sokszor magához méltó ellenféllel is, midőn erejét túlbecsülve sokkal nagyobb falatra veti a szemét, mint amelyet legyőzni képes. Így egy szemtanú beszélte el egy rókának egy uhuval való küzdelmét.

«Egy meredek sziklaszálon egy nagy bagoly ütötte fel fészkrét. A hajnali derengésben hazatérő róka szimatot fogott róla. Méregette a távolságot, azután ugrásra lapult és mintha rugók lökték volna fel, úgy szökelte a látszólag mit sem sejtő uhura.

Csakhogy ennek éles hallású füle jóelőre megneszelte az arra kullogó vörös kabátos haramiát. Midőn az támadásra szökelte, a bagoly villámgyorsan hátára vetette magát és előremeresztett karmos lábaival úgy belekapaszkodott támadója orrába, hogy valóságos présbe szorította. Erre a fogadtatásra róka koma nem számított. Neki ágaskodott és igyekezett egyetlen fegyverét, éles fogakkal felfegyverzett orrát a csúnya csavarból kiszabadítani: de a vaskörmök szorításából nem birt szabadulni. A bagoly közben hatalmas csőrével és erős szárnyaival vágta, pofozta irgalmatlanul róka koma bundáját, hogy csakúgy repült, szállongott a szőre.

A róka lehemperegett, farkát hasa alá kapta, buk fenceket hányt, majd tótágast állva ide-oda hemperegtek, egyszer egyik, másszor másik került felül. Így ment ez a harc jódarabig. Végre is, midőn róka koma látta, hogy erővel nem megy semmire, hirtelen mentő ötlete támadt. Talpra pattant és teljes erejével nekirent a küzdőterük egyik oldalán húzódó sűrű, tüskés bozónak. Ebbe belegázolt és az orrába ragadt ellenséget sikerült leseperni magáról. A bagoly diadalmasan csattogtatta csőrét és visszaszállt fészke peremére. A megtépett, megcsúfolt rabló pedig lába közé húzott farokkal prüsszkölve kullogott tovább, hogy rejtekében a vereséget és a sebet kiheverje...

Kölyökkorában befogva a róka könnyen megszelidül és könnyen felnevelhető.

Egy nagy állatbarát falusi jószágán különböző állatokat és szárnyasokat nevelt, többek között fiatal rókákat is. Ezek annyira megszelidültek, hogy kutyakölykök módjára szaladgáltak gazdájuk után mindenfelé. Mindenféle négylábú állattal, de különösen a kutyákkal nagy barátságban voltak, csak a macskákat kerültk és egy fiatal farkast, amely az udvar másik részében volt elzárva. A kutyák ételéből velük együtt ettek.

Egyízben tejbefőtt rizskása készült ebédre és a szakácsnő valahogyan elfőzte az ételt és ezért nem került az asztalra, hanem a kutyák elé tették. A két róka az édes csokoládéval meghintett rizskásából becsületesen belakmározott, sőt annyira ízlett nekik, hogy a megmaradt étel egy részét a faaprító tőke mellett elásták és estefelé újra vigan lakmároztak belőle.

Amint a két róka felnevelkedett, egyikük egy szép napon végleg megszökött, mert az erdő nem messze volt a háztól. A másik pedig éjjelenként kihúzta a fejét a nyaklóból, megszökött és a távoli udvarok baromfiállományát kezdte tizedelni. Hajnalhasadásra azonban mindig hazatért, fejét visszadugta a nyaklóba és olyan ártatlan képet vágott, mintha vizet sem tudna zavarni.

Az otthoni majorságot csodálatosképen sohasem bántotta. Szeme ugyan fel-felvillant, ha egy kacska, vagy tyúk közelebb merészkedett hozzá, néha-néha meg is feledkezve magáról nekik ugrott, amennyire láncá engedte, de azután, mintha eszébe jutott volna, hogy «nem szabad», visszahúzódott tőlük. A faluban azonban egyre nagyobb lett a riadalom, minden éjjel eltűnt egy-két baromfi, hol itt, hol ott. Először a megszökött rókára kezdtek gyanakodni, hogy az

téreget haza. De nyomát sem tudták felfedezni. Hiába lestek rá, a láthatatlan tolvajt nem sikerült rajtakapni.

Egyszer a közvetlen szomszédságból két megkopasztott hízott liba tünt el a kamrából a két hatalmas libamájjal együtt. E libamájak egyikét aztán egy vizsla kaparta ki a ház oldalánál, közel a rókaházhoz. A róka pedig csendesen szunyókált házában, olyan tele hassal, hogy majd kipukkadt.

E felfedezésről mit sem szólva, gazdája lesbe állt és éjfél tájban látta ám, hogy a fiatal ravaszdi minden szöglet felé szimatolva vizsgálódik, nyakát kirántja a szijörvből, egy pillanatig megáll az udvar közepén, aztán eltűnik a homályban. Hajnalra kelve azonban jámbor képpel ismét házában hasalt. A harmadik szomszéd természetes kakasának azonban az éjszaka folyamán nyoma veszett.

A rejtély most már meg volt fejtve. Róka koma másnap új nyakörvet kapott, amelyből, bárhogyan mesterkedett, nem bírt kiszabadulni. Most már nem is állta sokáig a dicsőséget. Egy éjszaka láncostul, nyaklóstul eltűnt a házból. Búcsú fejében egy hízóba tett libának harapta el a fejét. De csak a fejét és nyakának azt a részét tudta megenni, ameddig a ketrec lécei közül ki tudta ráncigálni. Róka koma pedig úgy szabadult meg, hogy a lánc végét, amely madzaggal volt a rókaház vaskarikájához kötve, kifeszítette, a madzagot elrágta és a láncot a nyaklóval együtt emlékül magával vitte.

Az Alföldön való tartózkodásom idején egyik barátomtól egy rókakölyköt kaptam ajándékba, melyet ő nevelt fel öthónapos koráig.

Ez is szelíd és jámbor volt. Új helyén nagyon hamar megszokott, sőt észre sem lehetett venni rajta, hogy a helyváltotatást megérzi, mert első naptól kezdve közeledtemre hízelgő farkcsóválgatással és látható örömmel ugrálva fogadott.

Bármivel kínáltam, elfogadta és megette. Megette a fűgét, szentjánoskenyeret, cukrászsüteményt, főtt krumplit és a kenyeret is. A baromficsontokat tisztára feltakarította, nemcsak az édes tejet lefetyelte nagy élvezettel, de az aludtejet sem vetette meg, túrót, sajtot, különböző gyümölcsöket, a levesben főtt zöldséget, de még savanyú káposztát és a füstölt húst is megette, egy sonkacsonton pedig három napig is elragódott.

A ház kutyáival jóbarátságban volt, el-eljátszadozott velük, sőt néha egy tálból is ebédeltek. De a macskákat, ha csak a háztetőn is megpillantotta, gyűlölettel nézett feléjük és bár láncra erősen akadályozta, úgy szökellt és ugrált, hogy szinte felbukott bele.

Egy délután azt látom, hogy egy házi nyulacskával iparkodik barátságot kötni. Az ártatlan nyulacska a közelében legelészett és csak akkor ugrott egyet, midőn róka koma lombos farkát meglóbálta vagy mellső lábával feléje kapott. Róka koma lehasalt, fejét lábaira nyugtatta, majd farkával a földet veregetve hanyattvágódott és lábait elnyújtotta a nyúl felé, azután hasonkúszva iparkodott megkaparintani. Így ment ez a játék napokon keresztül, míg végre egy hét után furcsa dolgot vettem észre.

A nyulacska egyenesen a róka orra előtt legelt, az pedig nem vette le róla tekintetét, úgy hevert ott, mintha a megevett fűszálakat akarná megszámlálni. A nyúl ide-oda csúszkált, keresztül ugrált rajta és eltúrte, hogy lábaival magához húzza, farkával felfordítsa és kergetősdít játsszék vele. Bement a róka óljába is és végül olyan nagy barátságot kötöttek, hogy ha a nyúl valamitől megrezzent, nem az istállóba menekült a többiek után, hanem a róka házába.

Már három hete tartott ez a barátság. A nyúl körülszaglászt a róka ételes vályúját és belekóstolt a félrerugdalt kenyérdarabkába. Egyszer a róka másik jóbarátja, egy kis olasz agár, közibük ugrott, amitől a nyúl annyira megijedt, hogy nem a róka házába, hanem az istállóba menekült, ahonnan vagy három napig még az orrát sem dugta ki.

Ez idő alatt a róka kedvetlenül lézengett háza körül, a kutyákat pedig elmarta maga mellől. Végre a harmadik nap után a kis nyúl újra kimerészkedett. Róka koma azt sem tudta, mit csináljon örömeiben. Valósággal megzavarodott és majd eltépte láncát az ide-oda való szökellésben. A barátságot azonban egészen újra kellett kezdeni. A hálátlan nyúl egészen elfeledkezett vörösruhás barátjáról, amely pedig mindent elkövetett, hogy újra magához édesgesse. Végre aztán újra szent lett a barátság. Egy szép napon a szürke kandúrmacska a kertbe sétált. A nyúl a róka közelében legelészett, amikor a kandúr ugyancsak a közelébe tévedt. Róka koma egy pillantás alatt gyűlölt ellenségének ugrott és nyakonkapta. A macska rettenetesen nyávogott, körmét belevágta a róka képébe, amely morogva tépte, szabdalta és talán megfojtotta volna, ha még jókor ki nem szabadul a fogai közül. A nagy dulakodás zajára a nyúl természetesen kerekét oldott és szokása szerint megint a róka házában keresett menedéket. Midőn minden elcsendesült, nagy vigyázva újra előjött.

A róka vérző képét nyalogatva elnyúlva feküdt, de szikrázó tekintettel lesett a macska után. Midőn nyúlpajtása feléje közeledett, meg sem mozdult. De csak addig, amíg a közelébe nem ért. Ekkor azonban hirtelen felpattant és dédelgetett játszótársát pillanatok alatt darabokra szaggatta. Azután hasra feküdt és tovább folytatta pihenőjét, mintha misem történt volna. Ez időtől fogva, amelyik nyulat elkaphatta, annak percei meg voltak számlálva. Hacsak messziről látott egyet, már nyugtalanul, idegesen rángott minden porcikája és szeme sóvár villogással követte és leste az áldozat minden mozdulatát.

Így tehát a szelíd állatok környezetében felnevelt rókáról is bebizonyult, hogy «rókának róka a barátsága».